

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Pavína Zapalačová

**Ženy novinářky:
genderové stereotypy na poli válečného zpravodajství**

Diplomová práce

Praha 2010

Autor práce: **Pavčina Zapalačová**

Vedoucí práce: **PhDr. Lenka Vochocová**

Oponent práce:

Datum obhajoby: červen 2010

Hodnocení:

Bibliografický záznam

ZAPALAČOVÁ, Pavlína. *Ženy novinářky: genderové stereotypy na poli válečného zpravodajství*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, 2010. 104 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Lenka Vochocová.

Anotace

Diplomová práce “*Ženy novinářky: genderové stereotypy na poli válečného zpravodajství*” je kvalitativní analýzou sebepojetí novinářek v oblasti válečné/konfliktní žurnalistiky. Pomocí polořízených otevřených rozhovorů s novinářkami, jež disponují zkušenostmi reportování z válečných nebo konfliktních oblastí, byl vytvořen sebeobraz profese. Cílem bylo zaměřit se na případné genderové stereotypy v profesi, které mohou ženy v oblasti válečného zpravodajství, jež je považováno převážně za doménu mužů, ovlivňovat. Snahou bylo zjistit, jak pohlaví novinářek působí v rámci zdůrazněné profese a jaké jim přináší výhody a nevýhody. Samotné analýze předcházela část, kde byla nastíněna problematika genderu v žurnalistice obecně, historický vývoj vstupu žen do profese, snaha mužů udržet je mimo ni a mechanismy, které vydělovaly tzv. ženskou žurnalistiku a přisuzovaly jí konotativní významy. Obsahem teoretické části je také vzdělání a výchova novinářek, genderová kultura a hodnoty v redakcích a představení jednotlivých ženských osobností – válečných i neválečných – které dosáhly v profesi úspěchu a podařilo se jim překonat genderové stereotypy. Popis válečného zpravodajství pak přibližuje rámec, ve kterém se pozorovaný jev odehrává.

Annotation

Diploma thesis “*The Women Journalists: The Gender Stereotypes on the Field of War News*” is a qualitative analysis of women journalists self-perception on the field of war/conflict news. The self-illustration of the profession was gained by half-controlled open interviews with women journalists who experience reporting at war or conflict areas. The goal was to aim possible gender stereotypes which women journalists can be influenced in the profession considered to be a men’s domain with. The effort was to find out how women journalists gender acts within framework of the distinctive profession and what advantages/disadvantages of their gender are. Before the analysis begins there is a part describing gender issues generally, women journalists’ historical entering into

profession, men's effort to keep them out and mechanisms which distinguish so called women journalism and attribute some connotation to it. The theoretical part of paper includes also women journalists' education, gendered newsroom cultures and values and presentation of women journalists (war and nonwar) who achieved success in their profession and overcame gender stereotypes. War news description will present framework of the observed phenomenon.

Klíčová slova

genderové stereotypy

genderové rozdíly

válečné zpravodajství

ženská žurnalistika

sebepojetí

Keywords

gender stereotypes

gender differences

war news

women journalism

self-perception

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Rozsah práce je 201 813 znaků s mezerami (bez anotací a příloh).
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 10.května 2010

Pavčina Zapalačová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala své rodině za to, že mě celý život vždy podporovala ve studiu. Dále chci poděkovat PhDr. Lence Vochocové za vedení diplomové práce a cenné rady a připomínky v průběhu jejího zpracování. V neposlední řadě děkuji také Petře Procházkové, Lence Klicperové, Olze Šilhové, Pavle Jazairiové, Markétě Kutilové a Lence Kabrhelové za spolupráci v rámci diplomové práce a za poskytnutí informací k analýze.

OBSAH

ÚVOD	8
1. TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1.1. Genderová problematika v žurnalistice	10
1.1.1. Feminismus	11
1.2. Přehled vývoje ženské žurnalistiky	13
1.2.1. Ženy a žurnalistika ve Velké Británii a USA	17
1.2.1.1. Ženy v novinách.....	17
1.2.1.2. Ženy v rádiu	20
1.2.1.3. Ženy v televizi	21
1.3. Vzdělání a výchova novinářek	23
1.3.1. Vzdělávání novinářek v České republice.....	26
1.4. Genderová kultura a hodnoty v redakcích.....	28
1.4.1. Maskulinní kultura v redakcích	29
1.4.2. Ženský boj proti sexismu a diskriminaci	31
1.5. Úvod do válečného zpravodajství.....	33
1.5.1. Zpravodajské hodnoty	34
1.5.2. Válečné reportérky	36
1.5.3. Konflikty a ženy-profesionálky.....	38
1.5.4. Rizika a nebezpečí profese	41
1.5.5. Referují ženy o válce jinak než muži?	43
1.6. Ženské osobnosti v žurnalistice	44
1.6.1. Válečné zpravodajky ve světě	44
1.6.2. Válečné zpravodajky v České republice	45
2. VÝZKUMNÁ ČÁST	49
2.1. Metodologická východiska, cíle analýzy, vzorek	49
2.2. Výsledky analýzy	51
2.2.1. Obecný rámec	51
2.2.2. Jednotlivé jevy	55
2.2.2.1. Vyhrocená situace	55
2.2.2.2. Postoj novináře	56
2.2.2.3. Chování mužů ve válce	64
2.2.2.4. Vliv pohlaví na profesi	70
2.2.2.5. Styl reportování	75
2.2.2.6. Ženská témata	79
ZÁVĚR	82
RESUMÉ	84
POUŽITÁ LITERATURA	85
SEZNAM PŘÍLOH	91
PŘÍLOHY	92

ÚVOD

“Novinářky reprezentují paradox: přestože se vyskytují nyní běžně jako profesionální spisovatelky nebo moderátorky zpravodajství, stále bývají označovány jako 'jiné' a 'odlišné' od svých mužských kolegů. V oblasti tisku oficiální rétorika prohlašuje, že pohlaví novináře je irelevantní. Nicméně zatímco je mužství interpretováno jako neutrální a s novináři-muži je zacházeno bez výhrad jako s profesionály, novinářky jsou nálepkovány svým pohlavím: jejich práce je standardně definována a souzena jejich feminitou,” stojí v úvodu knihy *Women and Journalism* od Deborah Chambersové, Lindy Steinerové a Carole Flemingové, jež se zabývá postavením, praktikami a zkušenostmi žen v žurnalistice ve Velké Británii a USA. Předchozí citace navrhuje, že pohlaví novinářek hraje v jejich profesi roli, ať už je společenský diskurz a snahy o popření vydělování na základě pohlaví jakékoliv: tato distinkce je možná díky základu, že mužská konstrukce reality je standardem a ženská je vnímána jako to, co je od něj vydělováno. Genderová mediální studia se zabývají studiem pozice žen a mužů v oblasti žurnalistiky a upozorňují na to, že ženy i v oblasti žurnalistiky jsou poměřovány z hlediska svého pohlaví a mohou být takto diskriminovány, stejně tak mohou být podceňovány jejich schopnosti profesionálek (Bruin, Ross 2004). Důsledkem mého zájmu o ženskou problematiku a přání, že bych mohla přispět k většímu porozumění genderovým otázkám v oblasti žurnalistiky, vznikla tato práce.

Cílem této diplomové práce je tedy výzkum genderové problematiky novinářské profese, a to na konkrétním poli válečného zpravodajství, jež bude pravděpodobně jednou z oblastí, kde se tyto předsudky mohou projevat nejvíce, protože je spolu s dalšími atraktivními oblastmi hard news považováno za doménu mužů. Počet válečných korespondentek či fotografek vyslaných redakcemi pokrývat válečné události se zvyšuje (Chambers 2004), v důsledku toho tedy existuje i varianta, že se bude postupně měnit i obecné povědomí, že žena ve válce je limitována svými fyzickými i psychickými dispozicemi.

Ve své práci se chci pokusit blíže osvětlit, jak je vnímána žena novinářka, jež se ocitne v profesním poli považovaném za primární teritorium mužů, jak se s tímto prostředím vyrovnává a jaké mechanismy musí vyvinout, aby v takovém prostředí uspěla. Chtěla bych dále touto prací zejména pomocí mapování sebepojetí novinářek v oblasti válečného zpravodajství přispět k hlubšímu porozumění novinářské profese na poli válečného zpravodajství obecně. Mezi hlavní výzkumné otázky, na které se budu snažit najít odpovědi, patří: *Jaký je sebeobraz válečné novinářky v profesi?; Existují genderové rozdíly v přístupu válečných zpravodajů a zpravodajek k práci?; Existuje genderová diskriminace v oblasti válečného zpravodajství?; Jaký je střet mužského*

a ženského světa v oblasti válečné žurnalistiky? Pomocí položených hloubkových rozhovorů s otevřenou strukturou se pokusím přiblížit jednotlivé náhledy novinářek na jejich profesi, data získaná rozhovory budu analyzovat pomocí kvalitativních postupů otevřeného a axiálního kódování, které povede k vytvoření typologie sebepojetí válečných novinářek v ČR.

Práce je rozdělena do dvou částí: teoretické a výzkumné. V teoretické části jednotlivé kapitoly přibližují důležité jevy, jež tvoří kontext ke zkoumanému tématu; hlavním zdrojem, ze kterého zde vycházíme, je výše zmíněná publikace *Women and Journalism*, která srozumitelným a zároveň obsáhlým způsobem mapuje situaci žen v americké a britské žurnalistice a identifikuje hlavní oblasti a problematiku genderu v žurnalistice – podobná publikace komplexně mapující situaci v České republice zatím chybí. Předpokladem je, že obecné genderové jevy budou stejné nebo velmi podobné i v našem prostředí. První kapitola v teoretické části popisuje genderový kontext v oblasti žurnalistiky a krátce se věnuje také feminismu. Dále jsme vydělili kapitoly o historii vstupu žen do profese a vývoj jejich postavení (historie se týká Velké Británie a USA - americký a britský kontext vzhledem k silnému postavení angloamerické žurnalistiky a jejímu široce uznávanému akademickému rámci považujeme za důležitý; rovněž se dá předpokládat, že každá země má vzhledem ke své specifické historii i specifické okolnosti vývoje ženské žurnalistiky, ale je vysoce pravděpodobné, že i když se může popis zkoumaného jevu lišit v drobných jednotlivostech, zároveň bude mít vzhledem k obecnému vývoji společnosti jako celku a široce aplikovatelných společenským změnám společné jmenovatele). Kapitoly o historii jsou vyděleny také v rámci tiskové, rozhlasové a televizní žurnalistiky. Další kapitola se zabývá vzděláním a výchovou novinářek a představuje genderové jevy zvláště oblasti anglosaského prostředí, ale také se krátce dotýká českého systému vzdělávání z pohledu žurnalistických oborů a genderu. Genderová kultura a hodnoty v redakcích pak dále představují prostředí masmediálních organizací jako místa, kde se většina stereotypů vytváří. V následující kapitole je pak zahrnut popis válečného zpravodajství: jsou zde identifikovány zpravodajské hodnoty, rizika a nebezpečí profese a také otázka, jestli ženy reportují z války jinak než muži. Poslední kapitola přibližuje jednotlivé ženské osobnosti v anglosaské žurnalistice a v samostatné podkapitole hlavně české novinářky, které do válečných/konfliktních situací jezdily nebo jezdí. Analytická část pak představuje samotný výzkum sebepojetí novinářek v oblasti válečného zpravodajství a identifikuje jednotlivé nalezené jevy.

1. TEORETICKÁ ČÁST

1.1. Genderová problematika v žurnalistice

Média a mediální instituce jsou v současnosti jednou z elementárních oblastí, kterými se genderová studia zabývají – důvodem je silné postavení médií ve společnosti a jejich předpokládaný potenciál měnit mocenské vztahy ve společnosti. V rámci genderových studií jsou v souvislosti s médii zkoumány hlavně vztahy na pracovišti, reprezentace ženy v médiích, mediální obsahy spojené s ženami či ženy jako mediální publikum. Přesto, že ženy na akademických oborech žurnalistiky a masové komunikace (včetně public relations) tvoří dvě třetiny zapsaných studentů - jejich výskyt a vliv je tedy mnohem výraznější než v minulých desetiletích (viz kapitoly o historii ženské žurnalistiky) – a vstup novinářek do práce v médiích není tak jako dříve mohutně znemožňován muži, “tichá revoluce v hodnotách, která byla očekávána díky genderovým změnám, nicméně nenastala” (Creedon 1993: 3). Sami autoři v rámci diskuse o genderovém vlivu médií přiznávají, že změny v reprezentaci žen a mužů v mediálních obsazích neimplikují automaticky vliv na členy publika nebo na společnost jako celek (Wackwitz, Rakow 2007). Pamela Creedonová (Creedon 1993) má pro nerealizaci potenciálních genderových změn v praxi masové komunikace různá vysvětlení: feministická teorie měla v oblasti masové komunikace na výzkum jen nepatrný efekt; zvyšující se počet žen v žurnalistice se v praxi důrazně neprojevuje; akademické vzdělávání v oblasti masové komunikace zůstalo de facto nezměněno. Nedostatek žen na vyšších akademických pozicích v oblasti masové komunikace (profesorky, děkanky, předsedkyně senátů apod.) znamená, že mnoho feministických vědkyň, zvláště těch, jež zastávají radikální epistemologické premisy, zůstává na katedrách pouze asistentkami. Další vysvětlení může být, že masová komunikace je hybridní sociální vědou, kde by se feministky musely legitimovat v rámci dominantního paradigmatu sociologie a psychologie (Creedon 1993: 13). Feministické teorie nicméně zasahují od sociologických studií implikováním různých konceptů, např. “hledisková epistemologie” (standpoint epistemology; teorie založená na premise, že znalosti a vědění jsou nevyhnutelně kontextualizovány; viz Creedon 1993), jež nahrazuje osvícenskou vizi o tom, že ženy jsou rozumově méně vybaveny než muži, teoriemi navrhuujícími, že vědění je podmiňováno sociální zkušeností zahrnující pohlaví, rasu, třídu, etnicitu a sexuální preference (Gorelick 1991).

Feministky argumentují, že kvantitativní techniky výzkumu v masové komunikaci zkreslují rozmanité zkušenosti žen a “ztišují” ženské hlasy tím, že je vkládají do kategorií předem definovanými vědci. Akademická resistance je pak vůči feministické teorii podle Creedonové

(Creedon 1993) vyjadřována třemi způsoby: anihilací, akomodací a vyhrazením (annihilation, accomodation, appropriation). Anihilace představuje strategii, kdy je feministická teorie zcela ignorována a považována za nedůležitou; akomodací je míněno zeslabování a spojování feministické perspektivy, aby se hodila do tradičního výzkumného rámce; pokud se nové teorie vyvíjejí bez vědomého uznání jejich spojitosti s feministickou vědou nebo jejich původu v ní, jedná se o vyhrazení.

Jednou z hlavních oblastí, do kterých feministické teorie v masové komunikaci zasahují, patří proces shromažďování a definování zpráv. Creedonová (1993) argumentuje, že ten se radikálně nezměnil, vysvětlení jsou různá: zaprvé, masová komunikace je obchod založený na zisku a reklamě a vstup žen na toto pole nevyvážil sílu těchto vztahů, aby mohly i ony rozhodovat o obsahu zpravodajství (Gamson 1984; Tuchman 1978); za druhé, ženy, jež vstoupily do profese, zjistily, že ti, kdo definují zpravodajství, jsou stále převážně bílí muži, a tito editoři a vydavatelé rozhodují o najímáních a propouštěcích procesech; za třetí, pracovní kultura a normy nutí reportéry, aby se přizpůsobovali dominantním hodnotám. Mezi takové patří např. i známý žurnalistický koncept objektivity: obecně je objektivita normativním ideálem, ve skutečnosti je subjektivní - bílá a mužská (Creedon 1993: 15).

1.1.1. Feminismus

Rod představuje slovo, pojmenování osoby, místa nebo věci (Rakow 1986). Genderové rozdíly jsou "sady vlastností, jež jsou sociálně a kulturně konstruovány na základě zrození jako muž nebo žena" (Bleier 1987: 111). Feministická ontologie předpokládá, že nauky o genderu mají původ v osvícenství, kdy bylo myšlení organizováno v dualistických kategoriích: mysl/tělo, veřejná/soukromá sféra, příroda/kultura, rozum/emoce atd; předpokladem bylo, že jedna z kategorií popisuje mužské vlastnosti a druhá ženské, což vedlo k závěru, že mužské je protikladem k ženskému. Výsledkem je, že nyní "žijeme v kultuře postavené na konkrétním souboru genderovaných předpokladů a strukturované, aby prohlubovala – pokud ne produkovala – genderové nesouměrnosti a nerovnosti, jež považujeme za součást přirozeného světa" (Bleier 1987: 112).

Page du Bois (1982) popisuje, jak muži v 5.století př.Kristem pomocí tzv.amazonských mýtů věděli, že se od žen liší, a skrze centaurské mýty že jsou odlišní od zvířat; později jim filozofové ze 4.století př.Kristem řekli *proč* jsou jiní: vysvětlili jim "sociální pořádek založený na

myšlenkách o hierarchizovaných odlišnostech, o přirozené podřízenosti žen vůči mužům, otroků vůči občanům, zvířat vůči občanům” (du Bois 1982: 150). Tyto odlišnosti byly pak v osvícenství zformovány do výše zmíněných dualismů. Feministická věda ukázala, jak předpoklady o genderových odlišnostech založené na těchto dualismech poskytly rámec pro většinu našich znalostí o vědě, historii atd. (Rakow 1986). Např. v 19.století empirické studie objevily, že ženské mozky jsou menší než mužské: to vědce vedlo k závěru, že ženy jsou méně inteligentnější než muži. Později vědci také hledali biologické vysvětlení matematických dispozic: díky empirickým studiím krys mužského pohlaví přišli na to, že testosteron podporuje vývin pravé hemisféry v mozku krys (části, jež údajně kontroluje vizuálně-prostorové schopnosti), což je vedlo k závěrům, že muži mají přirozeně lepší matematické schopnosti než ženy (Bleier 1987).

Feministky argumentují, že negativní konotace genderových změn mají úzkou spojitost s Gerbnerovým konceptem kulturní resistance (1978). Gerbner popisuje, že když dynamika sociálních hnutí hrozí přeorganizovat konkrétní sociální vztahy nebo hodnoty, nastává kulturní resistance, jež má tři hlavní podoby odporu: znemožňování, izolaci a podkopávání (discrediting, isolating, undercutting) (Gerbner 1978: 48). Např. Elisabeth A. van Zoonen (1992), která studovala roli médií ve vytváření veřejné identity ženských hnutí v Nizozemsku na konci 60. a na začátku 70.let, našla jasný důkaz kulturní resistance ve zpravodajských článcích, jež analyzovala. Došla k závěru, že zpravodajské pokrytí tématu bylo založeno na třech hlavních liniích: ženská emancipace je legitimní, ale feminismus je deviantní; aktivistky jsou odlišné od “normálních” žen, proto je tedy nereprezentují; hnutí jsou namířena proti mužům (van Zoonen 1992: 453).

Feminismus má podle H. Leslie Steevesové (1987) mnoho rozlišujících principů: biologický, individualistický, sociálně psychologický nebo sociokulturální a ekonomický; všechny formy mají svůj cenný potenciál, ale pro masovou komunikaci je nejdůležitější socialistický feminismus: pracuje s dichotomií veřejnost-soukromá sféra, na níž patriarchát závisí a jež zohledňuje zásadní kontextové faktory třídy a rasy (Steeves 1987: 95).

Mezi hlavní charakteristiky feminismu dále patří jeho důraz na akci – jeho cílem je změnit nerovný status žen v kultuře společnosti. Snaha o rovnost se v rámci feminismu stávala ale i dvojsečnou zbraní, jež ženy dvojnásobně spoutává: od žen se např. očekává, že se budou chovat rovnoprávně doma i v práci. Susan Kaufmanová (1992) popisuje, jak média a jejich lifestyleové rady pomáhaly budovat, zvláště v 80.letech, toto dvojnásobné spoutání: média říkají ženám, že jsou svobodné, zatímco vizuální obrazy perfektních hospodyněk jim ukazují, jak nesmyslná je jejich snaha stát se superženami. Shana Alexanderová (1988) přirovnává dokonce hnutí za rovné příležitosti v práci k otevření Pandořiny skříňky: “Když jsme se rozhodly být rovnoprávné s muži, myslely jsme tím – aniž bychom si to uvědomily – rovnoprávnost v mužském světě. Stále hraje

podle jejich pravidel nebo definujeme rovnost v jejich termínech. Zapomněly jsme, že se od mužů lišíme; jsme jiné, máme odlišné vnímání. Dnes mladé ženy v Americe platí za naše omyly.” (Alexander 1988: 44)

1.2. Přehled vývoje ženské žurnalistiky¹

V raných počátcích vstupu žen coby novinářek do žurnalistiky bylo profesní prostředí, stejně jako většina ostatních placených zaměstnání na konci 19.století a začátku 20.století, hierarchizováno a okupováno muži. Editoři a vydavatelé považovali ženy spíše za příjemce než za původce žurnalistických produktů (Chambers a kol. 2004: 15). Ženám bylo “povoleno” vstoupit do mužského světa žurnalistiky z počátku pouze jako “ženským novinářkám”, které měly cílit přímo na ženské publikum ve snaze přilákat jej coby novou kupní sílu. Ve druhé polovině 19.století ve Velké Británii a USA došlo k rozrůstání novinového průmyslu - ve VB díky zrušení reklamní daně a daně z papíru, v USA díky obecnému nadšení z demokratizace a vzniku tzv. “obyčejného člověka” (the common man), jemuž noviny sloužily jako zdroj zpravodajství (Chambers a kol. 2004: 17). Levnější papír, snižování poštovních sazeb, inovace v tiskařské technologii, vznik telegrafu a zdokonalený systém distribuce (zvláště vlakových drah) měly za výsledek vznik masové rozšiřování populárního tisku. Do konce 19.století noviny ve Velké Británii a USA závisely na příjmech z inzerce, což vydavatelům přinášelo potřebu rozšířit čtenářský trh a náklad, aby přilákali inzerenty. Články psané ženami pro ženy byly tedy proto vydavateli míněny jako jakýsi “obal”, který měl pomoci témat, o něž se čtenářky zajímaly, vytvořit vhodný podklad pro lukrativní reklamu umístěnou blízko článku.

Převážná část editorů ženám přisuzovala nedostatek reportérských dovedností, zároveň vylučovala, že by je mohly někdy získat, a ženy zaměstnávali pouze jako producentky témat, o něž muži neměli zájem: např. móda a společnost, umění, společenské novinky (Chambers a kol. 2004: 15). Ženská žurnalistika se zabývala “lehkými” tématy, zatímco mužská žurnalistika popisovala “seriózní” témata jako politické a ekonomické problémy. Zároveň, když už ženy psaly o sociálních nebo politických záležitostech, očekávalo se od nich, že je podají z “lidského úhlu hlediska” (tzv.

---

¹Ženskou žurnalistikou je v celé práci míněna produkce žurnalistických obsahů ženami - profesionálními novinářkami obecně, zatímco “ženská žurnalistika” se pojí s produkcí specifických textů určených ženskému publiku .

human interest angle)²: tzn. jak byli lidé ovlivněni danými událostmi ve svém každodenním životě. Úkolem novinářky v rané ženské žurnalistice bylo “vyprovokovat emocionální odpověď ze strany čtenářů” (Chambers a kol. 2004: 16). Tato výše zmíněná inklinace a přitažlivost žurnalistiky byly nicméně také součástí toho, co ženy k novinářině přivádělo. Ženy, jež psaly do tisku, si užívaly přístupu k bohatým a slavným lidem tehdejší doby, což nenabízela žádná tehdejší profese přístupná ženám. I přes určitou prestiž profese zmíněnou výše, jedním z hlavních důvodů, proč se ženy o tuto z mužského pohledu pro ženu nevhodnou pozici v té době ucházely, byly ekonomické podmínky: novinářkami se na konci 19.století stávaly svobodné ženy nebo ty, v jejichž rodinách došlo k poklesu finančních jistot. I když byly za stejnou profesi placeny hůře než muži, přesto byly stále schopny si žurnalistikou vydělat na živobytí, což byl nezanedbatelný fakt pro ženy, jež měly status sirotků, svobodných, ovdovělých, rozvedených nebo jejichž otcové, bratři nebo manželé s penězi špatně hospodařili. Do žurnalistiky se tehdy zároveň vedlo vstupovat ženám, které byly vzdělané, bílé³ a pocházely ze střední třídy.

Díky příkladům prvních zaměstnaných úspěšných novinářek (např. Margaret Fullerová z USA nebo Harriet Marineauová z Velké Británie), začala být žurnalistika v 90.letech 19.století pomalu spatřována jako realizovatelné zaměstnání pro ženy (Chambers a kol. 2004: 19). Přesto ženy musely počítat s tím, že budou odrazovány svými mužskými kolegy, kteří nebyli vstupem žen na žurnalistické pole příliš nadšeni; např. Edwin Shuman (Shuman, 1903: 157) komentoval tento jev takto: “Proč by si jakákoliv žena, která může vydělat 800 dolarů za rok jako učitelka, přála pracovat mnohem tvrději jako reportérka, je těžké pochopit.” Muži obecně argumentovali, že ženy ztrácejí díky novinářině ideály, svou sladkou a něžnou povahu, ženskost nebo dokonce zdraví. Nicméně ty ženy, které novinářinu přijaly za svou, se pak stávaly většinou obhájkyněmi profese pro další ženy. V roce 1904 britská novinářka Frances Low ve své knize *Press Work for Women: A Text Book for The Young Woman Journalist* (Low 1904: 2, 6) napsala: “Novinářina se každým dnem stává atraktivnější pro průměrnou, poměrně dobře vzdělanou ženu”, z důvodů “neustálé rozmanitosti práce a prostředí, kontaktu se všemi typy mužů a žen a příležitostí se dozvědět hlouběji o životě”.

Jednou z výhod (na druhé straně ale zároveň nevýhodou) žurnalistické profese té doby bylo to, že v ní nebyly nastaveny žádné specifické vstupní předpoklady: v době, kdy příležitosti ke vzdělání byly pro ženy v porovnání s muži nerovné, relativní otevřenost žurnalistiky znamenala, že žena s poměrně dobrým vzděláním, ze střední třídy, sebevědomá a odolná se mohla “dobýt” do

---

2 Je tedy možné říci, že žurnalistická forma zpravodajského stylu *human interest story* vznikla díky ženám v žurnalistice?

3 Černošské ženy tvořily samostatnou kapitolu ve vývoji tisku v rané ženské žurnalistice a byly důležitou součástí černošského tisku. Zatímco bílé ženy pracující pro “bílý” tisk se musely myšlenkově potýkat s pozorností věnovanou v redakcích jejich pohlaví, Afroameričanky pyšně psaly jako Africko-americké ženy (Chambers a kol., 2004: 22-24).

profese. Někdy se ženy dostávaly do žurnalistiky také díky rodinným konexím. Spolu s psaním a učením, žurnalistika byla v té době pro inteligentní a vzdělané ženy jednou z mála otevřených cest, jak se vymanit z těžkostí způsobených skromným původem nebo krachem manželství (Sebba 1994: 3).

Pro otevření bran do žurnalistiky ženám mezi koncem 19.století a vypuknutím 1.světové války byl bezpochyby klíčový vznik tzv. Nové žurnalistiky⁴ (the New Journalism) ve velkých amerických městech na konci 19.století (Chambers a kol. 2004: 20-22). Nová žurnalistika smíchala dvě dřívější tradice – elitní politický tisk a literární časopisy na jedné straně, populární bulvární (“penny”) tisk a povídkové časopisy na straně druhé. Tento styl byl charakterizován velkými titulky, nápadnými zobrazeními a živým stylem psaní, podobně jako je tomu u dnešních novin. Americká Nová žurnalistika byla tak vlivná, že přetvořila styl a vzhled moderního denního tisku napříč Evropou (Marzolf 1983). Joseph Pulitzer byl jedním z prvních vydavatelů, který si uvědomil vzrůstající ekonomickou sílu žen a jejich důležitost pro inzerenty: jeho *New York World* se staly jedněmi z prvních novin, jež do svého obsahu zahrnuly i tzv. ženské stránky (Smith 1979: 159). Ve Velké Británii byl ženským “mecenášem” lord Nordcliffe, který denně věnoval stranu 7 ve svém *Daily Mailu* ženské módě a jevům v domácnosti. V roce 1903 Nordcliffe uvedl do chodu *Daily Mirror* - “noviny pro dámy, psané dámami” - pod vedením Mary Howarthové (Lee 1976: 82). Přímým cílem Nové žurnalistiky bylo vytvořit z novin hybatele sociálních reforem: nový styl psaní byl spatřován jako potřebný k tomu, aby “mluvil přímo k lidem” (Chambers a kol. 2004: 21).

Novinářky musely i v první polovině 20.století čelit “nálepkování”, že ženská žurnalistika je něco zvláštního a abnormálního, zatímco považováním mužské žurnalistiky za neutrální mužští editoři vytvořili efektivní bariéru ženskému úspěchu v žurnalistice. Odborné knihy a veřejnost odmítaly uznat ženu novinářku jako rovnocennou se svými mužskými kolegy: “Její líčení události nemá nic z důležitosti reportu jejího novinářského kolegy, celá jeho hodnota spočívá ve faktu, že je napsáno zcela ze ženského úhlu, v jasně ženském stylu, s lehkým dotykem sympatie, patosu a sentimentu.” (Olin 1906: 51)

První světová válka přinesla i v žurnalistice, stejně jako v řadě dalších zaměstnání, ženám zlepšení: ženy nahrazovaly muže odcházející do války a chopily se jejich povinností. Některé ženy se dostaly na pozici, pro niž byly kvalifikovány dávno předtím, teprve až když se místo uvolnilo díky válce. Ženám byla odmítnuta možnost přímo referovat z válečné fronty, proto bylo hlavním

---

4 Termín nová žurnalistka je většinou v odborných kruzích rezervován pro “antiobjektivní” styl amerických novinářů 60.let minulého století, kteří považovali objektivitu za limitující jejich profesi, a chtěli se od ní osvobodit. Tak vznikl nový styl žurnalistiky, jejímž cílem bylo pomocí žurnalistických a literárních metod podřývat pojem objektivitu a ukázat, že objektivní svědectví o skutečnosti jsou vysoce subjektivní (McBrian 1998). Pojem Nová žurnalistika použitý v kapitole se kontrastně vztahuje na počátek amerického zpopularizování tisku, který se pak rozšířil i do Evropy.

úkolem novinářek psát o dopadu války na civilní obyvatelstvo. Ženy tímto založily de facto nový styl válečné žurnalistiky, jak je popsáno v dalších kapitolách. Podobná situace nastala při 2.světové válce: ženy dostaly příležitost se ujmout prázdných mužských míst po dobu války, ale s jejím koncem byly nuceny se těchto míst vzdát kvůli navrátišším se reportérům nebo byly nahrazeny novými mužskými zaměstnanci. Obě světové války nicméně pomohly upevnit pozice některých žen v žurnalistice, jako v případě Hilde Marchantové, která psala pro britský *Daily Express* a později pro *Daily Mirror* a jež patřila po krátký čas mezi nejlépe placené reportéry na Fleet Street (Sebba 1994: 160).

Se vznikem rádia a televize dostaly ženy další příležitosti v novinářině, i když tyto byly dlouhou dobu omezenější než v novinovém průmyslu: ženy byly znovu limitovány pracovat pouze na pořadech pro ženy a průnik novinářek k tzv. hard news (závažnému zpravodajství) a pozici moderátorek takového prestižního zpravodajství byl velmi pomalý. Například první ženou, která pravidelně uváděla zpravodajství v britské televizi, byla až v roce 1975 Angela Ripponová pro BBC (Chambers a kol. 2004: 55). Kromě toho, že ženy byly stále považovány pouze za producentky ženských témat, důvodem, proč ženy byly “drženy” od “opravdové” žurnalistiky, byl také fakt, že mužští editoři odmítali ženám přiznat novinářskou důvěryhodnost. Rané mikrofony v rádiu navržené pro mužské hlasy činily ženský hlas ještě vyšším, a v důsledku toho ženy ztrácely na autoritě. Existovaly také pochyby o způsobilosti žen mluvit na veřejnosti o politických a ekonomických záležitostech. Proto byly ženy po desetiletí koncentrovány pouze v pořadech pro hospodyňky, o dětech, o novinkách ze společnosti, o módě atd. Ačkoliv v rádiu a televizi se vyskytovalo méně novinářek než v novinách (byly zde také spíše v roli producentek informací než v roli moderátorek), přesto přinesly výrazný posun ve vysílání: vytvářely pořady, jejichž obsahy se z závažného zpravodajství (hard news) měnily na formát kontextualizovaných příběhů - vysvětlováním, jaký dopad měly referované události na publikum. Ženy v žurnalistice obecně přenesly obsah tzv. ženských stránek nebo pořadů do médií, a tak daly základ některým dnes běžně užívaným praktikám, jako např. zapojovat čtenáře do produkce média odpovídáním na jejich dopisy nebo podávat život “obyčejných” lidí jako zpravodajskou hodnotu (Chambers a kol. 2004: 62).

Obecně byly ženy novinářky ve 20.století úspěšnější v oblasti tisku než ve vysílání. Vysvětlení může spočívat také v povaze těchto médií: vysílací média byla ve srovnání s tiskem poměrně nová a měla tendenci být spatřována jako “triková”; proto ve snaze jim dodat autoritu (jejímiž nositeli byli muži) byla zdůrazňována “mužnost” zpravodajství a pořadů skrze mužské moderátory a reportéry (Thumim 1998).

1.2.1. Ženy a žurnalistika ve Velké Británii a USA

Tato kapitola je věnována novinářkám ve Velké Británii a USA⁵, jelikož právě v těchto zemích ženská žurnalistika zaznamenala největší vývoj (zejména proto, že USA a VB se staly prvními zeměmi, kde se masově rozšířila televize a rádio), dalším důvodem je historicky široké feministické zázemí a akademický podklad, jímž tyto země v oblasti výzkumu žurnalistiky obecně, v jejím rámci i žurnalistiky z pohledu genderu, bohatě disponují.

V prvních sta letech žurnalistiky v USA a Velké Británii musely ženy bojovat s mnohými překážkami, aby se dostaly do redakcí. Standardem v té době bylo, že žena střední třídy, zvláště pak vdaná žena, nepracuje. Z amerického sčítání lidu v roce 1920 vyplývá, že pouze 9 procent vdaných žen bylo plně zaměstnaných (Chambers a kol. 2004: 33). Ve Velké Británii byla situace velmi podobná (10 procent vdaných žen v roce 1931). Do 2.světové války byly ženy novinářky nicméně zakotveny na obou kontinentech.

Navzdory podobnostem ve vývoji ženské žurnalistiky v USA a Velké Británii existují mezi oběma zeměmi také markantní rozdíly. Např. v USA ženy díky vzniku stovek komerčních lokálních stanic napříč státem dostávaly v porovnání s britskými novinářkami v rozhlasové žurnalistice mnohem více příležitostí: ve VB bylo rádio veřejnou službou, na niž měla monopol BBC s centrem v Londýně, a tak ženy měly méně šancí dokázat své schopnosti v novém médiu.

1.2.1.1. Ženy v novinách

Jak už bylo řečeno výše, ženská žurnalistika se zabývala od počátku “ženskými” tématy, protože vydavatelé a editoři v nich spatřovali v psaní jediné působiště vhodné pro ženu. V 19. století byla utvořena tzv. ženská žurnalistika, která měla ženy novinářky jako “stigma” provázet další desetiletí jejich snahy proniknout do převážně mužské profese. Díky zpopularizování britského a amerického tisku byly novinářky uznány potřebnými, protože měly přilákat ženské publikum, stávající se důležitým pro reklamu a inzerci. Americká Nová žurnalistika, rozšířená i po Evropě, na konci 19.století umožnila ženám v souladu s novou senzacechtivou žurnalistikou “zlegalizovat” jejich styl psaní zaměřený na narativní stránku a zároveň vyvolávající emoce; ženám vyhovovala podobně i se svým sociálním zaměřením: řada britských novin jako *Star* a *Daily Chronicle* se angažovala ve “vládnoucí žurnalistice” tím, že obhajovaly sociální reformy. Například

---

5 Kapitola úzce souvisí s kapitolou 1.2.

britská novinářka Annie Besantová v roce 1888 ve svém článku pro *Link* "Bílé otrokyně v Londýně" odhalila otřesné podmínky pracujících dívek ve společnosti Bryant a May Match Company (Chambers a kol. 2004: 21). Článek převzaly další noviny a společnost byla donucena zlepšit pracovní podmínky.

Díky novinářkám jako Flora Shawová byl dívkám nabídnut příklad, že se vyplatí bojovat jako žena v mužském světě: Shawová se stala v roce 1892 první ženou, jež byla nastálo zaměstnána v prestižních britských *Timesech*. Nejprve pro ně psala neformálně od roku 1890 nepodepsaný sloupek, pak byla v roce 1892 poslána do Jižní Afriky. Její reporty, psané formou dopisů, způsobily senzaci. Pak se vydala do Austrálie, Nového Zélandu a Kanady a vrátila se do *Timesů*, aby převzala editorskou pozici (Chambers a kol. 2004: 19). Další úspěšnou novinářkou na konci 19. století byla např. Američanka Elizabeth Jordanová, která nejprve pracovala jako editorka ženských stránek pro noviny rodinného přítele v Milwaukee. Jak ale vyjádřila ve své autobiografii, s touto příležitostí nebyla plně spokojená: "Je zázrakem, že věci, kterými jsem se musela zabývat v *Sunshine*, nezničily natrvalo můj zájem pracovat v novinách" (Jordan 1938: 14). V roce 1890 byla ale přijata do *New York Worldu*, kde byla velmi úspěšná, v roce 1899 se pak stala editorkou v časopisu *Harper's Bazar* (dokazujíc, že pro ženu bylo lehčí dosáhnout rozhodovací pozice v časopisech než v novinách) (Chambers a kol. 2004: 25).

Stejně jako fungovala pro muže v žurnalistice personální síť kontaktů, jež jim nejčastěji umožňovala získat místo v novinách (a sloužila také jako závažná překážka vůči ženám), síla a vliv žen v žurnalistice vzrostla také díky patronaci vlivných přátel nebo rodinných příslušníků.⁶ Mnoho žen v žurnalistice bylo dětmi novinářů, jejich sourozenci nebo manželkami, což platí zejména pro editorské a vydavatelské pozice (Chambers a kol. 2004: 44). První ženou vydávající noviny byla Elizabeth Timothyová, která už od roku 1738 do roku 1746, kdy noviny převzal její syn, řídila po manželově smrti *South-Carolina Gazette* v americkém Charlestonu. Podobný byl případ Mary Kathrine Goodardové, jež stála v čele *Maryland Journal* a v roce 1777 byla oprávněna vytisknout první kopii *Deklarace nezávislosti*, se jmény signatářů (Chambers a kol. 2004: 45). Z novější doby patří mezi odvážné ženy, které se nebály pustit se do vydavatelského podnikání, např. Katharine Grahamová: po smrti svého manžela, do jehož portfolia patřily mimo jiné noviny *Washington Post*, *Times-Herald* a časopis *Newsweek*, vedla *Washington Post* a vytvořila z nich noviny známé pro svou agresivní investigativní žurnalistiku (v době aféry *Watergate* se postavila proti Nixonově administrativě, i za cenu risku, že noviny nepřežijí). Tato dáma, přezdívaná "Železná lady", v roce 1999 obdržela také Pulitzerovu cenu za svou biografii *Osobní historie* (Chambers a kol. 2004: 46).

---

⁶ Podíl žen, jež dostaly místo díky svým osobním vazbám, nicméně vyvolával dojem, že je možné pracovat v novinách jen díky konexím, a tak byla zároveň vytvářena další vstupní bariéra pro ženy, které pocházely ze střední pracující třídy (Chambers a kol. 2004: 27).

I když v době, kdy muži byli na frontě, ženy dokázaly, že jsou schopny zastat jejich pozice, po 2.světové válce byla ženám v britských novinách vyhrazeny opět pouze oblasti, o kterých psaly už jejich kolegyně v počátcích ženské žurnalistiky: převážně o módě a novinkách ze společnosti. Kromě *Daily Mirroru* mnoho seriózních britských novin v 50 letech 20.století “ignorovalo ženy úplně” (Chambers a kol. 2004: 37). Jediný celostátní tisk, který měl stránky věnující se ženám, byl tisk bulvární. Od konce 50.let se situace v britských novinách začala měnit: některé listy jako *Guardian* nebo *Observer* začaly ve snaze přímo zacílit ženské spotřebitele vydávat ženské stránky, další noviny se k nim postupně přidávaly. Během 60.let se v odpovědi na druhou vlnu feminismu ženské stránky začaly rozšiřovat od módy a tipů na vedení domácnosti k vážnějším politickým a sociálním záležitostem. Tyto aktivity vyvolaly také přímé akce: např. některé britské organizace pomáhající ženám jako *Housewives' Register* (snažící se překonat sociální a intelektuální izolaci žen v domácnosti) vznikly jako přímá odpověď na články publikované v *Guardianu* na ženských stránkách (Chambers a kol. 2004: 39). Přesto ženské stránky v novinách a časopisech zůstávaly dále diskutabilními. V 70. a 80. letech byly renovovány a staly se sekcemi o stylu, designu a domově. Susan Millerová, ředitelka redakčního výzkumu pro síť novin vlastněnou společností *Scipps Howard*, napsala v roce 1987 v článku pro *Gannet Center Journal*, že díky průzkumu trhu a zvyšující se zaměstnanosti žen a jejich celkové podpoře “si editoři uvědomují, že ženy nechtějí oddělenou sekci novin, která bude vyplněna čímkoliv a vším, co může zajímat příslušnice jejich pohlaví” (Leonard 1995: 142).

V USA se podařilo si udržet práci v redakcích po návratu mužů z války většímu počtu žen než v Británii. Navíc se jim také povedlo vymanit se z “módního a sociálního ghetta” a dostat se k psaní o ekonomice, politice, vědě nebo kriminalistice (Chambers a kol. 2004: 42). Mezi nejlepší příklady novinářek té doby patří Bess Furmanová a Eileen Shanahanová: Furmanová poté, co získala novinářskou cenu za svůj příběh o prezidentském kandidátu, přijala místo v *Associated Press* (AP) ve Washingtonu, kde psala o politice; v roce 1943 se stala washingtonskou zpravodajkou pro *New York Times*, kde zůstala do roku 1961. Shanahanová začínala svou kariéru v *Journal of Commerce*, kde se zabývala ekonomickou politikou vlády a vládním rozpočtem. V roce 1961 nastoupila do *New York Times* jako ekonomická novinářka, ve washingtonské redakci se stala také první ženou, jež byla zaměstnána kvůli jinému úkolu než psát o životě amerických prvních dam. Během 60. a 70.let byla rovněž defacto editorkou pro osmistránkovou část novin o federálním rozpočtu (Chambers a kol. 2004: 43).

1.2.1.2. Ženy v rádiu

Ve Velké Británii byla od počátku s rozvojem a působením rádia spojena BBC (British Broadcasting Company), nejprve od roku 1923 vysílající jako komerční stanice, od roku 1927 pak jako stanice veřejné služby. Od roku 1927 do roku 1938 řídil BBC John Reith (jeho vliv zůstal v BBC i dlouho po jeho odchodu na odpočinek), jenž byl hlavní příčinou faktu, že zaměstnanost žen v BBC, a tím pádem i v rádiu v Británii obecně⁷, byla po dlouhou dobu omezena: Reith v rádiu aplikoval přísný presbyteriánský kodex, který např. zakazoval v BBC pracovat rozvedeným a vdaným ženám (což platilo až do 60.let 20.století) (Chambers a kol. 2004: 29). Ženám bylo upřeno číst zprávy v BBC až do 70.let, zčásti z toho důvodu, že mikrofony činily ženské hlasy ještě “kovovějšími”, ale také proto, že management v BBC považoval ženský hlas za příliš asociovaný s drby a postrádající potřebnou autoritu pro zpravodajství (Shingler a Wieringa 1998: 46). Jednou z mála žen, které pomohly formovat tvář zpravodajství BBC, byla Hilda Mathesonová. Na Reitha udělaly dojem její vazby, které získala jako sekretářka Nancy Astorové (jedné z prvních žen, které vstoupily do parlamentu), proto ji v roce 1927 zaměstnal, aby se starala o rozhovory v BBC. Mathesonová vyvinula styl referování, který byl pro rádiové zpravodajství vhodnější než styl, který se při zpravodajství používal pro noviny (Chambers a kol. 2004: 29). Až na začátku 70.let ale začaly být ženy více akceptovány v redakcích. Se vznikem nových lokálních stanic BBC byly pro ženy coby reportérky, moderátorky a manažerky vytvořeny větší příležitosti (pravděpodobně také proto, že lokální stanice měly nižší status než stanice národní).

Navržená koncepce pro ženy v rádiu byla jasná: ženy měly poslouchat, ale ne být slyšeny. Od počátku BBC cílila na ženy jako na publikum: pořady jako Volby hospodyňky (*Housewives' Choice*) byly určeny pro ženy v domácnosti, které závisely na rádiu jako na svém společníkovi a úniku od domácích povinností. Jedním z prvních programů pro ženy byla v roce 1923 Hodinka pro ženy (*Woman's Hour*), která se stala nejdéle vysílaným pořadem BBC. Kromě toho, že pomohla ženám vrátit se po válce znovu do normálního života, později jim pomáhala řešit zdravotnické a sexuální problémy, stejně jako problémy ve vztazích (Chambers a kol. 2004: 50).⁸

Ve Spojených státech byla situace podobná: výskyt žen v rádiu ať už za mikrofonem jako producentek pořadů, tak před ním jako moderátorek byl velmi omezený. Podle průzkumu z roku 1925 pouze jeden ze sta posluchačů preferoval v rádiu ženský hlas před mužským (Chambers a kol. 2004: 31). Důležitým hlasem v americkém rádiu byla Dorothy Thompsonová, jediná ženská

---

⁷ Viz spojitost s monopolem BBC v Británii zmíněná výše. Do roku 1973 neexistovala v Británii komerční rádia a monopol BBC měl nepříznivé dopady pro ženy a jejich zaměstnanost v rádiu (Chambers a kol. 2004: 48).

⁸ Otevřenost programu někdy šokovala i některé z mužských manažerů BBC, např. hovory o menopauze (Chambers a kol. 2004: 50).

komentátorka v období nazývaném “zlatým věkem komentátorství”: do roku 1925 byla v čele novin berlínské redakce *New York Evening Post* a *Philadelphia Public Ledger*, kde vedla rozhovory s mnoha významnými osobnostmi včetně Trotskeho, Atatürka a Freuda. V roce 1931 dělala rozhovor s Hitlerem a později byla identifikována jako “hlavní oponent Hitlerova režimu” (Kurth 1990: 201), přinucena pod jeho nátlakem odejít z Německa v roce 1934. Od roku 1937 začala vysílat pro americké rádio NBC, rok předtím začala psát svůj sloupek (zabýval se ne “ženskými”, ale politickými a ekonomickými tématy) Na záznam (*On the Record*) pro *New York Herald Tribune*, jenž byl publikován až v 170 titulech denního tisku a později vydán v podobě knihy (Chambers a kol. 2004: 32). Na začátku 60.let minulého století byla většina komerčních stanic v USA spojená s hudbou, ačkoliv v této době byl zřejmý také vzestup pořadů na bázi talk show. Ačkoliv se v rádiu vyskytovalo několik relativně skutečných osobností, které měly dokonce svou vlastní talk show, včetně žen, obecně velmi málo novinářů dosáhlo žurnalistického úspěchu pouze v rádiu (Chambers a kol. 2004: 52). Rádio se svou charakteristikou vysoce profilovaného média je často specializováno na etnické či rozličné hudební stanice, je tedy překvapující, že např. v období 40. a 50.let, kdy se rádio těšilo velké popularitě žen v domácnosti, neposkytovalo žádné sekce speciálně pro ženy, jako tomu bylo v případě novin. V roce 1927 proběhl krátký experiment s ženskou stanicí: ačkoliv ženy byly ve vedení stanice velmi profesionální, stanice se neudržela z technických důvodů (Halper 2001: 46-47).

1.2.1.3. Ženy v televizi

V Británii začala od roku 1954 BBC vysílat šest hodin denně (Crisell 1997: 73). Ale uvnitř a venku BBC existovala “morální panika z vlivu televize na národní kulturu” (Chambers a kol. 2004: 53): v 50.letech vzrůstaly obecně obavy, že britský způsob života bude ovlivňován americkou populární kulturou skrze americké programy a jejich kopírování. Kritici televize popisovali její obsah slovy asociovanými s ženskostí, a existoval proto strach z “feminizace potenciálu televize” (Thumim 1998: 95). Rané postválečné zpravodajské buletiny začaly v BBC v roce 1954 a byly uváděny pouze muži – rádiový kodex BBC, jenž ženy vymezoval z vysílání, se přenesl i do televize. První ženou, která četla přehled zpráv v Britské televizi, byla Barbara Mandellová v září 1955 na komerčním programu Independent Television News (ITN) (Chambers a kol. 2004: 54): pořad měl ovšem v čase oběda velmi malou sledovanost a byl zacílen pouze na ženy v domácnosti.

Podobně BBC neposkytla své první moderátorce zpravodajství Nan Wintonové příliš prostoru: její bulletin byl v roce 1960 uváděn krátce o nedělních nocích. Navzdory nepřítomnosti žen v televizi obecně (ve zpravodajství zvláště) spousta schopných žen byla zaměstnána za televizní obrazovkou; např. Grace Wyndham Goldieová, která začala kariéru v roce 1948 jako producentka rozhovorů v BBC, byla nepochybně hnací silou vyvíjejících se seriózních a politických programů, jako byly např. *Tonight* nebo *Panorama* (Chambers a kol. 2004: 55). Do 60.let byla televize v Británii ustanovena jako součást národního života, ale stále v ní převládali muži, což bylo zvláště patrné ve zpravodajství. Obecný diskriminační náhled na výskyt žen v televizním zpravodajství vystihl jeden vyšší manažer BBC v roce 1968: “Abyste mohli číst zprávy v televizi, potřebujete mít kulky” (Tunstall 1993: 174). Ačkoliv byly ale programy uváděny převážně muži, přístup v nich byl více v linii toho, co by se dalo nazývat “tradičně ženským”: vytvářet pojmy a vysvětlovat příběhy v každodenním životě (viz výše) (Chambers a kol. 2004: 56).

V americké televizi ženy dostávaly příležitosti nejprve hlavně jako “rosničky”, moderátorky počasí, i když “byly zaměstnány kvůli vzhledu a neměly žádnou průpravu v meteorologii” (Dick 2001: 229). Jednou z prvních amerických televizních novinářek byla Pauline Fredericková, jež byla obecně první ženou zaměstnanou na plný úvazek v americkém televizním zpravodajství. Fredericková nejprve pracovala v tisku a rádiu (což je typické pro téměř všechny ženské novinářky, které pracovaly v televizi v jejích raných počátcích), později v televizi zpravodajsky pokrývala hlavně OSN pro ABC (*American Broadcasting Company*) a NBC (*National Broadcasting Company*). Zpravodajství NBC zaměstnávalo v roce 1971 šest žen: Nancy Dickersonovou (která měla jako první žena svůj vlastní zpravodajský pořad a byla také jako první prosazována pro svou fyzickou atraktivitu), Liz Trottaovou (první ženská zahraniční korespondentka pro NBC), Barbaru Waltersovou, Pauline Frederickovou, Aline Saarinenovou a Betty Rollinovou (Chambers a kol. 2004: 58). V 70. a 80.letech byla přikládána velká důležitost ženskému vzhledu a trendem bylo zaměstnávat nezkušené ženy, protože dobře vypadaly, jak o tom svědčí příklad Jessicy Savitchové: pro svůj atraktivní vzhled byla nazývána “zlatovlasé děvče NBC”, spolu s Danem Ratherem byla považována za nejvíc sexy moderátory v USA.⁹ Genderové rozdíly, se kterými se musely ženy v televizi často potýkat, souvisely také s věkem: pouze několik žen zůstalo moderátorkami ve vyšším věku, zatímco mužům bylo dovoleno hlásit zprávy, i když se stávali staršími, tlustšími a plešatými (Chambers a kol. 2004: 61). V roce 1987 data výzkumu svědčily o tom, že z celkového počtu 239 reportérů se žádná z 36 žen nedostala mezi první desítku reportérů, kteří byli ve vysílání v hlavním čase; všech šest mužů, kteří obsadili první příčky, se těšilo více času v hlavním vysílání než všech

---

⁹ Savitchovou její vzhled “dostihl”, když referovala na místě o prudké bouři a měla na sobě v jejím důsledku méně makeupu: stanice pak obdržela šedesát telefonátů od diváků, kteří se obávali, že je nemocná (Savitch 1982: 72).

1.3. Vzdělání a výchova novinářek

Žurnalistika jako profese nepožaduje na rozdíl od jiných profesí, jako např. medicína nebo právo, speciální vzdělání nebo neomezuje vstupní podmínky do profese. Skutečně, jak jeden novinář řekl: "Novinářem se stanete, když prohlásíte, že jím jste, a zůstanete jím tak dlouho, dokud to budete deklarovat." (Delano 2000: 264). Pro vstup do profese není nutné ani novinářské vzdělání, vysokoškolský diplom ze žurnalistiky či absolvovaný kurz neznamená automaticky získání statutu novináře: tím se stává každý, koho zaměstná určité médium, kdo dokáže předpoklady pro profesi nebo se prokáže dostatečnou praxí. Ve skutečnosti ale nicméně existuje trend vysokoškolské přípravy pro profesi, který je akceptován ve většině redakcí. Novinář či novinářka s vysokoškolským vzděláním má mnohem větší šanci získat zaměstnání v médiích než s absencí takového vzdělání. Způsoby, jak se budoucí novináři a novinářky připravují na profesi, nejsou jednotné: v jednotlivých zemích s ohledem na různé tradice a žurnalistický vývoj existují ve výuce na univerzitách odlišnosti, a to i v rámci jednotlivé země. Obecně se ale budoucí novináři a novinářky na univerzitách připravují dvojím způsobem: buď vystudují nějaký specializovaný obor (např. ekonomii nebo historii), který jim pak umožní stát se úzce specializovaným/specializovanou v rámci žurnalistiky (žurnalistické vzdělání o praktické novinářské práci pak mohou získat až při samotném výkonu zaměstnání nebo v rámci žurnalistického kurzu) nebo vystudují přímo žurnalistiku, teoretickou přípravu spojenou většinou s vhodnou praxí v redakcích. I v rámci žurnalistických oborů existují ale odlišnosti: některé univerzity kladou větší důraz na praktické vzdělání a dostatečnou přípravu na žurnalistiku zapojením už v rámci studia (což je trendem hlavně na Západě), některé se mohou zaměřovat spíše na obecné teoretické znalosti studentů, na rozvíjení jejich schopností a vlastností potřebných pro žurnalistiku (jako např. logiku, analytické schopnosti, kritické uvažování) a na získání všeobecného přehledu.

První samostatná novinářská škola byla na Západě založena už v roce 1908, na Missourské univerzitě (*University of Missouri*). V USA už ale v 70. a 80. letech 19. století existovala nabídka žurnalistických kurzů na univerzitách: např. na Cornellově univerzitě nebo Pensylvánské univerzitě (*University of Pennsylvania*) (Sutton 1948). Do konce 30. let 20. století okolo 300 univerzit ve Spojených státech poskytovalo možnost studovat bakalářské programy žurnalistiky, magisterské a

doktorandské programy začaly ve 30.letech a do 50.let se plně etablovaly; do počátku 90.let v USA existovalo přes 400 žurnalistických programů, odkud získávalo tituly přes 35 000 absolventů ročně (Chambers a kol. 2004: 65). V průběhu 2.světové války v důsledku nedostatku mužských novinářů editoři “začali prosit žurnalistické školy, aby vyučovaly více žen” (Chambers a kol. 2004: 74). Ovšem s koncem války se situace žen znovu zhoršila: stejně jako byly “vyexpedovány” z redakcí, i jejich status na univerzitách se změnil opět na sekundární. S postupným zvyšováním procent studentů a absolventů v rovině vysokoškolského vzdělání obecně [do začátku 80.let získaly univerzitní diplomy dvě třetiny Američanů (Weaver, Wilhoit 1996)] se ovšem zvyšoval i počet studentek žurnalistiky: do konce 60.let absolventky žurnalistických bakalářských oborů tvořily v USA většinu, v roce 1984 okolo 59 procent a v roce 1992 okolo 61 procent (Chambers a kol. 2004: 74-76). Převažující počet absolventek žurnalistiky vyvolával u potencionálních zaměstnavatelů v médiích obavy z “růžového ženského ghetta”, jež by mohlo znamenat feminizaci a devalvaci žurnalistiky (Beasley, Theus 1988).

Učit žurnalistiku na univerzitách bylo v počátcích pro ženy rovněž nesnadné - byly omezeny pouze na výuku studentek. Většinou samy absolvovaly praxi v redakcích a zažily diskriminaci na pracovišti, proto se snažily své studentky povzbuzovat, aby se takové zkušenosti vyhnuly a psaly pro ženské stránky. Muži byli pro žurnalistiku vychovávaní jinak než ženy, což indikuje, že převládající mužské hodnoty v redakcích jsou nastaveny už na úrovni vzdělávání (Chambers a kol. 2004: 81). Také příručky a skripta pro budoucí novináře byly napsány muži: není překvapující, že příručky speciálně pro ženy psaly zase ženy. Během 20.století ženy vytvořily relativně málo žurnalistických příruček – většina jich byla napsána v počátku století pro vznikající přednášky pro ženy (Chambers a kol. 2004: 73-74). Od té doby se ovšem situace na univerzitách výrazně zlepšila: např. do již existujících kurzů o médiích byla zahrnuta témata o ženském hnutí, feminismu apod., fakulty začaly pro výuku najímat ženské členy s relevantními schopnostmi, začaly vznikat publikace, články a skripta popisující problémy související s ženskými otázkami atd. (Chambers a kol. 2004: 78).

Dopad univerzitního žurnalistického vzdělání pro ženy v souvislosti s profesí není historicky snadné zhodnotit, ale přesto jsou k dispozici určitá data a poznatky: podle doktorské práce Iony Logieové z roku 1938 (Logie 1938) se například každá pátá žena, která vystudovala žurnalistiku, nakonec této profesi nevěnovala (faktorem, který zde hrál největší roli, bylo manželství a rodina). Se změnou sociálních podmínek žen a jejich statusu ovšem přirozeně muselo dojít k vybalancování dat: v dnešní době převládá trend vysoké zaměstnanosti ženy i přes její souběžný rodinný život.

Ve Velké Británii je situace s vzděláváním novinářek historicky odlišná: protože zde existovalo (a stále v určitém rozsahu existuje) přesvědčení, že novinářem se člověk rodí, není

“vyroben”, a protože povolání ve VB jsou historicky postaveny na modelu odborových organizací (trade union model), jenž považuje žurnalistiku spíše za řemeslo než za profesi, v Británii historicky nebyl dáván důraz na žurnalistické vzdělávání (Chambers a kol. 2004: 67, 80). V roce 1907 vznikl Národní svaz novinářů (National Union of Journalists, NUJ), který se stal světově první profesní organizací pro novináře. Je poměrně typické, že i když svazová příručka už tehdy specifikovala rovný genderový přístup v rámci zaměstnání a vzdělávání, ve skutečnosti žurnalistika zůstávala stále “povoláním pro muže” (Sebba 1994: 235). Kroky učiněné NUJ a dalšími profesními organizacemi k uznání profesních norem ale spíše pouze zvýšily status reportérské práce a zlepšily platové a pracovní podmínky, než by poskytly formální vzdělání v žurnalistice (Chambers a kol. 2004: 68). Minimální požadované vzdělání ke vstupu do profese bylo v roce 1965 získání tří obecných vzdělávacích certifikátů (General Certificates of Education), z nichž jeden musel být absolvován v angličtině. Tato základní vzdělávací úroveň byla jedinou obecnou podmínkou k přijetí žurnalistů do redakcí v Británii v té době, zbytek předpokladů kandidátů záležely na editorech samotných – a protože tito byli většinou muži a inklinovali k najímání mladých mužů, se kterými se mohli identifikovat, ženy byly očividně tímto způsobem zaměstnávání znevýhodňovány.

V oblasti tisku mladí novináři v Británii získávají žurnalistické vzdělávání praxí: typicky se dostávají do lokálních redakcí přímo ze střední školy ve věku 16 nebo 18 let a stávají se “etablovanými” pro tyto noviny. Obvykle pak po několika měsících v redakci absolvují dvanáctidenní univerzitní kurzy pořádané akreditovanými žurnalistickými centry. Podle Chambersové a kol. (Chambers a kol. 2004: 68), ale zde není nabízena žádná specializace na “ženskou” žurnalistiku. Na konci kurzů pak kandidáti skládají zkoušky, včetně práva a znalostí místní administrativy. Jinou alternativou je denní studium ročního žurnalistického kurzu na vysoké škole, který jako výše zmíněné kurzy rovněž zajišťuje britská NCTJ (National Council of the Training of Journalists). Do 70.let 20.století v Británii neexistovaly žádné vzdělávací kurzy pro rozhlasové novináře (Chambers a kol. 2004: 69). Rozhlasové a televizní stanice obvykle získávaly zaměstnance z novin a poskytovaly jim pak v redakcích technický trénink. Magisterské programy v rozhlasové žurnalistice začaly na univerzitách v polovině 70.let a o deset let později se dostupnými stávaly podobné programy i v televizní žurnalistice. V posledních desetiletích se nicméně zvýšil počet absolventů žurnalistických škol: v roce 1992 absolvovalo univerzitní vzdělání 69 procent britských novinářů (Delano, Henningham 1995: 13) – v porovnání s rokem 1965, kdy získalo diplom 6 procent (Keeble 2001: 236), se jedná o výrazný nárůst. Delano a Henningham rovněž zjistili (Delano, Henningham 1995), že ženy pracující v žurnalistice získaly obecně více titulů než muži (55:44 procentům). Nicméně z toho většina vystudovala umění, dalšími výraznými obory byly ekonomie nebo právo. Žurnalistiku přímo vystudovalo poměrně málo studentů [2% v bakalářských

programech, 13% v magisterských programech, 4% v rozhlasové magisterské žurnalistice ((Delano, Henningham 1995: 14)], což odráží fakt, že tyto žurnalistické programy jsou v Británii poměrně nové. První univerzitním programem žurnalistiky bylo magisterské studium na University College v Cardiffu v roce 1970. V Londýně v roce 1976 byl na City University otevřen podobný kurz, ale bakalářské programy žurnalistiky se v Británii neobjevily až do počátku 90.let – pak ovšem jejich popularita prudce vzrostla. Do roku 2001 navíc několik z 331 bakalářských programů z oblasti komunikačních a kulturních studií obsahovalo podstatné prvky ze studia žurnalistiky (Hann 2001). Jak uvádí Chambersová a kol. (Chambers a kol. 2004: 70), vzdělávání novinářů ve Velké Británii nikdy nevěnovalo pozornost genderovým otázkám, což mělo pro ženy pozitivní i negativní důsledky: ženy získaly stejné dovednosti jako muži, a měly proto potenciál vykonávat stejnou práci jako muži a totožně postupovat v kariéře; na druhé straně jelikož do nedávna ale existovalo pro přijímání kandidátů do redakcí jen několik objektivních kritérií, do hry vstoupily mnohem více subjektivní kritéria osobních kontaktů a dalších atributů mužské sítě “starých hochů”, což ženy samozřejmě znevýhodnilo.

1.3.1. Vzdělávání novinářek v České republice

Z výzkumu novinářek, jenž provedli Linda Kolenatá a Daniel Köppl v roce 1997 a jenž byl založen na údajích ze Syndikátu novinářů ČR z roku 1996, vyplynulo, že u respondentek převažovalo vysokoškolské vzdělání; přičemž pouze dvě novinářky z dvanácti dotazovaných studovaly přímo obor žurnalistika: ostatní měly právnické, ekonomické, teologické a umělecké vzdělání. Všechny dotázané se shodly, že pro práci novinářky je lepší vystudovat určitý speciální obor. Případné žurnalistické vědomosti je totiž možno podle názoru respondentek získat přímo v praxi.¹⁰ Výzkum občanského sdružení Hermes¹¹, jenž se zaměřuje hlavně na vzdělávání pracovníků médií, také potvrdil trend ideálního modelu, kdy dobrou kvalifikací pro práci novináře bylo označeno studium jakékoliv vysoké školy, díky níž se člověk stane vzdělaným odborníkem v určitém oboru, a následně může získat novinářské vzdělání. Navzdory “ideálním modelům” jsou žurnalistika a mediální studia, kde se novináři v rámci profesionálního vzdělávání stále většinou připravují, na českých vysokých školách stále prestižními a žádanými obory, na které se hlásí mnohem vyšší počet studentů, než je možné přijmout.¹²

10 <http://www.strategie.cz>

11 <http://www.hermesmedia.cz>

12 Univerzita Palackého v Olomouci v akademickém roce 2009/2010 přijala pro bakalářský obor žurnalistika 79 ze 343

Genderový trend, že obory žurnalistiky bývají v rámci humanitních věd vyplněny větším počtem studentek než studentů, potvrzují i statistiky týkající se České republiky: např. v akademickém roce 2008/2009 na humanitních oborech studovalo téměř 40 000 žen ku přibližně 20 000 mužů (viz Příloha č.1). I když jsou genderová studia a povědomí o feminismu stále větší součástí českého prostředí, v českém vzdělávacím systému se příliš nebo dokonce téměř vůbec neprojevují: např. Irena Smetáčková (Smetáčková 2007) kritizuje ministerstvo školství za to, že mu chybí jasná koncepce prosazování genderové rovnosti ve vzdělávání. Podle Smetáčkové by se kromě samotného ministerstva měla na genderovém plánu podílet také Česká školní inspekce, Národní institut pro další vzdělávání, Výzkumný ústav pedagogický, krajské a obecní úřady a také samotné školy: genderová rovnost by měla platit nejen v činnostech těchto organizací, ale i v jejich vlastním chodu. Ani jedna z těchto dimenzí totiž prý není samozřejmostí, organizace výuky na jednotlivých školách vychází z kurikulárních dokumentů (Skálová 2008).

Rámcové vzdělávací programy, jež by měly pomoci v lepším genderovém přístupu v českém školství, se zaměřují na nižší stupně škol a mají připravovat genderové základy; předpokládá se tedy, že genderová problematika díky výše zmíněným aplikacím už má na vysokých školách být “předpřipravena”, a proto se jí v rámci terciálního vzdělávání nevěnuje taková pozornost. Pokud zrovna nestudují přímo genderová studia, zvláště studenti humanitních studií se mohou v rámci sociologických, filosofických nebo psychologických paradigmat setkat s feministickými nebo genderovými přístupy, ale taková setkání jsou spíše “náhodná” než účelová. Mediální studia genderový přístup neopomíjejí, v jejich rámci existují různé studie zaměřené právě na gender, stejně jako jsou feministická východiska a teorie aplikovány i v oblasti masmédií a žurnalistiky; studenti se s podrobnějšími teoriemi mohou setkat v rámci jiných předmětů (např. politická ekonomie) ve volitelných seminářích, ale podrobné studium např. ženské žurnalistiky – podobně jako ve Velké Británii - není na těchto oborech zvykem. S genderovou tematikou se tak setká spíše jen ten/ta, kdo o ni má opravdu zájem a sám/sama se na ni specializuje.

---

uchazečů (<http://www.upol.cz>); u Masarykovy univerzity v Brně např. při kombinaci bakalářského programu mediálních studií a žurnalistiky a mezinárodních vztahů to bylo 13 přijatých ze 444 uchazečů (<http://is.muni.cz>); Univerzita Karlova v Praze přijala v témže akademickém roce v bakalářském programu žurnalistiky 84 studentů ze 779 přihlášených (<http://is.cuni.cz>).

1.4. Genderová kultura a hodnoty v redakcích

Některé feministické směry a novinářky argumentují, že hodnoty ve zpravodajství by byly nastaveny jinak, pokud by ženy tvořily většinu v žurnalistické profesi (van Zoonen 1998: 34). Přesto, že především ve Velké Británii a Spojených státech existuje množství výzkumů na toto téma, závěry nejsou jednoznačné: podle některých (např. Weaver a Wilhoit 1986, 1996, Weaver 1997, Henningham a Delano 1998) je pohlaví nespolehlivým indikátorem rozdílů v profesionálních hodnotách a žurnalistické praxi a socio-ekonomické pozadí, politické přesvědčení, rodinné podmínky nebo novinářský trénink formují více postoje žurnalistů než jejich pohlaví, některé (mnohdy ty samé) zároveň navrhuji, že ženy přinesly do zpravodajství nové perspektivy a styly (Weaver 1997). Tyto nové perspektivy spočívají hlavně v tom, že ženy rozšířily zpravodajská témata o ženské zdraví, rodinu a péči o děti, sexuální obtěžování a diskriminaci, znásilnění a domácí násilí, matky-bezdomovkyně, kvalitu života a další sociální problémy (Chambers a kol. 2004: 103). Podle výzkumu z roku 2000¹³, který provedla Mezinárodní ženská mediální nadace (International Women Media Foundation), si mnoho žen myslelo, že novinářky nabízejí odlišný, “mnohem humánnější”, přístup ke zpravodajství a že přítomnost žen v redakcích vytváří rozdíl v tom, jak jsou zprávy vybírány a prezentovány.¹⁴ Zároveň byly ale některé novinářky toho názoru, že ženy jednoduše následují zpravodajský styl, který byl vytvořen muži: zvláště patrné je to v oblasti politiky a ekonomiky, tradičně mužských domén, kde podle nich musí ženy dělat to, co dělají muži, pokud nechtějí riskovat, že budou muset referovat o tzv. soft news. Weaverův výzkum (Weaver 1997) ukázal, že ženy formulovaly postoje ohledně profesionálních hodnot a rolí v žurnalistice podobně jako muži: pravděpodobně z toho důvodu, aby mohly být považovány za profesionální, ženy si musí osvojit systém hodnot, jenž převládá v redakcích dominujících muži. Otázkou tedy zůstává, jestli se obsah zpravodajství mění díky přítomnosti žen v redakcích, zvláště těch, jež jsou v řídicích pozicích.¹⁵ Jak ale popisuje Weaver a Wilhoit (1996), existuje obecný předpoklad, že novinářky více než novináři používají ženy a obyčejné lidi jako své zdroje, více se zajímají o

---

13 <http://www.iwmf.org>

14 Linda Christmasová (Christmas 1997) tvrdí, že ženy jednotně personalizují a humanizují zprávy, aby se s nimi čtenáři mohli identifikovat a považovali je za relevantní. Ve svém výzkumu provedeném ve Velké Británii zjistila např., že ženy se ve svém žurnalistickém stylu více orientují na osoby než na problémy, před vyjasněním situace dávají přednost popisováním důsledků, zdůrazňují zpravodajství raději v kontextu než izolovaně (Christmas 1997: 3).

15 Podle národního amerického průzkumu, kterého se v roce 2000 zúčastnilo 1151 žurnalistů, byl zjištěn “nepatrný rozdíl” ve vedení podle genderu, etnicity nebo věku (American Society of Newspapers Editors 2000: 35). Přesto existuje dokázaný předpoklad, že většina editorek zařazuje do zpravodajství zprávy, které zajímají ženy. Některé editorky také přednostně najímají do redakcí ženy: jak uvedla jedna editorka ze zahraničního oddělení *Guardianu*, “s ženami se jednoduše lépe pracuje. Dobře pracují v týmu, umí dobře naslouchat ostatním. Říkají spíše 'Co si o tom myslíš' než 'Udělej to takhle!'. Díky tomuto se ve zpravodajství vytváří více kreativity, ve způsobu, jakým jsou zprávy rozloženy a také jak jsou vybírány.” (Christmas 1997: 39).

sociální problémy a stížnosti a “přesměrovaly” zpravodajství od témat zabývajících se vládou a kriminalistikou více k tématům popisujícím lidské příběhy.

Elisabeth A. van Zoonen soudí, že ženy mají v žurnalistice “ženský pohled”: inklinují k většímu zájmu o své publikum, pozadí a kontextu příběhů, ptají se více na zkušenosti než na konečné výsledky a mají tendenci citovat více ženských zdrojů než mužští žurnalisté; zároveň tvrdí, že muži používají objektivitu jako “štit před určitým druhem citlivosti a sympatií, které žurnalistika vyžaduje” (Chambers a kol. 2004: 104). Karen Rossová ve svém výzkumu (Ross 2001) zjistila, že zatímco čtvrtina tázaných žen souhlasila s tím, že v žurnalistice používá “ženskou perspektivu” (ve smyslu, že mají více pochopení pro příběhy žen, jež popisují), tři čtvrtiny s tímto silně nesouhlasily, a pouze 40% souhlasilo plně s tím, že “více žen v žurnalistice by mediální prostředí učinilo více přátelštější k ženám”. Tento nedostatek shody mezi novinářkami je proto výzvou v předpokladu, že větší množství žen ve zpravodajství přetvoří pracovní prostředí.

První impuls z akademického prostředí, který předpokládal, že ženy novinářky mohou mít odlišný přístup ke psaní zpráv, přišel od Cathy Covertové, americké historičky, která už v roce 1981 konstatovala (Covert 1981), že žurnalistika je psána jazykem konfliktu, kontroverze a výhry nebo prohry, což je připisováno být typicky maskulinním jazykem, odrážejícím mužský zájem o podmaňování. To, že větší množství žen v žurnalistice může transformovat konvenční témata, a fakt, že zpracovávat ženské příběhy je stále přenecháváno převážně ženám, ukázala např. válka v Bosně: Margaret Gallagherová (Gallagher 1995: 59) zdůrazňuje, že neobvykle velký počet žen zpravodajsky pokrývajících válku v bývalé Jugoslávii přinutil zpravodajská média, aby referovala o systematickém znásilňování žen jako o válečné zbrani. Znásilňování a sexuální zločiny – včetně těch, jež jsou používány jako nástroje války a genocidy, jsou tak nyní brány mnohem vážněji.

1.4.1. Maskulinní kultura v redakcích

Na konci 19.století a na začátku 20.století si reportéři a editoři často stěžovali, že vstup žen do redakcí bude mít dopad v tom smyslu, že “ženská citlivost bude vyžadovat od mužů, aby byli opatrní ve svých osobních zvycích a vyjadřování” (Chambers a kol. 2004: 117). Někteří muži byli rádi, že ženy do redakcí pravděpodobně přinesou více kultury chování a že se i jejich chování zkulturní, ale takových nebylo mnoho: většina nemínila podle biografických a autobiografických záznamů změnit své chování jen proto, že do profese přišly ženy. To, že ženy čelí v redakcích předpojatosti, sexuálnímu harašení nebo sexistickému jazyku, je nepopiratelným faktem. Jak je ale

problém široký či alespoň, jak je vnímán, není jednoduché měřit nebo analyzovat. Ačkoliv se některé ženy kvůli sexistickým pracovním podmínkám v žurnalistice soudily a soudí (viz kapitola 2.4.2.), zároveň existují např. průzkumy, které indikují “laxnost” v odstraňování sexuálního žertování z redakcí. Někteří novináři - muži i ženy – konstatovali flirtování v redakcích jako prostý fakt, bez stížností a brali jej jako součást kultury v redakcích (Chambers a kol. 2004: 117).

Vlna nespokojených reakcí a evidencí o negativním portrétování žen v médiích začala v 70. letech 20. století z popudu feministických hnutí a akademických směrů: anglosaské feministky požadovaly, aby s ženami v žurnalistice nebylo zacházeno jako se sexuálními objekty a v médiích se nepoužívaly irelevantní osobní informace o ženách; chtěly také, aby se inovoval jazyk ve smyslu vyhýbání se mužským zájmenům ve všeobecných názvech jevů (v angličtině např. slovo “fireman” - hasič podle podstatného jména “man”). Některé novinářské příručky pak např. doporučovaly: “O ženách by se mělo referovat ve všech oblastech stejným způsobem jako o mužích. Popisování fyzického vzhledu, sexistické narážky, používání stereotypů a urážlivých frází by nemělo být užito” (Associated Press 1994: 219). V praxi se nicméně tato pravidla často porušovala: např. v roce 1992 *New York Times* použily při srovnávání Carol Mosley-Braunové, první afro-americké ženy zvolené do amerického senátu, a jejího politického soupeře vysoce genderovaný jazyk, kterým popisovaly Mosley-Braunovou jako matku s “úsměvem roztleskávačky”, zatímco její rival byl označen jako právník ukotvený pevně v businessu (Witt, Paget, Matthews 1994).

Ženy jsou díky zjevnému výskytu maskulinní kultury v redakcích nuceny čelit výzvám, jež jsou do jejich práce přinášeny. Podle skotské studie Mellin-Higgins a Djerf Pierre (1998) ženy čelí v redakcích sexismu pomocí *inkorporace* (ženy se snaží stát se “jedním z mužů” přijetím maskulinních hodnot a praktik, včetně odvolávání se na “objektivitu”), *feministické aktivity* (ženy úmyslně referují o alternativních tématech, jako je např. sexuální násilí nebo dětské zneužívání) a *ústupu* (ženy se rozhodnou stát se novinářkami na volné noze a pracují z domova, aby se vyhnuly problémům v práci). Podle této studie se ženy, jež chtějí něco změnit, buď v práci zaměřují na témata, jež je zajímají, nebo pracují v médiích, ve kterých dominují ženy – např. ženské magazíny, televize a rádia. Mnoho z těch žen, které Rossová (2000) a Christmasová (1997) zpovídaly, považovalo však maskulinní zpravodajskou kulturu za normální a dokonce odmítaly uznat, že ženy musí skupinově bojovat proti nevýhodám v redakcích.

1.4.2. Ženský boj proti sexismu a diskriminaci

V březnu roku 1970 v USA kolem 150 žen, členek feministických skupin, vtrhlo do kanceláře editora *Ladies Home Journal* Johna Macka Cartera a zůstalo zde přes 11 hodin, požadujíc, aby Carter najal do redakce ženy a lidi jiné barvy pleti (Chambers a kol. 2004: 125). Nakonec jim Carter slíbil, že mohou editovat svou vlastní sekci, jejíž osmistránková verze se v časopise skutečně objevila v srpnu 1970. Toto byl jeden z více dramatických a ojedinělých příkladů, jak ženy bojovaly za zrovnoprávnění s muži v žurnalistice; jiné způsoby byly více “konzervativnější”: ženy např. požadovaly, aby se v médiích objevovalo více zpráv o ženách, aby se o nich psalo více různými způsoby, žádaly najímání více žen do žurnalistiky a zrovnoprávnění jejich platu s muži, snažší přístup k vyšším pracovním pozicím a lepší zacházení v oblasti vzdělání a kvalifikování novinářek. Změny někdy vycházely z individuálních akcí, ale spíše byly kolektivním výsledkem: užitečná byla především pomoc odborových (hlavně ve Velké Británii) a profesních organizací, včetně speciálních “protidiskriminačních” organizací (s efektem hlavně v USA) (Chambers a kol. 2004: 125, 144). Přesto určité problémy pro ženy v profesi zůstávají.

Ženy se v žurnalistice v anglosaských zemích začaly poprvé profesně organizovat na konci 19.století: první ženský novinářský klub - jako obdoba mužských profesních klubů - *Ladies Press Club* vznikl ve Washingtonu v roce 1881 (Burt 2000: xviii). Některé z organizací, jež postupně vznikaly, byly spojeny s hnutím sufražetek a jejich vydávanými publikacemi. Jejich nejvýznamnější aktivitou (což zůstalo i do dnešní doby) bylo poskytování stipendií na univerzitách nebo praxí pro ženy studující žurnalistiku. Počátkem 20.století byly dokonce některé ženské novinářské kluby ve Spojených státech součástí mužských klubů: i některé z těch “mužsky-dominantně” nejzatrzelejších souhlasily s tím, že přijmou ženy.

Někdy ženy obdržely v boji nečekané spojence: nejznámější případ se stal v letech 1933-1945, kdy americká první dáma Eleanor Rooseveltová vyloučila muže ze svých pravidelných týdenních tiskových konferencí. Navíc tím, že poskytovala příležitostné exkluzivní reportáže novinářkám, jež navštěvovaly její konference, jejími zásadami byl vyvinut tlak na novinářské organizace, aby udržovaly ženy jako své zaměstnance, a dokonce najímaly další (Roosevelt 1949: 102). Při cestě Rooseveltové do Velké Británie v roce 1943 byl britským novinářkám z Fleet Street zakázán přístup k první dámě, proto v důsledku této návštěvy okolo šedesáti žen na protest založilo svůj vlastní klub, aby podpořilo novinářky zvláště v úsilí získat akreditace válečných zpravodajek (Sebba 1994: 169). Novinářky nemohly ve Spojených státech zpravodajsky pokrývat tiskové konference až do poloviny 60.let (Chambers a kol. 2004: 129).

Ke zlepšení situace žen v žurnalistice a jako zřejmě nejúčinnější prostředek proti mužskému

profesnímu šovinismu, a to zejména ve Spojených státech, fungovaly soudní spory: díky Zákonu o občanských právech z roku 1964, kde se v Článku sedm mluví o zákazu diskriminace v zaměstnání na základě rasy, pohlaví, náboženství nebo národnosti, mohly ženy žalovat např. *Newsday*, *Detroit News*, *Washington Post*, *Batlimore Sun*, *Reader's Digest*, *Newsweek*, *NBC*, *New York Times* (i když noviny nebyly v roce 1973 uznány přímo vinnými ze sexuální diskriminace, přesto musely zaplatit zpětně 550 ženám) nebo *AP* (v roce 1978 ženy z redakce kolektivně zažalovaly *AP* pro diskriminaci v zaměstnávání a kariérním povyšování žen, také pro platovou diskriminaci v oblasti bonusů a důchodů; v roce 1982 došlo k vyrovnání – *AP* muselo zaplatit přes 83 000 dolarů sedmi ženám jmenovaným v žalobě a 800 000 dolarů zpětně ženám, jež pro *AP* pracovaly v předchozích deseti letech) (Chambers a kol. 2004: 132-133). Jedním z nejznámějších právních sporů v americké historii se stal případ 36-leté Christine Craftové, která byla propuštěna z moderátorské pozice televize Kansas City v USA: Craftové bylo řečeno šéfredaktorem šest měsíců poté, co byla požádána, aby moderovala počasí v plavkách, že se divákům nelíbí, protože je “příliš stará, příliš neatraktivní a nedostatečně uctívá k mužům”; divákům se údajně zvláště nelíbilo, že neschovávala svoji inteligenci, aby “muži vypadali chytřejší” (Craft 1988: 66). U soudu porota souhlasila, že se jednalo o sexuální diskriminaci a Craftové přisoudila odškodné ve výši 500 000 dolarů. Ženy se bránily nejenom proti diskriminaci spojenou se vzhledem, ale také s pracovní kompetencí: v roce 1995 se např. Katie Davisová soudně vyrovnala s rádiovou stanicí *National Public Radio*, pro kterou pracovala patnáct let jako reportérka, producentka a moderátorka. Davisová obvinila stanici, že jí platila méně než mužům a odmítala jí zaměstnat jako stálou korespondentku, ačkoliv dala takovou pozici méně kvalifikovaným mužům (Conciatore, 1995, 1996).

Ve Velké Británii už od roku 1919 existuje Zákon proti diskvalifikaci na základě pohlaví, ale navzdory tomu byly ženy v zaměstnání za stejnou práci běžně placeny o polovinu méně než muži. Právní ochrana před diskriminací v zaměstnání žen v Británii byla pomalá a začala teprve nedávno (Chambers a kol. 2004: 134). Do roku 1975, kdy byl přijat Zákon o diskriminaci na základě pohlaví, mohly ženy v žurnalistice deklarovat své nároky na vyšší plat či se bránit proti sexuální diskriminaci s mnohem většími obtížemi. Souvisí to také s tím, že Británie je charakteristická méně “soudící se” kulturou než USA, proto zde mnohem méně případů diskriminace skončilo před soudem.¹⁶ Na rozdíl od Spojených států Británie také v rámci tohoto zákona legislativně neuplatňovala pozitivní ženskou diskriminaci, mediální společnosti tedy nebyly nuceny vytvářet pro ženy kvóty.¹⁷ Počátkem 70.let, díky rostoucí vlně feminismu, začaly novinářky vynášet své

16 Případy, jež se před soud dostaly, ještě nebyly v rámci britských mediálních studií řádně zdokumentovány (Chambers a kol. 2004: 134).

17 Princip pozitivní diskriminace má v USA dlouhou tradici a je uplatňován např. v rámci menšin nebo rasy, nejenom pohlaví. Společnosti, které nenaplní dané kvóty, jsou pak vyloučeny ze získání vládních kontraktů. Loachová (1987) nicméně poukazuje na slabosti systému: jeho efektivita závisí především na dobré vůli mužů a nabízí pro jednotlivé

zkušenosti s diskriminací na veřejnost pomocí tisku (Sebba 1994). Přesto byla až do poloviny 80.let Fleet Street převážně mužská: např. pouze 9 z 35 reportérů *Guardianu* byly ženy, *Daily Mirror* zaměstával tři ženy ze svých 32 novinářů (Sebba 1994: 237). V BBC se pro srovnání neděly žádné potřebné změny v zaměstnávání žen ani poté, co byl v roce 1973 vydán report, jenž mapoval situaci v médiu; ani v následujících deseti letech nedošlo k výraznému zlepšení: podle reportu Simpsové pro BBC z roku 1985 bylo např. v managementu 6 žen ku 159 mužům (Simps 1985). Tento report nicméně vyprovokoval ke konci 80.let v BBC zřízení jasně definovaných principů a průvodců, jež měly podporovat ženy i etnické minority.

1.5. Úvod do válečného zpravodajství

Válečná žurnalistika je díky své dramatické konfliktní povaze, důležitosti pro státy a jejich veřejnost a množství času a peněz, jež jsou na ni vynakládány mediálními organizacemi, pro vědeckou obec v oblasti komunikace, médií a žurnalistiky mimořádně důležitá a fascinující. Výzkumy médií a konfliktů iniciovaly mnoho důležitých teoretických a koncepčních diskuzí, jež měly dopad na další komunikační analýzy; tyto diskuze zahrnují: definici války a terorismu, řešení konfliktu, veřejnou sféru, politickou ekonomii, informační management, definice a role zdrojů médií, povolání žurnalistiky a objektivitu (Tumber 2009: 386).

Až do poloviny 19.století, kdy se informace z války začaly distribuovat propracovanějším způsobem kolektivního sbírání zpráv, vzniku válečných reportérů a nových technologií – zvláště telegrafu a železnice – jediné informace z válečného pole přicházely ve formě dopisů vojáků a hlášení velitelů. Válečné zpravodajství bylo od počátku svého vzniku vnímáno jako prestižní a fascinující odvětví žurnalistiky; váleční reportéři své příběhy o nebezpečné práci a životě většinou zpracovávají do autobiografií a pamětí. “Kult” válečných reportérů začal ve 2.světové válce, kdy se mnoho žurnalistů stalo slavnými a dokonce vysoce váženými svými čtenáři; mnoho reportérů, kteří referovali o válce z přední linie, se pak vrátilo do války v Koreji (Tumber 2009: 387). Navzdory slávě a prestiži se práce válečných novinářů nicméně stává obtížnější a nebezpečnější: kromě rizika zranění nebo smrti v konfliktech při výkonu svého povolání reportéři bývají stále častěji cílem únosců a jejich zajetí končí nezřídka i smrtí. Díky dokonalejším technologiím a zvláště internetu se

---

ženy příležitost dostat se v zaměstnání na vyšší pozice, ty se pak ale zároveň ve společnosti pouze několika žen mohou cítit izolovány a mohou mít potíže adaptovat se na soutěživou maskulinní pracovní kulturu.

jejich informace dostávají do éteru téměř okamžitě a jsou přijímány větším množstvím publika; to však kromě zjevných výhod přináší i větší reflexi a kritiku: novináři jsou jí konfrontováni od kohokoliv a kdekoliv a téměř okamžitě. Navzdory nebezpečím a nevýhodám jsou však novináři stále motivováni přinášet reportáže z konfliktních a nebezpečných míst.

Války provázejí lidstvo celou jeho historií, ale v posledních desetiletích se změnil charakter a mediální dopad války; zvláště po 11.září 2001 je moderní válka charakterizována stále větším stíráním rozdílů mezi válkou a terorismem. Konfliktní povaha terorismu spolu s jeho mezinárodním potencionálem je pro média atraktivní, zvláště z toho důvodu, že “terorismus odmítá imunitu civilistů a obecné dohodnuté válečné konvence, a proto urychluje emocionální odpovědi” (Carruthers 2000: 163-164). Informační potenciál médií, který primárně slouží publiku, se ale v jistém smyslu stává zbraní sloužící terorismu, protože nové komunikační technologie, jež jsou přijímány větším publikem, plus rozšiřující se globální informační trh umožněný koncentrací mediálních společností poskytují teroristickým skupinám nové cesty, jak dosáhnout publicity.

1.5.1. Zpravodajské hodnoty

Vědecké studie a diskuse o válce a médiích byly nejvíce ovlivněny vietnamským konfliktem v 60. a na počátku 70.let minulého století (Tumber 2009: 389). Klíčovou prací v analýze chování vlády a armády během tohoto poměrně dlouhého konfliktu byla Hallinova studie (1986) amerických médií a války ve Vietnamu. Halin argumentoval, že způsob, jakým média popisují události, je úzce spjat se stupněm konsensu mezi politickými elitami, s tzv. “sférou konsensu”. Halinův pohled kontrastoval s tehdejší konzervativní analýzou médií jako “anti-institucionalizovaných” jednotek ve společnosti, jež “podkopávaly autoritu vládních institucí” (Hallin 1986: 11).

S válečnou žurnalistikou je úzce spjata propaganda: získávání informací v prostředí válečného pole za náročných podmínek vyžaduje nutnou spolupráci s institucionalizovanými zdroji, v níž je obsaženo primární nebezpečí ovlivňování informací. Vztahy novinářů s armádou a politiky jsou pro svou důležitost jedním z hlavních výzkumných témat v rámci válečné žurnalistiky. Důležitost novinářů si uvědomila britská a francouzská vláda během 1.světové války, když viděla, jak Němci podporovali novináře z neutrálních zemí, aby navštěvovali bojové linie; obecně se během 1.světové války předpokládalo, že novináři budou pod vlivem patriotismu spolupracovat s

armádou a oficiálními úřady a méně je kritizovat (Tumber 2009: 390). Médii byla také v rámci konfliktů často připisována “nadpřirozená” moc: například pro americkou vládu a armádu byly hlavním viníkem neúspěchu ve Vietnamu právě média, zvláště televize. Velitelé a politici byli obviňováni, že léta necenzurovaného přístupu k informacím a špatná správa armádních setkání v Saigonu (známých jako “pošetilé čaje o páté”) byly přímo zodpovědné za poskytování informací nepříteli, za pokles morálky ve Spojených státech a za ztrátu dobrého veřejného mínění. Od té doby úředníci experimentovali s různými metodami kontroly médií, aby získávali veřejné mínění na svou stranu. Inspirování “vietnamským mýtem”, Britové se snažili adaptovat bezpečnostní informační taktiku i během války o Falklandy v roce 1982: jak píše Tumber (2009: 390), navzdory absenci centralizovaného systému kontroly informací a koordinace v rámci jednotlivých oddělení ministerstev jim pomáhal fakt, že novináři museli díky velké vzdálenosti posílat své zprávy přes armádní satelitní systém Marisat. Dnešní mobilní osobní satelitní komunikační systémy už kontrolu toku informací neumožňují.

Na válce na Falklandech lze ilustrovat i další důležité téma týkající se válečné žurnalistiky – objektivitu a nezávislost. Pro novináře v tomto konfliktu působily dvě protichůdné tendence: na jedné straně žurnalistická ideologie o objektivitě a nestrannosti, na druhé straně pak díky nutnosti bydlení v armádních objektech a každodenního života s armádou po dobu několika měsíců fakt, že se dostali z role pozorovatelů do role účastníků (Morrison, Tumber, 1988). Výsledkem bylo, že novináři nejen že sdíleli atmosféru vojska skrze kolektivní zkušenosti, ale také se s nimi díky účasti na cvičeních začali identifikovat. Situace ve válce v Iráku v roce 2003 byla pro novináře podobná, ale přesto zároveň rozdílná: tentokrát byli novináři ve spojení s armádním životem ne téměř “náhodou” jako na Falklandech, ale díky plánu amerického ministerstva obrany, jež konzultovalo s mediálními organizacemi. Novináři se zúčastňovali speciálních kurzů, jež je měly připravit na nadcházející invazi do Iráku (Tumber 2009: 393); podepisovali také dokumenty, které stanovovaly operační pravidla: např. nemohli referovat o detailech budoucích operací, nemohli vlastnit soukromé satelitní telefony nebo mobily, nemohli pořizovat fotografie vězňů, jež by ukazovaly jejich tvář, štítek se jménem nebo další možné identifikační rysy; reportéři museli také souhlasit s informačním embargem v případě ochrany provozní bezpečnosti (Tumber, Palmer 2004: 16). Někteří novináři byli frustrováni, když byli přiděleni k jednotkám, u kterých se nedočkali žádné akce; někteří si stěžovali na závislost na armádě, když jí museli posílat kopie svých článků; dalším problémem byla bezpečnost: přes to, že jim byla poskytnuta armádní obrana, riziko zranění nebo smrti zde existovalo stejně jako pro všechny, kdo se účastnili konfliktu. Nebezpečí únosů bylo rovněž reálné: potencionálním problémem bylo, jestli pak únosci budou s novináři zacházet podle zajateckých válečných ženevských dohod nebo je budou považovat za špióny bez příslušné

ochrany. Nebezpečí pro novináře na volné noze, jež se pohybovali nezávisle na armádě, bylo ještě větší; nejen že s nimi armáda zacházela jako se “členy druhé kategorie”, odmítala jim poskytnout dopravu, komunikační prostředky a přístup k informacím, ale mnoho z nich bylo v důsledku absence oficiální ochrany zabito nebo zraněno (Tumber, Palmer 2004: 7).

Válka v Perském zálivu na začátku 90.let 20.století byla první válkou, již média sledovala nepřetržitě; americká televizní stanice byla jediná, jež vysílala z Bagdádu během amerického bombardování a díky ní vznikl nový termín “CNN efekt”¹⁸. Tento rys přináší pozitivní efekty, protože vysoce emotivní obsah zpravodajství nebo série reportů “mohou zachytit pozornost veřejnosti, což může vyvolat tlak na ty, jež rozhodují v rámci politiky” (Seib 2002: 27). Zároveň ale vyvolává otázky o neutralitě novinářů ve válečných konfliktech: obecný profesionální náhled je, že novinář by měl za každých okolností zůstat neutrální, bez obhajování žádné ze stran. Tato perspektiva nicméně nepomáhá při porozumění realitě a dynamice referování o konfliktu: dokonce i nezáměrně, pouhá přítomnost médií může změnit chování válčících stran. Ohledně konfliktu v Bosně se například argumentovalo, že přítomnost reportérů odvrátila nebo odložila některé z bestiálních válečných činů (Botes 1996: 6). Pro novináře se nicméně může stát nebezpečím, že se iniciují do role třetí strany, jež je vyhrazena spíše mediátorům než reportérům. Média se zde stávají jakýmsi “mediačním fórem”, kde se vyměňují přímo nebo nepřímo různé názory a debaty ohledně řešení konfliktu. Talk show v rádiích, televizní diskuse tak mohou hrát mírovou roli (Botes 1996; Tehranian 1996). Zároveň jsou ale média obviňována, že se na konfliktech účastní profitováním: konflikt prodává a důraz na násilí a zjednodušení konfliktu zvyšuje hodnotu jejich produkce; někteří obhájci mírové žurnalistiky proto tvrdí, že “zpravodajská média nadhodnocují násilná řešení a podhodnocují ta nenásilná” (Tumber 2009: 396).

1.5.2. Válečné reportérky

I když stále zůstávají v rámci žurnalistiky “na okraji”, dnes se počet válečných reportérek v konfliktech v porovnání s dřívějšími desetiletími dramaticky zvýšil tak, že někteří pozorovatelé soudí, že “novinářky, zvláště v televizi, jsou používány k zvýšení dramatickosti válečné žurnalistiky v profesi řízené trhem” (Chambers a kol. 2004: 197). Do 50. let minulého století méně než 4% amerických válečných zpravodajů v Americe tvořily ženy (Kruglak 1955), ačkoliv ženy byly z 50%

---

¹⁸ Tento termín vysvětluje dopad 24hodinového zpravodajského pokrývání na rozhodování v rámci politiky a státu.

zaměstnány v novinách po celých Spojených státech (Marzolf 1977: 69); do poloviny 80.let tvořily 20% zahraničních zpravodajů (Edwards 1988: 4). Mnoho žen je nyní oceňováno novinářskými cenami za válečné zpravodajství, ale přesto zároveň musí čelit nepříznivým reakcím nebo nepřátelskému zacházení (viz níže): po desetiletí se setkávaly s veřejným nesouhlasem, odmítáním armády pustit je do válečných zón a jízlivými komentáři svých mužských kolegů. I když se válečné novinářky už nemusí vyrovnávat s takovým stupněm předsudků jako v období obou světových válek, stále vyvolávají pozornost a jsou považovány spíše za kuriozitu; zvláště proto, že se zúčastňují nebezpečných situací a také protože narušují stále přetrvávající stereotypy o ženských rolích v žurnalistice a v širší společnosti. Pozornost věnovaná válečným reportérům obecně je nesmírná také proto, že nejen že se jedná o hazardní a vysoce náročnou profesi, ale také vysoce soutěživou; referování z války často pomáhá vytvořit kariéru a reputaci novináře (viz Knightley 1982; McLaughlin 2002).

Jak vysvětluje Joshua Goldstein ve své knize *War and Gender: How Gender Shapes the War System and Vice Versa* (2001), genderové role jsou v kontextu války hluboce zakořeněny. Způsoby, jakými se muži a ženy přizpůsobují potřebám války, jsou formovány podle genderových norem, jež pak dále ovlivňují ženské zkušenosti válečných zpravodajek. Jak Goldstein ukazuje, vazba mezi pohlavím a násilím je ilustrována spojením vykonstruované armádní maskulinity a válečného dobývání, sexu, znásilňování a vykořisťování. Maskulinní válečné diskurzy historicky vyčlenily ženy z předních linií válečných konfliktů, ať už z rolí vojákyň nebo reportérek. Dnes nejenom že jsou ženy v armádě, ale určitá kulturní omezení se také proměnila ve výhodu pro válečné zpravodajky, jež se často mohou pohybovat v konfliktech nezpozorovány (Chambers a kol. 2004: 199). Mnoho zahraničních zpravodajek skutečně potvrdilo, že být ženou může být ve válce výhodou: např. dostat se právě přes kontrolní stanoviště bez podezření. Na jedné straně jim tedy jejich zařazení pod nižší status v kulturách celého světa za určitých okolností pomáhá, protože je s nimi zacházeno jako s “irelevantními”, a mohou se tak dostat na jinak špatně dostupná místa; na druhé straně jsou ale díky své přiřazené podřízené roli sexuálně diskriminovány, a musí v jejím důsledku pracovat tvrději, protože jejich pohlaví je vyhraněno jako “jiné” (Chambers a kol. 2004: 214).

Válečné reportérky navzdory předsudkům dokazují, že se umějí dobře vyrovnávat s podmínkami extrémního nebezpečí a jsou také oceňovány jako profesionálky, jež jsou citlivé k detailům a příběhům jednotlivých lidí v konfliktech. Předpokládá se, že reportérky referují o válce jinak než muži: odlišují se tím, že se zaměřují na to, co je eufeministicky nazýváno “paralelní utrpení” (Chamber a kol. 2004: 214). Orla Guerinová, zahraniční zpravodajka BBC, jež pokrývala izraelsko-palestinský konflikt v roce 2001, také tvrdí, že ženy a muži pracují jako novináři odlišně; zdůraznila, že to není pouze případ, kdy “ženy píší o uprchlících a muži o tancích”, ale že ženy při

interpretaci událostí zdůrazňují odlišné věci, také že novinářky personalizují příběhy, ale zároveň je vkládají do vhodného politického a historického kontextu. Podobně Marie Colvinová, oceněná zahraniční zpravodajka ze *Sunday Times*, souhlasí s těmito genderovými rozdíly, používajíc sebe jako příklad: ve válce mluvila hodiny s civilisty, jejichž děti byly zabity, a věří, že novinář-muž by toto neudělal¹⁹ (Chambers a kol. 2004: 214).

Chambersová a kol. (2004: 214) píše, že existuje trend “využívat” reportérky pro jejich atraktivnost ve zpravodajství, zvláště v televizi: obrázek vysílající reportérky, zatímco za ní probíhá nějaká akce, je pro zaměstnavatele cenný. Anna Sebba (1994) argumentuje, že se tak děje proto, že mužská akce je dána do kontrastu s ženských reportováním a že ženy nabízí v televizních reportážích příjemné rozptýlení v nepřátelských a násilných konfliktech po celém světě.²⁰

1.5.3. Konflikty a ženy-profesionálky

První akreditovanou válečnou korespondentkou ve Spojených státech byla Margaret Fullerová (1810-1850), jež začala psát pro *New York Tribune* jako literární kritička v roce 1844; o dva roky později byla poslána do Evropy přinášet zprávy o italské revoluci (Chambers a kol. 2004: 199). Ženy neměly v 19.století snadný přístup do žurnalistiky obecně (viz výše), proto je logické, že k úzce zaměřenému a vysoce “genderově zabezpečenému” válečnému zpravodajství se nedostaly téměř vůbec; válečné zpravodajky v 19.století byly tedy spíše vzácnou výjimkou. Několik novin, včetně *New York World* nebo *New York Journal*, také otisklo reportáže psané ženami o španělsko-americké válce z roku 1898. Tyto reportáže byly zaměřeny hlavně na dopady války, jako např. stav zraněných nebo uprchlíků, zatímco mužští reportéři psali spíše o armádních technologiích a bitevních taktikách (Chambers a kol. 2004: 201).

V důsledku vzniku ženských profesních asociací a ženských hnutí došlo v obou světových válkách k navýšení počtu válečných reportérek, i když se nejednalo o výrazný jev. Podmínky pro ženy-profesionálky ve válkách nebyly ideální a ztěžovaly jim mnohdy jejich práci: američtí úředníci jim např. často odmítali vydat akreditace a kladli jim obecně mnoho překážek ve snaze zabránit jim zúčastnit se války a referovat o ní.²¹ Nedostatek ženských toalet byl často používán jako výmluva,

19 Rozhovor pro Woman's Hour, BBC Radio 4, 4.října 2001.

20 Vzhled ale také může být někdy pro reportérky překážkou: Asleigh Banfieldová, reportérka z americké televizní stanice MSNBC, přiznala v rozhovoru pro americký časopis *Cosmopolitan*, že předtím, než odjela psát o válce s terorismem do Pákistánu, obarvila si z bezpečnostních důvodů vlasy na tmavo (*Cosmopolitan* 2002: 156).

21 Margaret Bourke-Whiteová, uznávaná fotografka časopisu *Life* s mezinárodní reportáží, jež reportovala o útoku

aby se ženy systematicky nedostávaly ke klíčovým událostem (Chambers a kol. 2004: 202).²² Kromě toho ženy musely čelit sexistickým narážkám a vtipům. Hosley a Yamada (1987) zaznamenali různé příklady, kdy se ženy potýkaly s mužskými předsudky v rádiové žurnalistice: např. Betty Wasonová, korespondentka pro CBS v roce 1940, byla požádána, aby našla muže, který by četl její reportáže, protože v rádiu údajně zněla příliš mladě a žensky, a postrádala tak autoritu k poskytování zpráv o válce. Někdy se ale ženy uznání své ženskosti nebránily: Julia Edwardsová (1988) ve své knize o válečných reportérkách tvrdí, že ženy dostávaly práci v zámoří díky argumentaci, že mohou přinášet citlivější zprávy než jejich mužští kolegové a že nabídnou “ženský pohled na věc”.

Ve válce ve Vietnamu už byl výskyt reportérek mnohem výraznější; stále ovšem byly vnímány jako nezvyklý jev a mnoho médií stále odmítalo posílat ženy do válek. Na konci 70.let např. žádná žena nepracovala pro Associated Press jako zahraniční korespondentka (Martin 1988). Vietnamská válka se vyznačovala výrazným technologickým vývojem (vešla ve známost jako “televizní válka”, jež umožňovala rychlejší přísun informací k publiku) a novým způsobem vedení boje (nebyly už zde žádné frontové linie, díky čemuž se novináři těšili širšímu přístupu na různá místa a jen několika přísným armádním zákazům), což vysvětluje do jisté míry větší podíl novinářek na válečném zpravodajství (Chambers a kol. 2004: 205). Nebylo také potřeba žádného speciálního povolení k cestě do Vietnamu, novináři používali obyčejné komerční lety: snadný přístup byl tedy hlavním důvodem, proč tolik žen referovalo z Vietnamu. Jen americká armáda vydala akreditace 467 reportérkám, z toho přibližně 70 Američanek pokrývaly klíčově vietnamský konflikt (Elwood-Akers 1988). Vietnamská válka se nicméně ohledně přístupu k novinářkám v něčem podobala světovým válkám: ženy musely bojovat s předsudky, nebo přinejmenším se znepokojením svých šéfredaktorů, kolegů i armádních velitelů²³; protože ženy se přímo neúčastnily bojů (v armádě sloužily pouze na pozicích zdravotních sester a jiných nebojových místech), reportérky byly ve válce vysoce “podezřelé”. Některé reportérky uvedly, že jejich nápadnost

---

nacistů na Moskvu a bojích v Itálii a Severní Africe, byla během 2.světové války nucena cestovat do severní Afriky kvůli reportáži o invazi spojeneckých vojsk lodí, protože podle úřadů bylo pro ženu “příliš nebezpečné” tam letět (Beasley, Gibbons 1993: 141).

22 To se stalo i Marguerite Higginsově (1920-1966), korespondentce z *New York Herald Tribune*, jež získala novinářskou cenu za reportáž o osvobození koncentračního tábora a Mnihova v roce 1945 a jež se pak ve 26 letech stala šéfredaktorkou berlínské pobočky *Tribune*: Higginsová byla americkou armádou vykázána z korejské války, protože “na frontě nebyla žádná sociální zařízení” (Higgins 1955: 40). Jeden z generálů udělil nicméně Higginsově výjimku, takže mohla zůstat a posléze získat za své reportáže z korejské války Pulitzerovu cenu. Sama Higginsová ve své autobiografii hrdě zopakovala, co o ní řekl jeden kolega: “Válečná fronta není místo pro ženu, ale pro Maggie Higginsovou ano” (Higgins 1955: 40). Higginsová reprezentovala nicméně také druh nařčení, se kterým se muži nemuseli vyrovnávat: někteří její mužští kolegové a rivalové (ale také životopisci, muži i ženy, např. Edwards 1988) naznačili, že nabízela ve válce sexuální služby, aby získala informace.

23 Např. Kate Webbová z UPI byla zajata v Kambodži a byla považována za mrtvou, dokud nebyla o tři týdny později osvobozena – výsledkem bylo, že přístup k bojovým cvičením byl odmítnut následně Tracy Woodové z UPI (Elwood-Ackers 1988: 224).

znamena, že byly vidět na tiskových konferencích, a jejich otázky byly tak zodpovězeny jako první; některé také potvrdily, že vojáci rádi mluvili se ženami a vozili je na armádních vozidlech (Rouvalis, Schackner 2000). Ovšem “armádní fixace na latríny”, jak tento jev nazývá Virginia Elwood-Akersová, trvala nadále; ženy se ovšem armádními výmluvami na nedostatek sociálních zařízení nenechaly odradit: nedostatek toalet byl nejmenším z jejich problémů. Jak Elwood-Akersová (1988: 6) poukazuje, takto “sdílely zkušenost být ženou v mužském světě”. Stále také pokračovala debata o genderových rozdílech v reportování o válce o Vietnamu: zatímco ženy byly většinou oceňovány za naladění na “lidskou stránku”, některé z nich nenáviděly takový druh reportáží a odmítaly dělat na “ženských příbězích” (Rouvalis, Schackner 2000). Dalším zajímavým jevem na vietnamské válce bylo to, že ačkoliv feminismus hrál hlavní roli v mírových hnutích a protestech, novinářky měly tendenci vymezovat se spíše v rámci profesionalismu než politických motivů; mnoho reporterek dokonce buď ignorovalo nebo opomíjelo ženská hnutí: když už totiž čelily potížím s uznáním své profesionality od armády a svých mužských kolegů, být na straně ženských hnutí by pro ně znamenalo profesní sebevraždu (Elwood-Akers 1988: 7). I když reportérky věřily v rovnost žen a mužů, raději si zvolily bojovat v genderové bitvě jednotlivě než jako součást hnutí; přály si být respektovány na prvním místě jako profesionálky, teprve až na druhém jako ženy. Jak Eve Anee Prenticeová, novinářka z *The Times*, navíc argumentuje (Prentice 2000: 16), že ženy nerady psaly o takovýchto hnutích, protože tyto příběhy jsou málokdy publikovány: “Noviny stále řídí většinou muži, a ti mají rádi své války, krev, střeva a hřmění děl.”

Mezi 70. a 90. léty 20. století byly příležitosti referovat o konfliktech více než dostatečné: od východoevropských protikomunistických revolucí, přes rozpad Sovětského svazu a Jugoslávie až k válkám v Bosně, Čečensku, Afghánistánu a Iráku. Během tohoto období byly ženy při výkonu svého povolání stále konfrontovány se sexismem. Klasickým příkladem se stala válka na Falklandech mezi Británií a Argentinou v roce 1982: mediální pokrytí bylo “zorganizováno” britským ministerstvem obrany (viz výše 2.5.1.), jež vyslalo na ostrovy pouze mužské reportéry - žádné novinářky tedy nevstoupily do falklandské válečné zóny (Sebba 1994: 276); několik žen, včetně např. Edith M. Ledererové z Associated Press, nicméně přinášelo informace o válce z dálky. Zvláště ve válce v Perském zálivu byla díky místu, jež bylo kulturně ještě více podmíněné patriarchismem, zjevná ženská nápadnost, jež přinášela potíže navíc: např. v Saúdské Arábii bylo ženám zabraňováno, aby cestovaly nebo se registrovaly do hotelů bez doprovodu muže; výjimky byly nicméně občas udělovány ženám ze Západu, jež se prokazovaly vysvětlujícím dopisem ze svých konzulátů. Molly Mooreová, reportérka z *Washington Post*, popisuje (Moore 1993: 31), jak recepční z přepychového hotelu v Perském zálivu požadoval právě takový dopis: “V podstatě to bylo americké potvrzení, že nejsem prostitutka. Mé kolegyně a já jsme to nazývaly 'Nejsem lehká

holka' dopisem. Rozhořčeně jsem ho hodila recepčnímu a on mi dal pak pokoj.”

Válka v Afghánistánu a v Iráku přinesla rozšířené možnosti pro ženské i mužské zpravodaje: před 11.zářím např. v amerických a britských novinách z důvodů ekonomické krize a nedostatku zájmu čtenářů o mezinárodní zprávy existoval trend redukovat části zahraničního zpravodajství, aby se přenechal větší prostor informacím z domova (Chambers a kol. 2004: 211); po teroristickém útoku v roce 2001 se tento trend ovšem obrátil a váleční zpravodajové zaznamenali po své práci zvětšenou poptávku. Zatímco *počet* korespondentek se výrazně nezvýšil, s výjimkou ve vysílajících médiích, jejich *viditelnost* vzrostla (Chambers a kol. 2004: 211).

1.5.4. Rizika a nebezpečí profese

O tom, že povolání, jež přímo zahrnuje pohyb ve válce, přináší velká rizika, není pochyb. Podle Committee to Protect Journalists²⁴ zahynulo od roku 1992 ve světě celkem 802 novinářů, z toho nejvíce v Iráku. Většina novinářů sice nebyla zabita přímo ve válce, ale byli zavražděni kvůli reportování o různých citlivých tématech, včetně zločinů ve státní správě a korupce. Vraždou zahynulo 72% novinářů, zatímco v boji zemřelo 18%. Z těch novinářů, kteří zemřeli ve válečných konfliktech, jich nejvíce bylo v Iráku (52), následuje Bosna (13) a Rusko (12). Menšímu poměru vyskytujících se novinářek ve válce odpovídají i čísla: 95% zemřelých mužů x 5% zemřelých žen. Do této statistiky patří např. Michelle Langová, kanadská novinářka, která pracovala pro kanadské noviny *Calgary Herald*: Langová byla zabita bombou umístěnou na okraji silnice, když cestovala s armádní kolonou v blízkosti Kandaháru v Afghánistánu v roce 2009; pracovala v té době na reportážích o týmu sociálních pracovníků a vojáků, jenž pomáhal afghánským civilistům zotavit se z války. Marie Colvinová, korespondentka britských novin *Sunday Times*, ztratila v dubnu 2001 levé oko, když psala o bojích mezi armádou a tzv. tamilskými tygry na Srí Lance; pouze měsíc předtím poblíž ní explodoval armádní ruční granát.²⁵

Nebezpečí, kterým musí váleční novináři osobně čelit, byla přivedena do ostrého zájmu v říjnu 2001 zprávou, že talibanští vůdci slíbili Afgháncům “krvavé peníze” (30 000 liber) za vraždy západních žurnalistů (Traynor 2001). V následujících 17-ti dnech bylo zabito osm novinářů, včetně italské zpravodajky Marie Grazia Cutuliové, která byla zabita v talibanské léčce spolu s dalšími

²⁴ <http://cpj.org/killed/>

²⁵ Colvinová byla na British Press Awards jmenována “Nejlepším zahraničním zpravodajem roku” a od International Women’s Media Foundation získala v roce 2000 ocenění “Odvahe v žurnalistice” (Chambers a kol. 2004: 198).

třemi novináři, a Johanne Suttonové z Radio France International, jež zahynula spolu se dvěma kolegy při cestování s vojáky NATO. Mluvčí OSN v Kábulu Khaled Mansour v té době prohlásil, že Afghánistán je pro média a humanitární pracovníky příliš nebezpečný: být novinářem ve válce v Afghánistánu se jevílo více nebezpečnějším než být americkým či britským vojákem (Chambers a kol. 2004: 199).

Jednou z nejcitlivějších a nejvíce pokládaných otázek v souvislosti se ženami ve válce je, zda ženy mají riskovat své životy, pokud jsou navíc matkami malých dětí. Veřejnou debatu o tomto problému vyvolalo hlavně zajetí britské novinářky Yvonne Ridleyové v Afghánistánu v roce 2001: Ridleyová byla zajata Talibanem při svém návratu do Pákistánu v říjnu 2001, pouze 20 minut cesty od pákistánských hranic. Taliban ji obvinil, že je špionka, což by předpokládalo její smrt, ale nakonec ji propustil. Když byla Ridleyová ve vězení, začaly Spojené státy bombardovat Kábul a v té době také její dcera slavila deváté narozeniny. V knize Ridleyové (2001), jež napsala po svém osvobození, se objevuje viditelné napětí mezi zobrazením odvážné a dravé novinářky a starostlivou svobodnou matkou. Kolegové z britských médií Ridleyovou obvinili z několika prohřešků: že byla lehkomyšlná a vzala tak hazardní práci, navíc bez patřičných zkušeností; že selhala v rodičovské zodpovědnosti vůči své dceři; že podporovala bulvární žurnalistiku. Také si stěžovali, že uvedla svého pákistánského průvodce a afghánského řidiče do velkého risku dlouhého vězení nebo smrti za to, že jí pomáhali zviditelnit její kariéru, jak Michael Buerk poukázal v rozhovoru s Ridleyovou na BBC Radio 4 (Chambers a kol. 2004: 212). Většina těch, co v tisku vyjadřovali své názory, se zaměřovala na Ridleyové status svobodné matky a naznačovala nebo prohlašovala, že neměla proto žádné právo být válečnou korespondentkou.²⁶

Zatímco status mužů jako rodičů je vnímán jako sekundární za jejich profesionálním statutem, u žen zůstává stále považován za jejich prvořadý úkol a je pravidelně využíván jako výmluva, proč se s ženami nezachází jako se skutečnými profesionálkami (Chambers a kol. 2004: 212). Ridleyová byla po svém propuštění ze zajetí v médiích “démonizována” způsobem, jakému by muž v podobné situaci nebyl vystaven: byly zveřejněny detaily o jejích třech manželstvích, jež naznačovaly, že její “nestabilní” rodinný a sexuální život jsou důkazem její nemorálnosti a dysfunkční feminity, a diskreditovaly tak její profesionální roli.²⁷

---

26 Za zmínku stojí, že taková kritika pochází často od žen: když byla např. Lucy Sichoneová, komentátorka hlavních novin v Zambii, donucena za své články kritizující vládu během občanské války v Zambii přejít se svou tříměsíční dcerou do ilegality, aby se vyhnula vězení, Heidi Evansová se v *Nationalu* podívovala, zda-li má Sichoneovou oslavovat jako odvážnou ženu nebo zavolat linku proti dětskému zneužívání (Stasio 1998; Chambersová a kol. 2004: 198).

27 Napadání osobního života jako způsob znehodnocování jejich profesionality není pro ženy od počátku vstupu do žurnalistiky nic nového: např. Margaret Fullerová, první válečná americká zpravodajka (viz výše), musela čelit očerňování své profesionální reputace, protože měla vztah s mladším mužem. Jako mnoho vzdělaných a talentovaných žen, které porušovaly sociální zvyklosti o ženských rolích a ignorovaly nesouhlas veřejnosti, byla obětí praktiky, kdy úspěchy žen v žurnalistice byly zastiňovány soustředěním se na jejich morální přestupky. V

1.5.5. Referují ženy o válce jinak než muži?

Jak bylo popsáno výše (viz kap.1.4., 1.5.2.), existuje obecný předpoklad, že ženy se v žurnalistice často vyjadřují odlišným způsobem než muži: např. mají humánnější přístup k popisovaným jevům a zajímají se více o lidské příběhy. Válečná žurnalistika představuje oblast, kdy genderové předpokládané rozdíly mají tendenci vycházet ještě více najevo. První válečné zpravodajky dostaly příležitost reportovat z války i právě kvůli jejich “ženskému pohledu”, jenž se měl hlavně zaměřovat na dopady války na civilní obyvatelstvo, v kontrastu s mužským reportováním o technice a válečných strategiích (viz kap. 1.5.2., 1.5.3.). Při výzkumu některým ženám přinášení příběhů lidí, jež byli válkou ovlivněni nebo v ní pracovali, připadalo přirozené, protože přirozeným obsahem války je ničení (Rouvalis, Schackner 2000), zatímco některé se proti nálepkování “ženského stylu” reportování bránily. Virginia Elwood Akersová (1988: 2) argumentuje, že muži a ženy píšou ve své podstatě podobným stylem: “Ženy produkovaly takzvané 'lidské příběhy', jež jsou tradičně očekávány od ženských reportérek, ale mužští reportéři ve Vietnamu produkovali 'lidské příběhy' také. Všichni novináři, muži i ženy, referovali o válce na základě komplexity politických událostí a válečné historie. Všichni novináři, muži i ženy, tak analyzovali dopady války na jihovietnamskou společnost.” Podobně Lyse Doucetová, zahraniční zpravodajka pro BBC, tvrdí, že pohlaví nemělo žádný vliv na její profesi, i když přiznává, že ženy raději mluví o osobních problémech jako je např. znásilnění s ženskými reportérkami; nicméně zároveň nevěří, že informování o válce je ovlivňováno pohlavím: “Znám tolik žen, které se zajímají o bomby a kulky, jako znám tolik mužů, kteří se zajímají o ztráty na životech” (Wells 2002: 3).

Na druhé straně emociálnost, jež je považována za jeden z možných typických rysů ženského reportování, se nakonec může stát i oceňovaným atributem: např. reportér John Simpson, jenž pracoval s kolegyní z BBC Kate Adieovou v Pekingu během masakru studentů na náměstí Nebeského klidu v roce 1989, při porovnávání mužského a ženského stylu psaní doslova řekl: “Pořád si myslím, že můj report byl v pořádku... nebylo na něm nic špatného, říkal vám, co se stalo. Ale Kate šla do nemocnice a zprostředkovala skutečný pocit, jaká to všechno byla hrůza. Cítili jste, jak byla vystrašená, stejně jako většina z nás, a já jsem si myslel, že zaznamenala tuto událost zatraceně lépe, když dala uvidět skutečné následky” (Sebba 1994: 269). Britská novinářka Emma Dalyová, balkánská zpravodajka pro *Independent*, jež v letech 1994-1996 přinášela zprávy z Bosny a Hercegoviny a poté z Chorvatska, zdůrazňuje, že “válka je největší 'human interest story', která může existovat”; podle jejího pozorování si někteří lidé po konci války v Bosně mysleli, že válka

---

60. letech minulého století v rámci přezkoumávání historie žen byla nicméně její prestiž přehodnocena a “očistěna” (Von Mehren 1994).

byla zfeminizována, v tom smyslu, že “chladný a střízlivý ideál se proměnil ve více emotivní ‘žurnalistiku pohnutí’” (Daly 1999: 278). Dalyová upozorňuje na obtížnou pozici novinářů, když se snaží naplnit ideál objektivy, zatímco bojují s nebezpečím či zastrašováním a reportují o událostech, o nichž vládní představitelé pravidelně mlží; argumentuje, že novináři *by měli* přinášet “emoce, zapálení a angažovanost v příběhu” a že to je nutně nedělá “partyzány, labilními, nesolidními” (Daly 1999: 280).

Při porovnání reportážních textů Michala Kubala a Petry Procházkové, dvou známých českých válečných novinářů, Lukáš Tomis (Tomis 2004) zjistil, že oba autoři se snažili držet všech elementárních pravidel zpravodajského žurnalistického textu, ale přesto v jejich stylu existovaly nepatrné rozdíly: např. v psaní Procházkové se v porovnání s Kubalem objevilo mnohem více citací i řečnických otázek; Procházková se také podle Tomise více věnovala rozhovorům s lidmi a jejich výroky pak používá ve velké míře ve svých textech. Při analyzování, zda na tyto rozdíly má vliv gender, je ale potřeba opatrnosti: v úvahu je třeba vzít fakt, že autor analyzoval Procházkové texty psané, kdežto u Kubala primárně mluvené z televizních reportáží; rozdíly v textech tak mohou být zapříčiněny primárně rozdílem v psaném a mluveném stylu a jednotlivých typech žánrů.

1.6. Ženské osobnosti v žurnalistice

1.6.1. Válečné zpravodajky ve světě

Kromě výše zmíněných válečných zpravodajek (kap. 1.5.2., 1.5.3., 1.5.4., 1.5.5.) patří mezi významné osobnosti ženské válečné žurnalistiky např. Jane McManus Stormsová (1807-1878): Stormsová psala příležitostně pro několik novin včetně *New York Tribune*, a zvláště pro *New York Sun*, kde podporovala připojení Mexika ke Spojeným státům (Chambers a kol. 2004: 200); díky znalosti španělštiny mohla v roce 1846 reportovat z Mexika o dvou oddělených bitvách mezi mexickým a americkým vojskem i o mexické občanské válce. Její korespondence z války byla po jejím návratu do USA byla v několika dalších novinách; podle historika žurnalistiky Toma Reillyho bylo psaní Stormsové objektivní a analytické, někteří její současníci v žurnalistice a politice dokonce její styl psaní obdivovali – ačkoliv např. Thomas Hart Benton, mocný senátor z Missouri,

si stěžoval na její “mužský žaludek pro válku a politiku” (Reilly 1981: 21).

Jednou z žen, jež zpravodajsky pokrývaly 1.světovou válku, byla Mary Robert Rinehartová: matka tří synů přesvědčila list *Saturday Evening Post*, aby ji poslal do Evropy ještě před tím, než USA vůbec vstoupily do války a mnoho mužských reportérů vyrazilo na válečná pole (Rinehart 1948). Tři americké novinářky psaly o bolševické revoluci v Rusku: Louise Bryantová, Bessie Beattyová a Rheta Childe Dorrová (Chambers a kol. 2004: 201). Dorrová z nich byla nejslavnější: ve věku padesáti let odjela do Ruska pracovat pro *New York Mail*; předtím psala pro tzv. ženské stránky v různých novinách, později se přeorientovala na články o pracovních podmínkách žen v továrnách; po několika letech se stala novinářkou na volné noze a byla také první editorkou radikální americké organizace sufražetek *Suffragist*.

Evelyn Ironsová (1901-2000), jež vystudovala na oxfordské univerzitě, si vybrala žurnalistiku jako své povolání, aby se stala “velkou spisovatelkou” (Chambers a kol. 2004: 204). V roce 1927 nastoupila do *Daily Mail* jako módní redaktorka a pak do poloviny 30.let pracovala jako editorka ženských stránek pro *Evening Standard*; do války se jako korespondentka dostala díky francouzské armádě (britská armáda zakazovala novinářkám cestovat s její pomocí do války), účastnila se dokonce zabránění bavorské vesnice: stala se první ženou, jež byla oceněna francouzským válečným křížem a byla také první ženskou korespondentkou, jež se dostala k Hitlerovu úkrytu v Berchtesgartenu. Později reportovala o revoluci v Guatemale, kam na rebelské území cestovala na oslu (Wilkes 2001).

Výše zmíněná Kate Adieová z BBC (viz kap.1.5.5.) se stala v Británii známou díky reportážím z konfliktu v Libyi v roce 1986 a z masakru na čínském náměstí Nebeského klidu v roce 1989. Za své reportáže z Tripoli získala v roce 1986 ocenění Mezinárodní příběh roku, jež udělovala *Royal Television Society* (Sebba 1994: 267).

1.6.2. Válečné zpravodajky v České republice

Čísla vyjadřující počet válečných zpravodajek v České republice nejsou kvantitativně nijak závratná, jedná se zhruba o jedenáct známých novinářek a dokumentaristek. Zřejmě nejslavnější českou válečnou zpravodajkou je **Petra Procházková**: v roce 1992 se stala zahraniční korespondentkou *Lidových novin* v Rusku, kde začala v té době válka v Abcházii, z Procházkové se stala tedy rázem novinářka válečná. V důsledku zkušeností s prací v krizových podmínkách založila

spolu s Jaromírem Štětinou soukromou zpravodajskou agenturu *Epicentrum*²⁸, která se specializuje na práci v krizových oblastech. Intenzivní válečnou novinářkou zkušenost zažila v Čečensku, kde v roce 1994 byla mimo jiné přímým účastníkem bombardování v Grozném. Kromě výše zmíněných oblastí Procházková referovala o konfliktech v Osetii, Gruzii, Tádžikistánu, Náhorním Karabachu, Afghánistánu, Východním Timoru či Kurdistánu. V době diverzní akce čečenského teroristy Šamila Basajeva se nabídla spolu s dalšími novináři jako rukojmí místo pacientů nemocnice. V roce 2000 přerušila zpravodajskou práci a stala se humanitární pracovnící: v čečenském Grozném založila dětský domov pro válečné sirotky²⁹; v témže roce ji ruské úřady vyhostily ze země, a tak se znovu stala zpravodajkou, tentokrát v Afghánistánu. Je také držitelkou několika cen: novinářských i z oblasti lidských práv, např. prezidentské medaile Za zásluhy nebo Ceny Ferdinanda Peroutky.

Jitka Obzinová se k válečnému zpravodajství dostala na počátku 90.let při práci pro tehdejší Československý rozhlas: byla redaktorkou pro oblast Balkánu, kde ji “zastihl” jugoslávský konflikt.³⁰ Jako novinářka České televize se v letech 1992-1996 dostala do krizových oblastí znovu: referovala z Bosny, Chorvatska, Srbska a Somálska. Později už se válečné žurnalistice nevěnovala, pracovala jako moderátorka, dramaturgyně, výrobní ředitelka nebo vedoucí zpravodajství v různých médiích. Právě v Somálsku se Obzinová podle svých slov rozhodla, že s válečnou žurnalistikou skončí; “zhnusily” se jí konflikty i práce novinářů a zjistila, že “jedini, kdo tam možná mají co dělat, jsou humanitární pracovníci.”³¹

Nynější šéfredaktorka cestovatelského magazínu *Lidé a země* **Lenka Klicperová** přinášela reportáže z Konga, kde občanská válka trvá už přes deset let; spolu s kameramankou a novinářkou **Olgou Šilhou** se tam také vydaly v roce 2008, aby dokumentovaly vliv války na život žen a mapovaly zvláště hrůzný fenomén válečného znásilňování. Před svou cestou založily také občanské sdružení *Femispha*, jež má skrze své členy, novináře a cestovatele, upozorňovat na kruté podmínky, ve kterých ženy ve třetím světě často žijí.³²

Diplomatka **Janina Hřebíčková** své zkušenosti v cizině sbírala už jako novinářka: pracovala v Československé (České) televizi, BBC, Nově, točila i pro CNN, což ji přivedlo k práci pro různé světové organizace. V letech 1994-1997 pracovala pro televizi OSN, pro kterou natáčela

28 Humanitárně-reportérský projekt Epicentra se později přerodil na Nadaci Lidových novin a v roce 1994 na znáhou humanitární organizaci Člověk v tísni (<http://www.clovekvtisni.cz>).

29 Humanitární práci Procházková neopustila ani později: v roce 2001 založila spolu s Janou Hradilkovou občanské sdružení *Berkat*, jež pomáhá dětem, ženám a dalším v Čečensku, Afghánistánu i uprchlíkům v České republice.

30 K informování o válce se Obzinová stejně jako mnoho jiných válečných zpravodajek (např. Petra Procházková nebo Lenka Kabrhelová) dostala víceméně “náhodou”: jako začátečníci jí byl přidělen v rozhlase Balkán, protože mladým a nezkušeným novinářům se tenkrát prý dával; měla informovat o koupání v Jadranu, a přitom tam začala válka: “Jednou jsem šla po chodbě a editor si do mě rýpnul. Řekl, co dělám v Praze, když se na Balkáně střílí. Tak jsem si půjčila starou škodovku a vyrazila. On se mi pak omlouval, že nechtěl, abych riskovala, jenže já byla tenkrát mladá, neměla jsem žádnou zkušenost, myslela jsem si, že se to tak patří” (<http://ona.idnes.cz>).

31 <http://www.rozhlas.cz>

32 <http://femispha.com>

na Balkáně v Chorvatsku, Bosně, Makedonii či Srbsku. V Kosovu byla přímo pověřena založením a vedením televize OSN. Reportér České televize Michal Kubal, jenž Hřebíčkovou potkal na své cestě v Kosovu, o ní řekl: “Byla nejlepším člověkem, který na tom místě mohl být. Naprostá profesionálka. Její kolegové z televize v Kosovu mi říkali, že je sice přátelská, ale pokud jde o práci, tak také nekompromisní. Co si usmyslela, to bylo, a většinou to fungovalo.”³³ Hřebíčková měla prý v Kosovu také poměrně výsadní postavení, protože byla respektována na obou stranách válečné barikády.

Lenka Kabrhelová, zahraniční zpravodajka v Rusku, jež předtím pracovala mimo jiné pro českou redakci BBC World Service a českou redakci BBC v Londýně, se stala válečnou zpravodajkou naplánovaně téměř okamžitě, co na post v Rusku nastoupila: v Gruzii totiž vypukl válečný konflikt. Kabrhelová svoji zkušenost popisuje takto: “Druhý den poté, co jsem přijela, zemřel spisovatel Alexandr Solženicyn. Ještě jsem neměla ani nainstalovaný počítač, nic. Někdy je ale možná lepší skočit rovnýma nohama do práce, byť pohřeb hned na úvod zpravodajského působení nebyl zrovna veselý začátek. Řekla jsem si, že se to za pár dní uklidní, konečně budu mít čas zprovoznit techniku, telefony, vybalit bedny s věcmi a trochu se kolem rozhlédnout a zorientovat. Místo toho se ale ve čtvrtek 7. srpna rozhořel konflikt v Jižní Osetii a bylo po plánech. O den později už jsem měla v kapse letenku do Gruzie...”³⁴

Markéta Kutilová je nezávislou novinářkou, jež byla v minulosti také korespondentkou britského listu *The Guardian* nebo rakouského deníku *Wiener Zeitung*. Od roku 2004 pracovala jako projektová manažerka pro společnost Člověk v tísni v Íránu, na Srí Lance a v Indonésii a Kambodži.³⁵ Stejně jako Lenka Klicperová nebo Olga Šilhová dokumentovala následky války na ženách v africkém Kongu; podle svých slov byla první českou novinářkou, která se válečným znásilňováním žen v Kongu začala zabývat.³⁶

Zahraněční reportérka České televize **Barbora Šámalová** přinášela reportáže z Kuby, Afghánistánu, Saudské Arábie, Jižní Ameriky; její válečnou novinářskou zkušenost představuje válka v Iráku v roce 2003, za jejíž zpravodajské zpracování získala v roce 2004 prestižní Cenu Ferdinanda Peroutky.³⁷

33 <http://www.svet.czsk.net>

34 <http://www.lideazeme.cz>

35 <http://www.femisphera.com>

36 <http://www.clovekvtisni.cz>

37 Na otázku, jestli si v nebezpečných momentech v Iráku uvědomovala strach, Šámalová odpověděla: “V Iráku jsme z bezpečnostních důvodů vyráželi na cesty před úsvitem a kvůli časovému posunu končili hluboko po půlnoci. Řešíte spoustu produkčních problémů, hledáte témata na další den. Práce je tolik, že si strach nepřipustíte. Zásadní je zbytečně neriskovat. V době války o Irák jsem nejprve vysílala z Kuvajtu. Všichni jsme ale věděli, že se postupně přesuneme přímo do Iráku. V Kuvajtu byly americké a britské základny. Vedl se odtud útok proti Saddámu Husajnovi. Každý věděl, že postoupíme za spojeneckými jednotkami, jakmile se hranice uvolní. Jela jsem do oblasti dobrovolně. Počítala jsem s tím, že nejde o prázdninový výlet.” (<http://www.super.cz>)

Zahraniční zpravodajka Českého rozhlasu **Pavla Jazairová**, jež se sama brání označení válečné zpravodajky, navštívila mnoho zemí po celém světě, z nichž přinášela reportáže (specializuje se na oblasti severní, západní Afriky, Středního východu a také Indie); v dobách neklidu se pohybovala v Izraeli a na Palestinských územích a také pobývala v severním Iráku (v bezletové zóně pod ochranou OSN) v době, kdy zde začala válka v Zálivu.

Mezi fotografky, které pracují v krizových a rizikových oblastech, patří **Iva Zimová** (dokumentovala například život dětí v Čečensku, kde pobývala společně s Petrou Procházkovou³⁸) a **Alžběta Jungrová** (fotila například ve válečném pásmu Gazy, v Pákistánu a Afghánistánu).

---

38 <http://www.berkat.cz>

2. VÝZKUMNÁ ČÁST

2.1. Metodologická východiska, cíle analýzy, vzorek

Cílem práce je odpovědět na výzkumné otázky v rámci toho, jak samy sebe vnímají válečné novinářky v souvislosti s genderem ve své profesi. Vzhledem k tématu, jenž předpokládá odhalování podstaty něčích zkušeností s určitým jevem, je legitimní, že ve výzkumu použijeme **kvalitativní metodu**. Anselm Strauss (jeden ze zakladatelů zakotvené teorie, o níž se budeme zmiňovat níže) a Juliet Corbinová (Strauss, Corbinová 1999: 11) píší, že “kvalitativní výzkum se používá k odhalení a porozumění toho, co je podstatou jevů, o nichž toho ještě moc nevíme.” Stejně tak mohou být použity k získání nových názorů na to, o čem už něco víme, a také mohou pomoci získat o jevu detailní informace, jež se pomocí kvantitativních metod obtížně zkoumají. Významný metodolog Creswell (1998: 12) definoval kvalitativní výzkum takto: “Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.”

Data byla v terénu získána pomocí polořízených rozhovorů s otevřenou strukturou, kdy byly respondentkám položeny otázky, jež měly zjišťovat jejich zkušenosti a názory s genderovými záležitostmi v oblasti válečného zpravodajství. Zastřešujícím rámcem podotázek, na něž respondentky odpovídaly, byly výzkumné otázky *Jaký je sebe/obraz válečné novinářky v profesi?*, *Existují genderové rozdíly v přístupu válečných zpravodajů a zpravodajek k práci?*, *Existuje genderová diskriminace v oblasti válečného zpravodajství?*, *Jaký je střet mužského a ženského světa v oblasti válečné žurnalistiky?*. Protože nemáme v úmyslu začínat s teorií, kterou bychom následně ověřovali, ale spíše “začínáme zkoumanou oblastí a necháváme, ať se vynoří to, co je v této oblasti významné (Strauss, Corbinová 1999: 14), přístupem, jež v rámci našeho kvalitativního výzkumu použijeme, bude **zakotvená teorie**. Při zakotvené teorii “výzkum směřuje k návrhu teorie pomocí dat, jež výzkumník shromažďuje pomocí různých metod; základní výzkumná otázka je: Jakou teorii nebo vysvětlení lze odvodit analýzou nashromážděných dat o daném fenoménu?” (Hendl 2008: 101) Touto metodou tedy pomocí systematického souboru postupů vytvoříme induktivně odvozenou zakotvenou teorii o konkrétním jevu, v našem případě **o sebe/obrazu válečné zpravodajky a případných genderových stereotypech v profesi**. Mezi postupy, jež se při zakotvené teorii běžně užívají, patří otevřené, axiální a selektivní kódování. Vzhledem k tomu, že naším cílem tedy není vytváření samotné teorie, selektivní kódování

vyloučíme a v naší analýze použijeme **otevřené a axiální kódování**. V rámci otevřeného kódování se pokusíme v datech nejdříve na nízké úrovni abstrakce odhalovat určitá témata: otevřené kódování je tedy “část analýzy, která se zabývá označováním a kategorizací pojmů pomocí pečlivého studia údajů. Bez tohoto prvního a základního analytického kroku by nemohl proběhnout zbytek analýzy ani následná komunikace. Během otevřeného kódování jsou údaje rozebrány na samostatné části a pečlivě prostudovány, porovnáváním jsou zjištěny podobnosti a rozdíly, a také jsou kladeny otázky o jevech údají reprezentovaných.” (Strauss, Corbinová 1999: 43) Při analýze dat získaných z rozhovorů nejprve konceptualizujeme údaje: jednotlivé věty či odstavce rozebereme a jevům přidělíme jména, a tak vytvoříme jednotlivé kategorie. Ve fázi axiálního kódování, kdy “výzkumník uvažuje příčiny a důsledky, podmínky a interakce, strategie a procesy a tvoří tak 'osy' propojující jednotlivé kategorie” (Hendl 2008: 248), vytvoříme teoretický rámec, jenž nám nabídne, které druhy fenoménů lze mezi sebou smysluplně propojit. Jako opora nám také bude sloužit **paradigmatický model** Strausse a Corbinové (1999: 72), který pomáhá v zakotvené teorii spojovat subkategorie a kategorie do souboru vztahů určujícího příčinné podmínky, jev, intervenující podmínky, strategie jednání a interakce a následky. Při vytváření a vztahování kategorií využijeme i citace ze získaných dat, abychom zdůvodnili logiku jejich stavby.

Volba kvalitativní metody výzkumu přináší i určitá omezení, jichž si výzkumník musí být vědom a mezi něž patří hlavně subjektivita: protože se výsledků nedosahuje pomocí statistických metod nebo jiných způsobů kvantifikace, kvalitativnímu výzkumu se vytýká, že získaná data jsou sbírkou subjektivních dojmů. Nelze popírat, že subjektivita je při tomto typu výzkumu skutečně zastoupena: minimálně se objevuje při výběru jevů, které považujeme my sami za důležité a ze kterých vytvoříme určující kategorie, a také při samotném pojmenovávání kategorií a jejich třídění. Pokud se však dodrží všechny postupy, ty pak “zcela splňují všechny požadavky kladené na ‘dobrou’ vědu: validita, soulad mezi teorií a pozorováním, zobecnitelnost, reprodukovatelnost, přesnost, kritičnost a ověřitelnost.” (Strauss, Corbinová 1999: 17) Výhodou kvalitativního přístupu je pak také získání hloubkového popisu případů, kdy nezůstáváme na jejich povrchu a citlivě zohledňujeme působení kontextu, lokální situaci a podmínky (Hendl 2008: 51).

Vzhledem k volbě výše zmíněné kvalitativní metody analýzy zkoumaného materiálu si musíme být vědomi dalších určitých omezení: našim cílem není *hodnotit nebo vytvářet obraz* genderových stereotypů ve válečné profesi, ale pouze zrekonstruovat, jak genderové stereotypy *vnímají samy ty*, které se s nimi ve válečném zpravodajství případně mohou setkávat.

Vzorek, který je v práci použit, tvoří samy válečné zpravodajky, respektive ty novinářky, jež mají zkušenosti s přinášením informací z válek nebo konfliktů.³⁹ Respondentky nebyly „tříděny“

---

39 Většina oslovených novinářek se označení “válečná zpravodajka, válečná novinářka” bránila nebo se za ni sama

podle získaných zkušeností z válečných konfliktů nebo frekvence jejich výjezdů: všem byly položeny obsahově stejné nebo velmi podobné otázky, které se týkaly výše zmíněných oblastí. Zpovídanými byly novinářky **Lenka Klicperová** (rozhovor ze dne 7.5.2010), **Olga Šilhová** (rozhovor ze dne 7.5.2010), **Petra Procházková** (rozhovor ze dne 8.5.2010), **Pavla Jazairiová** (rozhovor ze dne 10.5.2010) a **Markéta Kutilová** (rozhovor ze dne 12.5.2010).

2.2. Výsledky analýzy

2.2.1. Obecný rámec

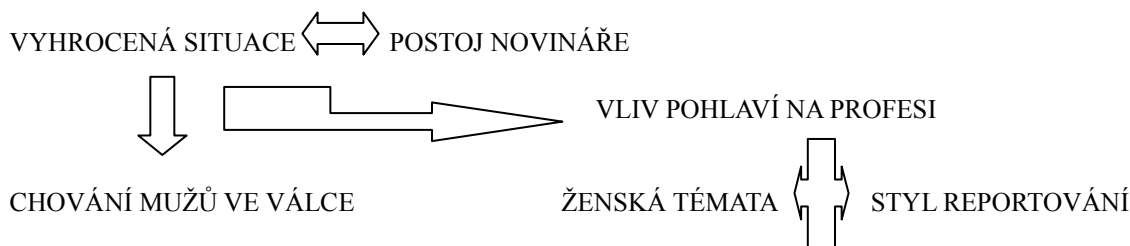
Na počátku analýzy získaných dat jsme vzhledem ke zvolené metodě neměli stanoveny žádné hypotézy, ale podle předchozího teoretického výzkumu, kdy jsme se věnovali historii ženské žurnalistiky a genderovým problémům, jsme přesto měli povědomí o tom, že válečné zpravodajství je oblastí, která je výrazně zastoupena převážně muži a že se zde ženy setkávají s genderovými předsudky a hodnocením. Proto jsme se pokoušeli při rozhovorech s novinářkami zjistit, jestli mají podobnou zkušenost a zda a případně jak je jejich pohlaví v rámci válečné žurnalistiky ovlivňuje. Vytvořením kategorií a subkategorií jsme identifikovali **ústřední jev**, ke kterému většina dat odkazuje, a tím je **genderové zabarvení**. Zkoumáním a pojmenováváním jevů v získaných datech jsme skutečně zjistili, že gender v práci českých novinářek, které se při své práci dostaly do válečného nebo jiného konfliktu, určitou roli zastává. Genderové zabarvení je tedy zastřešujícím jevem pro ostatní jevy, jež se v analýze vyskytly, a ve větších či menších konotacích se objevoval napříč daty. Ačkoliv respondentky nebyly plně jednotné v některých jevech a otázkách - v jedné kategorii tak například mohla jedna respondentka odmítnout vliv genderu, zatímco jiné ho naopak v té samé kategorii potvrdily - přesto existovaly skutečnosti, u kterých se jejich názory a skutečnosti překrývaly: toto jsme se snažili také zohlednit vytvořením hodnotících kategorií a souvztažných názvů.

V průběhu identifikování a vytváření pojmů a jejich následné kategorizace se nám postupně vytvořily hlavní jevy, které podrobněji rozebereme v následujících kapitolách. Tyto jevy jsou zároveň podřazenými kategoriemi genderového zabarvení a lze je vyjádřit následujícím schématem:

---

nepovažovala.

GENDEROVÉ ZABARVENÍ:

→ **Vyhrocená situace:** tato kategorie odkazuje k prostředí, ve kterém se zkoumaný jev odehrává. Popisuje situace, které se nějakým způsobem vymykají od běžných událostí, jednou z jejich vlastností je extrémnost a jejich frekvence není častá. Kvůli těmto, a jiným vlastnostem, o ně vykazují média zvýšený zájem. Tato kategorie byla vytvořena zejména pro zastřešující rámec kategorie válka, jež je hlavním extrémním jevem, který v rámci naší analýzy sledujeme.

→ **Postoj novináře:** tato kategorie tvoří rámec pro vlastnosti a jevy, jež se vyskytovaly v analýze v souvislosti s novinářinou jako obecnou profesí bez genderového zabarvení. Jevy v ní seskupené se týkaly například vlivu na profesionální postoj nebo strachu jako důsledku války.

→ **Chování mužů ve válce:** tato jednoduše pojmenovaná kategorie zastřešuje jevy, které byly identifikovány v datech snahami zjistit, s jakým chováním se ženy-novinářky ve válce/konfliktních situacích od mužů setkávaly. Popisuje podstatu chování jevu, jeho hodnocení a reakce a jeho domnělé příčiny. Snaží se vyrovnat s jevy, jako jsou sexismus či sexuální obtěžování.

→ **Vliv pohlaví na profesi:** zde jsou zahrnuty jevy, které odkazují k důležité výzkumné otázce, zda jejich pohlaví má vliv na profesi zpovídaných novinářek. Popisuje identifikované výhody či nevýhody a vyrovnává se například s jevem mateřství.

→ **Styl reportování:** tato kategorie odkazuje k jedné z dalších výzkumných otázek, jejíž snahou bylo zjistit, zda se liší mužský a ženský styl reportování z války. Kromě toho také popisuje samostatnou kategorii emocí, která se v datech na základě vyhrazených jevů vydělila.

→ **Ženská témata:** tato kategorie je – stejně jako kategorie předchozí – podkategorií jevu vliv pohlaví na profesi. Zastřešuje snahy o zjištění, zda je možné v rámci válečné i obecné žurnalistiky vydělovat tzv. ženská témata, ke kterým ženy-novinářky inklinují.

Za jeden ze zajímavých a nápadných jevů, jež se v datech brzy objevil, považujeme **způsoby**, jakým se novinářky ocitly ve válce/konfliktní situaci, u kterých můžeme identifikovat dvě hlavní cesty: jednak se do války dostávaly jakoby “náhodou”, když válka vypukla v místě, které měly jako zahraniční zpravodajky na starosti, proto se objevila **nutnost** o válce referovat bez jejich přičinění. Druhým způsobem bylo **vědomá touha** jet do války a referovat z ní: vyhrocená situace a zájem o určité konkrétní jevy v ní způsobil, že novinářka se rozhodla pro razantní krok a vydala se tam. Způsob **razance** se pak stával podnětem k většinou zděšující reakci jejího okolí. Důležitým faktorem zde bylo, pokud žena odjela do války **sama** – v tomto případě podle slov respondentky nehrálo ani tak roli její pohlaví, což v jiných případech bylo hlavním důvodem zděšení. Nutno ovšem podotknout, že největší identifikovaná míra zděšení v souvislosti s pohlavím, pokud se žena rozhodla **na vlastní pěst** odjet do války, mohla být spojena s **tématem** referovaných věcí – když respondentky jely upozornit na jev válečného znásilňování, v této souvislosti bylo jejich pohlaví zdůrazněno v doprovodné reakci jejich okolí. Zajímavé spojení se vyvinulo i z prvního “nutného” způsobu ježdění do válek – první reportování mohlo vést téměř automaticky k tomu, že zde působila tendence považovat novinářku za **specialistku** na válku, což mohlo vést následně k tomu, že se jí pak skutečně stala a specializovala se pokud ne přímo na válku, tedy alespoň obecně na vyhrocené situace (jedna z respondentek přímo uvedla, že založila se svým kolegou agenturu, která se na takové situace zaměřovala – tento jev jsme nazvali **válka na objednávku**).

Dalším jevem, který podle našeho názoru zaslouží pozornost, bylo **vnímání genderu v souvislosti s profesionalitou**. Ačkoliv v jiných jevech se názory respondentek ohledně genderu mírně nebo silně lišily, v tomto panovala téměř shoda: možný náznak nebo otázka na reakci okolí v souvislosti s tím, že by pohlaví mělo vliv na jejich profesionalitu, vyvolával u novinářek **odmítavý postoj**. Ačkoliv přiznávaly, že pohlaví v rámci jejich **profese** roli hraje (viz jevy dále), většinou pozitivní, oddělovaly jej přísně hranicí od profesionality. Toto v nás vyvolalo myšlenku, že může existovat vědomé či nevědomé vnímání toho, že ženy mohou být kvůli svému pohlaví podceňovány jako profesionálky, na jehož základě došlo k tak vymezené reakci.

Důležitou kategorií, jež se z analyzovaných dat vydělila, bylo **chování mužů ve válce** – týkalo se chování zdrojů, kolegů a hlavně armády. Jednak se z kategorie vymezilo **negativní chování**, jež zahrnovalo obtěžování, dalo se uvažovat o **neutrálním** chování (sem patřily sexuální narážky nebo narážky na vzhled, které si toto označení “zasloužily” tím, že je ženy považovaly téměř za něco standardního, očekávaného či normálního) a jednak o **pozitivním chování**, které zastřešovalo ohleduplnost, vstřícnost či snadnější přístup na různá místa ze strany oficiálních míst – toto byl jeden z hlavních rysů, které novinářky identifikovaly, pokud mluvily o pozitivním vlivu pohlaví v rámci profese celkově. **Mužská ochrana** ve válce, o kterou jsme se prvotně zajímali v

tom smyslu, jestli se dá vůbec identifikovat, představovala samostatný jev: objevily se zkušenosti žen, které ji označily za skutečnost – tedy že muži mají tendenci ženy ve válce chránit – stejně tak jako názory, že ve válce je typická **sobeckost** a každý myslí především na sebe. Možná **diskriminace a profesní podceňování**, které byly v některých případech ze strany mužů také identifikovány, bylo přímo spojeno s kategorií **dokazování**: sloužily jako podklad toho, že ženy toužily dokázat, že jejich reakce je lichá; ne ovšem vždy – některé respondentky odmítaly, že by něco dokazovaly mužům, identifikovaly se s představou, že ježděním do války chtěly dokázat něco především sobě. Co se tedy týče shrnutí ohledně chování mužů k ženám ve válce, jsme toho názoru, že v tomto jevu se dá mluvit jednoznačně o působení genderu: ten se zde projevoval tím, že ve válce, kde je jasná převaha mužů, vykazoval **pozornost**, jejímž důsledkem pak bylo zmíněné negativní, neutrální nebo pozitivní chování.

Za významnou kategorii, jež se vydělila z možného vlivu pohlaví na profesi, považujeme také možné **rozdíly ve stylu reportování** ve válce a vymezení pojmu **“ženských témat”** v rámci války. Píšeme “možné”, protože naše snaha zjistit, jestli ženy o válce referují jiným způsobem než muži, vyústila v nejednotu v názorech: setkali jsme se s tím, že respondentka se naprosto ztotožnila s genderovými rozdíly – necítila například ani možnou hanlivou konotaci, protože identifikovala to, že jako žena píše jinak než muž, za přirozené a legitimní – na druhou stranu se mohla respondentka také vyhranit vůči takovým rozdílům a označit takové návrhy za zcestné. Nelze ani říci, že by takové odmítání bylo ve spojitosti s postojem k profesionalitě – že by se tak ženy “bránily” vztahování profesionality k genderu, protože nebylo pravidlem, že se respondentka, která odmítala vliv pohlaví na svou profesionalitu, zároveň automaticky vymezila proti genderovým rozdílům v reportování. Pokud ženy souhlasily ohledně rozdílů, kategorií, kde se měly tyto rozdíly většinou projevovat, byla **emociálnost**. Většinou se respondentky také výrazně shodly, že žena “cítí” ve válce více lidský příběh a utrpení a že k takovým tématům může dokonce i více tíhnout: toto možné zaměření jí pak také pomáhá uskutečňovat **lepší přístup**, který jako žena k lidem z hlediska většího vcítění se má. To se týká především ženských zdrojů, protože k novinářce jako ženě mají přirozenou důvěru. Kategorie ženských témat – témat, které se primárně týkají žen a jejich utrpení ve válce, nebo témat v souvislosti s utrpením obecně - tedy může být vymezena na základě toho, že novinářky se o ně mohou zajímat jednak z přirozeného zájmu a jednak z důvodu, že je pro ně snazší se k nim zpravodajsky dostat.

Jevem, na nějž jsme se snažili přímo poukázat a zjistit, v jakých souvislostech jej novinářky v rámci válečného zpravodajství vnímají, bylo **mateřství**. Podle dat, jež jsme získali, je podle našeho názoru právě mateřství jednou z oblastí, v níž se gender projevuje nejvíce. Důkazem je už to, že muž-novinář by otázky zjišťující, jak jeho otcovství ovlivňuje jeho profesi válečného

zpravodaje, pravděpodobně nedostal. Mateřství jako faktor hrál roli v tom, zda by respondentky jezdily do války: i když nepanovala jednoznačná shoda v tom, zda by jako matky – zvláště malých dětí – upustily od reportování ze situací, jež mohou být nebezpečné, nebo ne, přesto zde existoval určitý **ohled** na tento faktor. Novinářky se jednoznačně vymezily větší **opatrností** vůči vyhoceným situacím. Zajímavým jevem bylo označení mateřství jako jediného druhu opravdové diskriminace, jež respondentka zažila: jako matka do války jet na rozdíl od muže nemůže, protože s přihlédnutím k mateřským pudům ani sama nechce; jedná se tedy zároveň o **diskriminaci přirozenou**, protože biologickou.

Dalším nápadným jevem, který jsme v rámci dat identifikovali, byl postoj k **označení válečné zpravodajky**: setkali jsme v jednom případě s výrazným odmítnutím, ba dokonce nechutí k takovému označení, ale většinou se novinářky obecně nepovažovaly za válečné zpravodajky. Toto pojetí bylo totiž spojováno s představou válečného zpravodaje, jenž svou práci odvádí na frontové linii, kde “počítá bomby a mrtvé”, což bylo spojováno s minulostí. Prostředím, ve kterém se válečný zpravodaj pohybuje v dnešní době, byla identifikována zóna za frontou, kde novinář sbírá jednotlivé příběhy lidí. Tímto “human interest story” zpravodajstvím má také větší šanci pomoci k ovlivnění války než výčtovým frontovým zpravodajstvím.

2.2.2. Jednotlivé jevy

2.2.2.1. Vyhrocená situace

Kategorií **vyhrocená situace** jsme označili jevy, jež se v datech vztahovaly k situacím, jež pro svou povahu – extrémnost podmínek, nízkou frekvenci výskytu čili “jedinečnost” a lidské ztráty – přitahovaly **zájem médií**. Vyhrocená situace je kontextem, kde se náš pozorovaný jev odehrává: její podmínky a důsledky mají vliv na profesionální rámec novináře i na genderovou problematiku.

Nejvýznamnější kategorií, která tvoří jeden z rámců našeho zkoumaného tématu, je **válka**. Válka byla popsána respondentkami v rozdílných pojmech – objevil se například popis pomocí **důsledků války** - ale v zásadě představovala pouze **negativní hodnocení**.

“Zažila jsem tu válku v podobě všudypřítomného ohrožení, nebezpečí a neštěstí, které člověk viděl okolo sebe.” (Olga Šilhová)

“Nejhorší věc na světě.” (Markéta Kutilová)

“Je to odporné, šedé a v zásadě depresivně nudné.” (Pavla Jazairiová)

Kromě války v rámci této kategorie uvažujeme o **zemětřesení** a **znásilňování**, jež bylo v datech zmiňováno většinou v souvislosti s válkou, proto jej tedy budeme považovat za její podkategorii. Vzhledem k specifickým podmínkám masovosti a specifického prostředí jsme vydělili také samostatnou kategorii **znásilňování jako válečná zbraň**.

“Možná válka není jedinou příčinou znásilňování žen v Kongu, ženy se samozřejmě znásilňují i jinde, ale rozhodně ne v takhle masivním měřítku a tam se to používá v zásadě i jako válečná zbraň. Žena v Kongu – a v celé Africe – je nositelkou té společnosti, protože je to ona, kdo vychovává děti, zpravidla pracuje, pokud se tedy nějakým způsobem zlikviduje žena, tak to má vliv na celou společnost.” (Olga Šilhová)

2.2.2.2. Postoj novináře

Následující kategorií jsme zastřešili jevy týkající se novinářů ve válce obecně, většinou bez genderového zabarvení. V datech jsme tak identifikovali jevy, jež popisovaly například vliv války na profesionální postoj novináře nebo fenomén strachu. Seskupováním kategorií vzniklo pět nadřazených kategorií, kterým se věnujeme níže. Ježdění do války jako výsledek zájmu o vyhrocenou situaci vykazuje identifikovatelné rysy, mezi nimiž je zajímavá například spojitost **efektů** a **ovlivňování**: novinář může mít tendenci svým reportováním ovlivňovat válku ve smyslu jejího zastavení – v datech jsme našli ale také uznání nereálnosti takové snahy – válka ale zároveň ovlivňuje jeho, v pozitivním i negativním smyslu. Snažili jsme se zjistit, jak působí v rámci profese jako určitý druh ovlivnění strach: respondentky se s ním většinou vyrovnávaly pomocí ignorace. Byl poznán jako způsob, jak si udržet profesionalitu, a vykazoval i jisté znaky ovlivnění genderem: objevil se názor, že ženy mají právo jej ve válce projevit, na rozdíl od mužů. Dalším znakem profesionality je pak **odstup** – profesionál nemůže připustit, že by jej tragické příběhy příliš ovlivňovaly, a zabraňovaly mu tak ve vykonávání jeho práce. Zároveň si ale musí dát pozor, aby mu **praktiky**, jak se nezhroutit z těžkých situací – za něž byl označen například cynismus – neposunuly **hranici citlivosti**.

➔ **Zájem o vyhrocenou situaci**: o vyhrocenou situaci se velmi zajímají mediální organizace a vysílají do ní své zpravodaje. Následující kategorie byly identifikovány v souvislosti se zájmem o

pokrývání situace. Hlavním jevem je **cílený zájem** jako dimenze zájmu o vyhrocenou situaci, kdy se do ní novinářka sama vydá, protože ji určitý jev natolik zajímá.

“...prostě jsem po tom cíleně šla, protože mě to zajímalo.” (Lenka Klicperová)

Dochází k **pohlčení tématem**, jehož cílem je pak **upozornění na jev**. Významná je i **správnost načasování**.

“Dostala jsem se konkrétně ke Kongu tak, že jsem viděla film americké režisérky Lisy Jackson, který se právě věnuje masovému znásilňování ve válečné zóně na východě Demokratické republiky Kongo, a to téma mě tak pohltilo, že jsem si říkala, že tam prostě musím jet, vidět to na vlastní oči a udělat z toho vlastní materiál. Cílem bylo upozornit českou společnost na to, co se tam děje, protože tady o tom v té době nikdo neměl potuchy.” (Lenka Klicperová)

“...a bylo to 'dobře načasované', protože situace tam byla tak špatná, že se o tom hodně psalo, referovala o tom všechna média. Takže to, o čem si všichni mysleli, že je úplně bláznovství tam jet zrovna v téhle době, tak se nakonec ukázalo jako docela zajímavé.” (Lenka Klicperová)

→ **Důsledek zájmu o vyhrocenou situaci:** jako důsledek zájmu o vyhrocenou situaci jsme identifikovali **ježdění do války**, které je hlavní podkategorií výše zmíněné kategorie. Celá kategorie se bude věnovat tomuto jevu a jeho popisovaným vlastnostem.

◆ **Způsob:** rozeznali jsme následující způsoby, jak byly novinářky vyslány do konfliktů: **vysláním redakcí, nevysláním redakcí, na vlastní pěst a válkou na objednávku:**

“Jako zpravodajka celkem bezvýznamného Československého rozhlasu (k tomu špatné technické vybavení a velmi málo peněz) jsem si nemohla dělat nárok na rozhovory s významnými lidmi, na bleskové spojení apod.” (Pavla Jazairiová)⁴⁰

“I když jsem si to přála, tak bohužel jsem vyslána nebyla - alespoň ne mým deníkem, tj Lidové noviny. Nakonec jsem odjela sama na vlastní pěst.” (Markéta Kutilová)

“Skoro nikdy mě tam redakce nevyslala, protože jsem v roce 1993/94 odešla z Lidových novin ze zaměstnaneckého poměru.” (Petra Procházková)

---

⁴⁰ Respondentka neodpověděla na otázku, jakým způsobem se do konfliktu dostala, ohledně redakčního vyslání přímo, nicméně z kontextu jsme tento jev identifikovali – jako zaměstnankyně Čs.rozhlasu se dostala na místa, na kterých se konflikt odehrával.

“Na vlastní pěst. Protože můj zaměstnavatel to odmítl jako projekt Lidé a země, takže mi nezbylo, než se postarat sama.” (Lenka Klicperová)

“Odešla jsem z Lidových novin a založili jsme si s Mirkem (Jaromír Štětina – pozn.aut.) agenturu Epicentrum a potom jsme jezdili na objednávku. Většinou jsme navrhovali rozpočet, kam pojedeme, navrhli jsme to různým sdělovacím prostředkům a jeli jsme.” (Petra Procházková)

◆ **Motivy:** mezi motivy, proč respondentky jezdily do válečných konfliktů, patřily **osobní mantinely, výzva sobě a dokazování.**

“Ale je tam jiný aspekt, pro mě důležitý, a to, jestli já to dokážu. ... Zajímá mě, jestli dokážu překonat nějaké svoje mantinely.” (Lenka Klicperová)

“Jen jednou dokázat to mému příteli, který mě podceňoval.” (Markéta Kutilová)

“... a když jsem vyjížděla do Ruska, tak se šířila taková aureola, povědomí, že vůbec ty ženy-zahraničárky pak mají děti a nemůžou nikam jezdit, ať radši dělají kulturu, módu... To mi naznačovali a pošklebovali se. To mi samozřejmě bylo nepříjemné, ale zase na druhou stranu to ve mně vybudilo takovou touhu jim dokázat, že ne.” (Petra Procházková)

Dalším identifikovaným motivem, který ale nereprezentoval názor respondentky, nýbrž okolí, a se kterým se ona sama neztotožnila, pouze ho reprodukovala, bylo **rýžování**. Odpovědi zde bylo přiznání **touhy být vidět**, ale odmítnutí této touhy jako prvotní motiv jet do války.

“Stalo se nám, že po nějaké televizní debatě, kde jsme byly s Lenkou, se nám ozval nějaký člověk, který se podepsal Král Šumavy – samotný podpis svědčí o tom, co je to asi za typ – a osočil nás, že na tom vyděláváme strašné peníze a že si na tom rýžujeme popularitu. Nepopírám to: každý novinář chce být vidět, ale asi kvůli tomu nestrká hlavu někam, kde je to nebezpečné.” (Olga Šilhová)

◆ **Hodnocení:** tato kategorie popisuje, jak hodnotilo odhodlání respondentek reportovat z války jejich okolí. Reakce a hodnocení byly identifikovány jako **bláznovství, sebevražda, údiv, zděšení, obavy o bezpečnost a přátelské odsuzování**. **Zpětnost** odkazovala k tomu, že někteří lidé si uvědomili vyhrocenou situaci, až když se novinářky z ní vrátily zpátky.

“Spíš všichni tvrdili, že je bláznovství tam jezdit, že je to sebevražda, a navíc, když tam jedeme jako dvě ženy, tak že to je úplná sebevražda... Drtivá většina těch reakcí byla přesně taková: jak můžete dvě ženské jet do války, chcete tam

přežít a ještě natáčet?” (Lenka Klicperová)

“Mělo to ještě takovou dohru, že na té vernisáži s večírkem byl i můj manžel, který si myslel, že jsme přišly z toho večírku a já jsem něco upila. A druhý den mi říkal: 'to jako nemyslíš vážně, že?’” (Olga Šilhová)

“Nesetkala jsem se s tím, že by mi někdo řekl vyloženě do očí: 'ty jsi ženská, nemáš na to', ale setkávala jsem se spíš s obavami, že cestujeme jako dvě ženy a nemáme s sebou žádného muže, tedy s obavami o naši bezpečnost.” (Olga Šilhová)

“Když mi někdo řekl, že jsem cvok, tak to bylo spíš v přátelském duchu.” (Olga Šilhová)

“Mám pocit, že pak některým lidem začalo zpětně docházet, kam jsme to doopravdy jely.” (Olga Šilhová)

◆ **Přípravy:** pokud se týká přípravy na válku případnými kurzy, i když jsme se setkali se zmínkou o absolvování kurzu OSN, objevili jsme také jevy, které jsme nazvali **bagatelizace přípravy a bagatelizace osudu**, tedy názor, že takovéto kurzy nejsou díky okolnostem potřebné.

“Já zastávám teorii, že to nemá vůbec cenu. Když už se člověk dostane do nějaké přestřelky, tak co se dá dělat. Je to stejně o štěstí nebo o tom, jestli to máte napsáno v osudu. A nosit s sebou nějakou zbraň, to je podle mě ještě větší nebezpečí pro mě, než aby mi to bylo k něčemu dobré.” (Lenka Klicperová)

◆ **Překážky:** tato kategorie vydělila jevy, jejichž podstatou byl odpor nebo překážky, které novinářkám ztěžovaly práci v konfliktech. V analyzovaných datech se konkrétně jednalo o **odpor oficiálních míst, povolení, genderová ignorace, závislost na armádě a omezenost práce**.

!Odpor z oficiálních míst v Kongu samozřejmě existuje, ale není to nijak založeno na genderovém přístupu. Ten je založen zkrátka na tom, že oni chtějí za každé povolení co nejvíce peněz, a nikoho nezajímá, jestli jsem ženská, chlap nebo marťan, ale jestli za to povolení zaplatím nebo nezaplatím.” (Lenka Klicperová)

“Hlavně jsem strašně omezená tím, že pojedu s naší armádou, a proto budu těžce závislá na tom, co mi oni dovolí vidět a kam mi dovolí se dostat. Tam budu muset respektovat jejich pravidla, to znamená vyjíždět jenom s ozbrojeným doprovodem, mít na sobě neprůstřelnou vestu, nevzdalovat se od toho konvoje... To bude strašně omezená práce.” (Lenka Klicperová)

◆ **Efekty:** efekty, které by mohly z ježdění do válek nastat a které byly v textech identifikovány, byly nazvány **iluzorní představa**, jež odkazovala k nereálným představám o změně vyhocené

situace.

“To jsem ani nečekala, že by to něco přineslo, protože to je tak strašně hluboce zakořeněný a dlouhodobý problém, že je iluzorní představa, že napíšete pár článků a něco se změní.” (Lenka Klicperová)

◆ **Ovlivnění:** jevy, které respondentkám přineslo reportování v konfliktu, byly popsány jako **obohacení, jiná perspektiva, ocenění, nejistota začlenění, výjimečnost a ješitnost.**

“Myslím si, že všechny tyto pobyty mě strašně obohacují, právě proto, že vidím svět v úplně jiné perspektivě, jinak než ho vidí běžný člověk, a já si pak dokážu hodně vážít toho, co máme tady.” (Lenka Klicperová)

“Ano a bojuju s tím dodnes, nevím, zda se mi vůbec podaří se začlenit do normální společnosti...Člověk nahlédl do jiné dimenze bytí...A málokdo to chápe. Vyhořela jsem několikrát, totálně v Kongu - po téměř dvou letech tam.” (Markéta Kutilová)

“Ale to, že je to zkušenost, po které si člověk začne připadat lehce výjimečný, to je pravda. Myslím si, že z jedné strany v tom hraje roli i ješitnost, přesně takové to “podívej se, já jsem viděla něco, co ty jsi neviděl a možná nikdy neuvidíš”. Je to možná hrdost na tu zkušenost.” (Olga Šilhová)

→ **Strach jako kontext práce ve válce:** tato podkategorie vznikla z dat, jež vyplynula najevo ve snaze zjišťovat, jak se vyrovnávají novinářky s případným strachem ve válce – předpokladem bylo, že v tak extrémní situaci se určitá míra strachu bude vyskytovat. Vydělenou kategorií strachu bylo **znásilnění:** snažili jsme se zjistit, jak ženy reagují na nebezpečí znásilnění, které je ve válce může potkat. Setkali jsme se s tím, že respondentka sama vydělila **nebezpečí**, které ženám ve válce hrozí:

“Ale na druhou stranu je tam zase vůči ženám spousta různých nebezpečí, protože ta kriminalita je tam obrovská, od znásilnění až po to, že jste fyzicky slabší.” (Petra Procházková)

Většinové reakce, které jsme ohledně výše zmíněných jevů identifikovali – ať už se jedná o obecný strach ve válce nebo hrozbu znásilnění - jsme shrnuli pod kategorie **ignorace strachu a absence strachu:**

“Nejedu tam kvůli tomu, abych se bála, že mě někdo znásilní – to tam pak nemusím jezdit, že. Vůbec se tímto nezabývám, snažím se samozřejmě to nebezpečí minimalizovat, ale člověk nemůže všechno dopředu ohlídat.

Samozřejmě, že stát se to může, ale to se mi může zrovna tak přihodit v Praze. Zkrátka – nepřemýšlím nad tím.” (Lenka Klicperová)

“Určitě tam tedy působil strach o bezpečnost a pak možná strach, jak to zvládneme, jestli to pro člověka není příliš velké sousto – takovéto strachy určitě probíhaly. Ale když už jste na místě s prací, kdy se nezastavíte, máte omezenou dobu na maximum práce, tak na to prostě nemáte čas.” (Olga Šilhová)

“Myslím, že jsem do jistého věku trpěla nedostatkem pudu sebezáchovy. Strach se dostavil až po mých třiceti letech. Dnes už bych nedělala věci jako dříve, protože bych měla strach.” (Markéta Kutilová)

“Samozřejmě, že mohlo nastat nebezpečí – například na územích okupovaných Izraelem - že se nějaká kulka zatoulá, nebylo příjemné slyšet střelbu, ale vcelku jsem strach neměla, respektive chtěla jsem vždy vidět, co se děje, ale ohni jsem se vyhýbala, nevyhledávala jsem to.” (Pavla Jazairiová)

Přesto se v textech objevilo přiznání strachu, v jednom případně popsáno jako **paranoia**:

“Měla jsem období, kdy jsem trpěla jakýmsi paranoidními stavy, nebylo mi pomoci, musela jsem po dvou letech v Kongu odjet, opravdu jsem věřila, že mě jinak určitě zabijí, a bála jsem se i vyjít na ulici.” (Markéta Kutilová)

Další reakcí, již jsme v analyzovaných textech identifikovali, bylo **odmítání hrdinství**:

“Před odjezdem do Konga nám volalo české velvyslanectví a v podstatě od nás dali ruce pryč; řekli nám, že situace je špatná a že tam nemáme jezdit. Nechci, aby to znělo, že jsme byly nějaké hrdinky, kterým toto nevadí: rizika jsme samozřejmě zvažovaly, ale bylo za námi půl roku intenzivní práce a stalo se to opravdu den před odletem, kdy člověk už doslova sedí na kufrech.” (Olga Šilhová)

Čas byl také jedním z faktorů, který strach mohl ovlivňovat: objevila se zmínka, že s přibývajícím věkem se intenzita strachu, která mohla být v mladším věku nulová, zvyšovala. Tento jev jsme nazvali **věk jako proměnná** a zjistili jsme, že je také spojen s **opatrností**.

“Ano, hodně jsem to řešila, ale až po svých 30. narozeninách, do té doby jsem si to nepřipouštěla. Dnes se už nevrhám do situací, kde vím, že je velké riziko únosu.” (Markéta Kutilová)

Souvislost mezi tím, že pokud ženy nevěděly, že oblast může být nebezpečná, jsme pojmenovali jako **vztah informovanosti a strachu**:

“...dlouho jsem to řešila, nicméně v Demokratické republice Kongo jsem nenašla informace o tom, že by byla znásilněna bílá žena, takže jsem se moc nebála. Ale nemohla jsem jít pěšky horami několik dní, to jsem se bála. Jako muž bych šla. Až nedávno jsem se dozvěděla, že v místech, kde jsem se pohybovala, byly znásilněny dvě Holanďanky pěti vojáky. Od té doby věci vidím jinak a opravdu se bojím.” (Markéta Kutilová)

Zajímavým jevem byl názor, že ženy vlastně mají právo ve válce dávat najevo strach více než muži, nazvaný jako **genderovaný strach**:

“Holky se asi určitě i víc bojí – ne, oni se kluci bojí stejně, ale nemůžou to tak dát znát, holky můžou.” (Petra Procházková)

Aby se eliminovala možná nebezpečí, dochází k vytvoření **mechanismů ochrany**, mezi které patří například **únik od vojáků** nebo **místní ochránce**:

“Pak si taky vypracujete takové jakoby desatero a máte pocit, že když ho dodržíte, že jste víc v bezpečí.” (Petra Procházková)

“Snažím se od těch vojáků co nejdál.” (Petra Procházková)

“Pochopila jsem, že je strašně důležité najít si vždycky někoho místního, jako jsem měla toho Raula, kdo zná místní podmínky, kdo nad vámi bude držet ochrannou ruku a kdo je známý.” (Petra Procházková)

→ **Vliv války na profesionální postoj**: z analýzy vyplynulo, že válka jako extrémní jev má určitý vliv na profesi novináře a že novinář si může nebo dokonce musí vyvíjet určité mechanismy, aby se s tímto jevem vyrovnal a dal se označit za “profesionála”. Novinářky takové mechanismy používají; mohou se týkat například objektivity, potlačování emocí nebo naopak bránění se ztátě emocí a cynismu. Aby se novinářka mohla ve válce soustředit na svou práci a nevěnovala přílišnou emoční pozornost negativním a psychicky náročným věcem, které se kolem ní dějí, drží si **profesionální odstup**. Zmíněné negativní jevy se mohou stát **utrpením jako překážkou** a novinářka se jim pak může začít vyhýbat. Pokud to není možné, zaujímá pak postoj **profesionality** a nedává nic najevo.

“To se mi zatím podařilo eliminovat, protože tam člověk po prvních nárazových, emocionálně silných zkušenostech si musel říct, že pokud tam chce odvést nějakou práci, tak to musí odstříhnout. Beru to stejně, jako když lékaři umře pacient, tak taky nemůže přijít domů a dlouhou dobu z toho být špatný, protože by selhal profesně.” (Olga Šilhová)

“Když novinář vidí ohavné věci, je mu z toho špatně – tedy mně z toho bylo špatně a tento pocit si nesu sebou. Nejde však zdaleka jen o válku, u mě je to především bída a utrpení lidí – zejména dětí, starých lidí, ale také zvířat. Velmi špatně to snáším, a proto už takové situace nevyhledávám. Když se člověk v podobné situaci ocitne – nebo já – nedává nic najevo, chová se profesionálně nebo popřípadě soucitně, pomůže, když je to v jeho silách.” (Pavla Jazairiová)

Jednou z možných forem, které proti nepřipouštění si negativních jevů války fungují, byl identifikován cynismus. Důležitým faktorem je pak čas – **odmítání dlouhodobosti** válečného zpravodajství brání velké míře cynismu: válečné zpravodajství se podle názorů většiny respondentek nedá dělat dlouhodobě. Pokud je zpozorována jeho velká míra, působí **cynismus jako zastavení** profese a jako důvod odejít.

“Přiznám se, že bych asi nechtěla dělat dlouhodobě jenom válečná témata, nebo takto náročná témata, kdy je ten příběh hrůzný – ať už tam jde o znásilnění, zabití, mučení, přírodní katastrofy a rabování... Myslím si, že pokud to někdo dělá dlouhodobě, po čase to nemůže zůstat bez následků. Pak už se ta zástěrka toho cynismu nestává asi zástěrkou, ale mohla by se stát opravdovým cynismem.” (Olga Šilhová)

“Cynismus je nejhorší forma přístupu. Až budu cynik, všeho nechám.” (Markéta Kutilová)

Při válečném zpravodajství je také důležitá míra reportování a jeho způsob – existují **hranice citlivosti**, které naznačují, kdy novinářův postoj bude spíše ubližovat lidem postiženým katastrofou než být informačním přínosem pro veřejnost.

“Určitě existují hranice... Pro mě by například nastala hranice ve chvíli, kdy by někomu postřelili člena rodiny, rodina by ho zachraňovala a ten člověk by umíral – tehdy bych tam asi nedokázala pobíhat s kamerou. Nevím. Těžko říct, kde je ta hranice.. Nikdy jsem na ni nenarazila. Myslím si, že žurnalistika by neměla obecně lidem ubližovat.” (Olga Šilhová)

Některé z novinářek založily po pobytu ve válce humanitární sdružení nebo nadace se smyslem pomáhat: pojmenovali jsme tento jev **akce jako důsledek války**. Vzhledem k výše uvedenému se nám zdá jako možný důvod tohoto jevu, že u novinářky v určité chvíli může utrpení, jehož byla svědkem, vyvolat potřebu pomáhat a být aktivním účastníkem.

“Občanské sdružení Femisphera, které jsme s Lenkou k tomuto založily, má přesně tento úkol: my nejsme humanitární sdružení v tom smyslu, že bychom sbíraly finanční prostředky na konkrétní řešení problému, ale poskytujeme materiály právě takovým organizacím, které tento účel mají, ale nemohou naopak sehnat podklady, které by někoho oslovily.” (Olga Šilhová)

V souvislosti s profesionálním postojem jsme identifikovali další zajímavý jev: respondentky se běžně prokazovaly **odmítáním statusu** válečných zpravodajek.

“Nejsem válečná zpravodajka.” (Pavla Jazairiová)

2.2.2.3. Chování mužů ve válce

Následující kategorie vznikla na základě seskupením podkategorií, jimiž jsme zastřešili jevy spojené s mužským chováním k ženským novinářkám ve válce. Je jednou z důležitých kategorií, protože se zabývá mimo jiné chováním, s nímž ženy v profesi mohou být konfrontovány: se sexuálním obtěžováním nebo diskriminací. Na základě získaných dat jsme vytvořili čtyři hlavní podkategorie, které popíšeme níže. Jevy, jež jsou spojeny s mužským chováním, jsou identifikovány respondentkami za **pozitivní** i **negativní**. Objevuje se zde také jakási **neutrálnost**, protože novinářky podstatu chování vidí svým způsobem “**legitimní**” - očekávají, že konkrétně s narážkami na vzhled nebo sexuálními nabídkami se budou setkávat – díky sexuální diskriminaci a vyhladovělosti mužů ve válce. Jako zvláštní jev je zde poznána **mužská ochrana** – na jedné straně existuje uznání tendence k rytířskosti, na straně druhé odmítnutí a názor, že ve válce jde každému především přirozeně o sebe.

➔ **Podstata chování:** v této kategorii najdeme hlavní jevy, které byly v souvislosti s mužským chováním zmíněny. Jedná se jednak o jevy, jež byly zhodnoceny jako pozitivní, stejně tak zde najdeme chování, jež bylo ženami považováno za nevhodné nebo nežádoucí. Jejich podrobnému hodnocení novinářkami se budeme věnovat v jedné z následujících podkategorií, nyní se seznámíme pouze s danými jevy. Jedním z častěji zmiňovaných fenoménů byly **narážky na vzhled, sexuální nabídky**. Jak uvidíme dále, tento jev byl téměř standardem. S tímto úzce souvisely **postranní úmysly a sex jako odměna**:

“Nebo měli nějaké postranní úmysly.” (Petra Procházková)

“Za svoji pomoc často očekávali sex.” (Markéta Kutilová)

Dalším typem chování, se kterým se ženy setkaly, bylo **obtěžování, družení se a**

předvádění se:

“Toto byla příjemnější část, ale pak se nám stalo i to, že tam došlo i k nějakému lehkému obtěžování. Já to označuju za pomalu největší nebezpečí, které nás v Kongu potkalo: byl večírek ruských pilotů na vojenském letišti v Bukavu, kde jsme se shodou okolností ocitly, a nemůžu říct, že to bylo přímo násilné obtěžování, ale začínalo to být nepříjemné.” (Olga Šilhová)

“Oni se všichni vojáci s vámi jakožto se ženami rádi druží, všichni jsou hrozně nadšení z toho, že tam jsme, a chtějí se předvádět...” (Lenka Klicperová)

Když ženy identifikovaly snadnější přístup od oficiálních míst, jedná se o **genderovou přednost:**

“Kladli nám překážky, ale ne kvůli tomu, že jsem žena. Ty kladli i mužům a jim větší. U těch holek naopak. Všude na těch úřadech seděli chlapi, tak tam jsem měla velkou výhodu: spíš mě pustili nebo si řekli: 'ona je blbá, tak ji tam vezmeme.'” (Petra Procházková)

V rámci mužského chování, které novinářkám nezpůsobovalo problémy, ale naopak, lze vydělit také **obsakování:**

“Myslím si, že toto je pro muže přirozené, zvláště když tam ty ženy v té oblasti moc nejsou. A nejenom chránit, ale v zásadě i obsakovat. Pokud se někam šlo, tak to bylo vidět. Je to dáno i tím, že máte výlučnou pozici té jedinečné bílé ženy a v podstatě se dostáváte i do takové pozice, že si můžete takřka vymýšlet různé rozmary, protože vždycky se najde někdo, kdo bude ochoten vám je plnit.” (Olga Šilhová)

Za pozitivní jev, s nímž se respondentky setkaly, lze také poznamenat **respekt**. **Úcta**, která byla také zmíněna, byla myšlena spíše jako důsledek mužského chování, když jedna respondentka hodnotila svůj přístup k mužům z neválečné zóny, když se vrátila z konfliktu; přesto se k mužskému chování vztahuje, a proto jsme tuto kategorii na toto místo zařadili.

“Všichni, když viděli samotnou ženu, která se nebojí a myslí to vážně, měli respekt a snažili se pomáhat.” (Markéta Kutilová)

“...a dostaly jsme otázku, jestli se po tomto zážitku se znásilňováním žen nějak změnil náš pohled na muže. Já na to říkám, že ano, změnil – od té doby si stále více vážím svého muže a všech českých mužů, kteří mě nepraščí klackem po

hlavě a naopak mi otevřou dveře.” (Olga Šilhová)

Kategorii, která zastřešovala jev diskriminačního postoje k ženám podmíněného kulturními aspekty, jsme pojmenovali **kulturní odmítání**:

“Žena v těch muslimských zemích má určitě větší problémy než muž. Byly tam situace, kdy se se mnou ti místní stařešinové vůbec nebavili, protože mě tam jako každou ženu na schůzi vůbec nepustili. Ale to je zase přístup těch tradičních společností vůči ženám vůbec.” (Petra Procházková)

Do kontrastu lze dát dva poznané jevy: **muž jako agresor** a **muž jako opora**. První kategorie se vztahuje k mužskému nežádoucímu chování, druhá naopak k žádoucímu:

“Na některých místech totiž vyvoláváte takové překvapení, že jste víceméně ve větším bezpečí, než když tam přijedete s mužem. Muž je jako samec a v zásadě je pro nějakého agresora na místě víc soupeřem než ta žena.” (Olga Šilhová)

“Ale zase je dobré, když tam máte ty kluky. Třeba Štětina, i když se třeba bál, byl vždycky nesmírně klidný. Já hysterická, říkala jsem 'dneska tam nepojedeme', úplně jsem propadala hysterickým náladám a on byl vždycky absolutně klidný. A to strašně pomáhá.” (Petra Procházková)

→ **Ochranářství**: vzhledem k tomu, že jedna z položených otázek přímo zjišťovala, jestli se respondentky setkávají ve válce s mužskou ochranou a gentlemanstvím, na základě odpovědí a analyzovaných dat jsme vydělili samostatnou podkategorii, jež se tímto jevem zabývá. Identifikovali jsme názory, že muži mají ve válce **tendenci k ochraně** a jejich chování bylo též vyznačeno pojmem **rytířskost**.

“Muži mají obecně tendenci ženu chránit, zejména v arabském světě.” (Pavla Jazairiová)

“Docela často jsem se setkávala s takovým rytířským chováním, jak v Čechách, tak v Afghánistánu, kde si myslím, že ještě platí tradiční zákony hor: jednak úcta k hostu a - přes to všechno, co víme o těch zemích - úcta k ženě.” (Petra Procházková)

Mužskou tendenci k ochranářství zaštiťuje i pojem **běžné gentlemanství**, jenž se uskutečňuje při **absenci akcí** ve válce. V opačném případě dochází k **ochraně sebe**:

“To člověk samozřejmě pociťuje, ale to je takové to normální gentlemanství v době, kdy se nic neděje, a když se něco začne dít, tak každý myslí jenom na to, jak zachránit svoji zadnici.” (Lenka Klicperová)

V datech byl upozorován také názor, který se týkal **diferenciace ochrany**: odkazoval k lokálnímu rozlišení chování mužů.

“Ano, určitě, zejména cizinci v té zemi. Místním mužům je to jedno nebo v ženě vidí chodící peněženku stejně jako v muži a dělají problémy.” (Markéta Kutilová)

V případě, že výskyt mužské ochrany jako válečného jevu byl odmítnut, bylo vysvětleno, že více než **genderové dělení** funguje **příslušnost k rase a původu**:

“Záleží na tom, co by se semlelo, ale tam na tom zkrátka vůbec nesejde. Důležité je, že jste registrovaná u MONUCu, i když ne, tak oni vědí, že je tam nějaký Evropan nebo někdo bílý, a to tedy bohužel funguje mnohem líp než nějaké genderové dělení. Já si nedokážu představit, kdyby se něco stalo, jak moc by nás zachraňovali, nebo nechali napospas.” (Lenka Klicperová)

➔ **Hodnocení chování**: tato kategorie popisuje hodnocení chování respondentkami. Při analýze dat byly vytvořeny kategorie, jež se staly vlastnostmi nadřazené kategorie zastřešující chování mužů ve válce. Jev, jehož frekvence byla mezi respondentkami častá, týkal se hlavně sexuálního obtěžování, narážek na vzhled a odkazoval k tomu, že podobné chování je od mužů očekáváno, jsme vyhodnotili pojmy **běžnost obtěžování, standardní situace a přirozenost**:

“Na Srí Lance bylo na denním pořádku sexuální obtěžování od místních mužů.” (Markéta Kutilová)

“No jasně, pořád. Ale já to ani tak nepovažuji za něco překvapivého; to je prostě fakt, se kterým člověk musí trochu počítat, že když zkrátka přijedete do Konga, kde těch bílých žen moc není, a když, tak nevypadají nějak exkluzivně, tak je to holt naprosto přirozená věc. Ale musím říct, že se mi nikdy nestalo, že by mě někdo obtěžoval nějak ošklivě. Oni samozřejmě zkouší flirtovat, zkouší vás dostat do postele, ale v rámci nějakých běžných zvyklostí.” (Lenka Klicperová)

V případě, že respondentka měla pocit, že se s podobným chováním, jež mohlo mít obtěžující charakter, nesetkala, označili jsme tento jev za **normálnost chování**. Odmítnutí **sexismu a sexuální diskriminace** z důvodů absence “zdrojů” - tedy mužů, kteří by mohli podobné chování vykazovat – bylo považováno za **individualitu**.

“Muži se ke mně - pokud vím - chovali vždy normálně.” (Pavla Jazairiová)

“Ale víte, proč já asi ne? Protože z hlediska svého domácího prostředí jsem vždycky pracovala individuálně, kolem sebe jsem kromě Štětiny žádné jiné kolegyně neměla. Myslím tedy, že ne.” (Petra Procházková)

Narážky na vzhled mohly být hodnoceny jako **potěšující lichotky** i pozitivně. V rámci sexuálních nabídek byla identifikována kategorie **snadnost odmítání**, jež indikovala, že jev nebyl považován za zásadní problém.

“Také někdy, ale vždy bylo celkem velmi snadné podobné nabídky odmítnout. Narážky na vzhled – většinou byly lichotivé – mě celkem vzato nijak nezajímají a neurážejí – spíš potěší.” (Pavla Jazairiová)

➔ **Příčiny a reakce chování:** v rámci této podkategorie jsme posuzovali jevy, jimiž byly popisovány jednak reakce žen na chování mužů ve válce, jednak vysvětlení přítomných druhů chování – většinou se jevy týkaly sexuálního obtěžování, nárážek na vzhled nebo sexuální diskriminace. Setkali jsme se s **nezájmem** jako s reakcí na uvedené jevy.

“Pokud měli nějaké poznámky, ke mně se to nedoneslo, ale ani mě to nezajímalo.” (Pavla Jazairiová)

Další reakcí, jež byla identifikována, bylo **pochopení a odmítání statusu oběti** vztahující se k obtěžování:

“I když to určité míry to chápu, protože ti muži jsou tam na strašně dlouhou dobu sami.” (Olga Šilhová)

“To příjemné není (sahání na zadek a posměšky ohledně těhotenství – pozn.aut.), ale podle mého názoru žena není obětí, pokud sama nechce.” (Pavla Jazairiová)

Důvody, proč muži mohou ženy konfrontovat s nevhodným chováním, byly shrnuty do kategorií **vzhled jako vysvětlení chování, maskulinní vyhladovělost a sexuální diskriminace mužů**.

“Každá žena, pokud je trochu pohledná - v mládí jsem nevypadala špatně - se setkává se sexismem a přijde mi to celkem normální, pokud se “šéf” nesnaží dostat vás do postele, nebo pokud si redakční kolega nedovolí sáhnout vám na zadek, nebo se posmívat, že už jste zase těhotná.” (Pavla Jazairiová)

“V té válce jsou muži takoví vyhladovělí, neplatí žádný zákon, není žádná policie, nic. Tohle je opravdu nebezpečné.” (Petra Procházková)

“V Afghánistánu bylo víc těch, kteří obtěžovali. Chlapi jsou tam hrozně sexuálně diskriminováni, protože dokud se neožení, tak nic, a všichni si o nás tak trošičku mysleli, že jsme všechny lehké děvy.” (Petra Procházková)

O reakci, která byla fyzická a vztahovala se k obtěžování, jsme uvažovali jako o **nevolnosti jako důsledku obtěžování**:

Udělal se vám někdy ve válce fyzicky špatně? “Ano, když mě sexuálně obtěžoval jeden pracovník OSN - modré přilby v Kongu – MONUC.” (Markéta Kutilová)

Jako určitý druh ochrany před obtěžováním fungovala **soudržnost** jako ochrana, kdy se ženy hlídaly navzájem:

“Tím, že jsme dvě, si kryjeme záda a vzájemně se hlídáme.” (Olga Šilhová)

Do této kategorie jsme zařadili i pojem, který naopak popisuje reakci mužů na přítomnost žen ve válce – **zděšení**. Respondentka v této souvislosti popsala, jak toto zděšení vyvolalo reakci i u ní: důsledkem toho se začala uvažovat o nebezpečích, která se jí předtím nedotýkala – tento jev jsme nazvali **ovlivňováním**.

“Je pravda, že tady to fungovalo naprosto přesně, protože my jsme tam měly kontakt ukrajinského pracovníka OSN na místě v Bukavu a tam byl při mém druhém pobytu zřetelný jeho postoj vůči mně: proboha, přece nemůžeš jet do těch strašných míst, ty, taková křehká něžná bytost... Ten se dopředu hrozil, kdykoliv jsem řekla cokoli o našem plánu, jak budu zabítá, protože jejich konvoj zrovna včera někde nastřelovali na cestě parkem, a už mě pohřbil několikrát.” (Lenka Klicperová)

“... já jsem byla den před odjezdem do Bunyakiri právě za tímto ukrajinským kamarádem v ruském domě, který sdílí s dalšími rusky mluvícími příslušníky mise MONUC, a oni mě tak vynervovali, že já už jsem si sama říkala, že zítra vlastně nemusím přežít: jak pořád vyprávěli ty historky, co se včera stalo, a jak je to teď strašně nebezpečné, že když pojedeme bez ozbrojeného konvoje, tak nemáme šanci přežít. Věděla jsem, že je to samozřejmě nesmysl, ale stejně to tak trošku hlodalo, že jsem si říkala: zítra tu holt nemusím být. Jinak bych o tom vůbec nepřemýšlela.” (Lenka Klicperová)

2.2.2.4. Vliv pohlaví na profesi

Následující kategorie zastřešuje jevy, jež byly objeveny v datech v souvislosti s vymezením ženskosti v profesi: jaké jsou výhody ženství a jak může být “využito” v profesi, jestli se ženy setkávají s diskriminací a předsudky a jaký vliv může mít v rámci profese mateřství. Jevy popisujeme v následujících kategoriích. V oblasti možné diskriminace a podceňování se novinářky spíše než se spojitostí genderu a profesionality setkávaly s tím, že by jako ženy neměly jezdit do války – i když spíše proto, že by neměly jezdit **samy bez doprovodu**; těžko tedy přesvědčivě říci, zda zde gender hrál výraznou roli. Byla také identifikována **věková diskriminace**, kdy bylo respondentce navrhováno, že je stará na ježdění do válek a raději by měla mít už děti. Jako možná reakce na diskriminace bylo identifikováno **dokazování** toho, že žena ve válce zvládne vykonávat profesi stejně dobře jako muž. Za biologickou diskriminaci bylo označeno **mateřství**, jež je faktorem, který novinářky musejí nebo lépe řečeno chtějí zohledňovat. Kromě diskriminace, jež nebyla popsána respondentkami nijak výrazně, byly identifikovány jako důsledek vlivu pohlaví na profesi převážně **výhody**, jež mimo jiné zahrnovaly především **náklonnost vojáků** a jejich **ochotu k nadstandardu** při pomáhání novinářkám; další výhodou byl **lepší přístup ke zdrojům**, zejména ženským, ale také mužským. Ženství mohlo působit také jako **zbraň** – záměrná či nezáměrná – jež vykazovala viditelný **účinek**.

→ **Diskriminace a podceňování:** celá tato kategorie vznikla ve snaze zjistit, zdali se ženy setkávají s diskriminací a podceňováním – výsledkem je, že některé cítí, že ano, některé naopak tento jev odmítají. Pokud se respondentky setkaly s tím, že jako ženy nemají ve válce co dělat, spíše v této souvislosti byla zmíněna **osamocenost** – názor, že jako novinářka samotná bez doprovodu do války nemá jezdit. **Absence odsuzovatelů** pak vyjadřovala jev, že žena nemá ve svém okolí nikoho, kdo by podobnou myšlenku produkoval.

“Ano, ne jako žena obecně, ale žena sama - což jsem byla.” (Markéta Kutilová)

“Já moc takových lidí, kteří by tohle řekli, kolem sebe nemám...” (Olga Šilhová)

Diskriminaci novinářky nepovažovaly za výrazný aspekt – objevil se názor, že pokud k ní dochází, spíše než o genderovou se jedná o **věkovou diskriminaci**, která navrhuje, že dotyčná žena by měla už mít děti a nejezdit do válek.

“Snad jen občasné narážky na věk, že už bych měla mít děti a ne trajdat po světě...” (Markéta Kutilová)

Důvodem podceňování nemusí být však nutně gender: v datech se objevila zkušenost spíše s **absencí zkušeností**:

“Ale když mi bylo osmadvacet, cítila jsem spíš, že mají pravdu: na to nestačím, ale že to není tím, že jsem holka, ale tím, že nemám ty zkušenosti.” (Petra Procházková)

Vzhledem k tomu, že diskriminace a podceňování byly určitou mírou identifikovány v odpovědích, snažili jsme se také zjistit, zda jednou z motivací, proč ženy mohou jezdit reportovat do válek, může být **touha se vyrovnat mužům** nebo **dokazování**⁴¹. Existuje ale také **odmítání touhy se vyrovnat**:

“To ano, hlavně Mirkovi, protože on v Rusku byl přede mnou a v jednu chvíli – byli jsme tam v době, kdy se rozpadal Sovětský svaz – byl pořád na prvních stránkách a nic vlastně nedělal, nic moc nepředvedl.” (Petra Procházková)

“... a když jsem vyjžděla do Ruska, tak se šířila taková aureola, povědomí, že vůbec ty ženy-zahraničářky pak mají děti a nemůžou nikam jezdit, ať radši dělají kulturu, módu... To mi naznačovali a pošklebovali se. To mi samozřejmě bylo nepříjemné, ale zase na druhou stranu to ve mně vybudilo takovou touhu jim dokázat, že ne.” (Petra Procházková)

“Nikdy jsem neměla potřebu “ vyrovnat se mužům”, možná že takové pocity měli oni, já jsem tak nikdy neuvažovala.” (Pavla Jazairiová)

Při reakcích na snahy zjistit, zda ženy byly podceňovány při svém povolání jako profesionálky, jsme objevili názor, který uznával **výhodu pohlaví**, ale zároveň trval na **oddělení profesionality**. **Odmítání podceňování**, společně s přiznanou **schopností se ubránit**, naznačoval, že ženy mohly být svým způsobem velmi citlivé na genderové zabarvení v oblasti profesionality.

“Myslím, že moje pohlaví je částečně výhoda, s profesionalitou ale nemá nic společného.” (Markéta Kutilová)

“Nikdy jsem si nemyslela, že jsem podceňovala jako profesionálka-žena, a pokud existovaly snahy (v islámském světě) držet mě stranou, dokázala jsem se ubránit.” (Pavla Jazairiová)

V datech se dal také identifikovat **genderový nezájem** obecně – nebyla dáována důležitost pohlaví:

---

41 Dokazování patří také do samostatné podkategorie motivů v kategorii důsledek zájmu o vyhocenou situaci.

“Také jsem se nikdy nezabývala otázkou, zda jsem žena nebo muž...” (Pavla Jazairiová)

→ **Mateřství jako fenomén:** vzhledem k neopominutelnému jevu mateřství jsme vyčlenili kategorii, která se zabývá postojem respondentek k možným ohledům ve válce a jak zasahuje do jejich profesního rozhodování. U respondentek, které neměly děti, byla identifikována možná **touha po mateřství**, jež byla díky válce spojena zároveň s **nejistotou** a **nerozhodností** o tom, zda by jely do války, pokud by měly – zvláště malé – děti. S **ohledem** na budoucí mateřství byla odmítnuta dřívější možná **lehkomyšlnost** a bylo navrženo **zvolňování**. Významnou roli mohou také hrát **mateřské pudy**.

“...matka zatím nejsem, ale chci jí být, takže už teď zvolňuji a nikam se nevrhám.” (Markéta Kutilová)

“To je otázka, nad kterou jsem se nedávno docela zamýšlela, a upřímně – nevím. Děti nemám a nedokážu to posoudit, protože samozřejmě tam působí spousta hormonů a emocí. Když si to vezmu jenom rozumově, tak říkám proč ne – až to dítě odroste a bude schopné se o sebe postarat, tak bych klidně mohla dělat to samé. Ale upřímně řečeno – opravdu nevím.” (Lenka Klicperová)

“A vůbec jsem nezhodnotila ty mateřské pudy. Ten strašný strach, který o něj máte, když má kašilek, tak se člověk už hrouť a jsou mu ukradená nějaká zemětřesení a války.” (Petra Procházková)

Ve válečném zpravodajství tedy pravděpodobně existuje vnímání **mateřství jako překážky a biologické diskriminace:**

“...tak se šířila taková aureola, povědomí, že vůbec ty ženy-zahranicářky pak mají děti a nemůžou nikam jezdit, ať radši dělají kulturu, módu...” (Petra Procházková)

“Moje kariéra tedy – na rozdíl od kariéry mých mužských kolegů, kteří se se mnou vždycky snažili soupeřit a vzhlíželi ke mně - ve chvíli, kdy se narodil Zafar, se zarazila, já jsem se stala 'bývalou válečnou zpravodajkou' a oni mě poslali do důchodu. Ale já jsem na mateřské. Ale není to nespravedlivé, to je prostě ta příroda a asi to takhle má být. Ale to je taková překážka, kterou lze překonat jediným způsobem – zřící se toho mateřství, jinak to nejde. Toto není profese, kterou můžete dělat s dítětem, to se nedá. Je tam ta hranice, že nemůžete ohrožovat to dítě a ani není vhodné ohrožovat to, že bude bez matky, dokud je takhle malé. To já tedy cítím jako velkou, řekla bych přírodní diskriminaci, biologickou.” (Petra Procházková)

→ **Výhody ženství:** samostatnou kategorii tvoří identifikované jevy, jež respondentky označily za

výhody ženství ve válce. Týkají se hlavně vztahů se zdroji, armádou a oficiálními místy. Jako jeden z hlavních **pozitivních vlivů** byly poznány **genderové ohledy**, kdy žena má nárok na větší ohledy než muž. Zřejmě proto byla také zmíněna **náklonnost vojáků** a **ochota k nadstandardu**, roli mohou hrát i **proměnné jako výhoda** – většinou fyzické předpoklady a věk, které ženy mohou zvyhodňovat. Tento jev jsme označili jako **genderovanou pomoc**.

“Pokud má vliv, myslím, že spíše pozitivní, žena – snad protože je žena – mívá větší šance než muž, už protože má nárok na větší ohledy. Zejména v arabském světě se chovají k ženám velmi zdvořile.” (Pavla Jazairiová)

“Moji práci vyloženě ne, ale pomáhá mi na místě to, že jsem žena, protože to samozřejmě skýtá určité výhody, které můžu využívat, obyčejně žensky – a dělám to, protože prostě v té chvíli nemáte moc možností. Takže normálně využiju toho, že vím, že se těm vojákům líbím a že jsou pro mě schopni udělat třeba jiné věci, než by udělali pro muže.” (Lenka Klicperová)

“Štětina právě říkal, že mladé blondřaté holky to budou mít ve válce jednodušší, protože jim ti vojáci vycházejí víc vstříc.” (Petra Procházková)

Jako nespornou výhodu respondentky popisovaly vliv ženství na vztahy se zdroji při získávání informací: muži jako zdroje byli identifikováni jako ochotnější (**genderovaná informativnost**), rovněž ženy jako zdroje byly označeny jako uvolněnější (**genderovaná komunikativnost**); vyskytla se i situace, kdy respondentka označila sebe jako **starší ženu s lepším přístupem** k informacím. Důvodem mohlo být lepší ženské **vcítění se** do těžkých situací. Na druhé straně se objevil názor, že **zájem zdrojů** je při jejich sdílnosti důležitější než gender.

“Určitě, mnohokrát. Pokud tedy zdroj byl muž. Pokud zdroj byla žena, setkávala jsem se zase s neochotou pomoci. Třeba v Kongu, kde jsem závisela na ochraně MONUC - modré přílby UN - velice pomáhalo, že jsem žena...Vše šlo snadno, neboť v MONUCu jsou téměř samí muži. Jsem si jistá, že kdybych byla muž, nikdy bych toho tolik nedokázala. Příslušníci MONUCu mi nepomáhali jako novináři, ale právě jako ženě.” (Markéta Kutilová)

“Často stejně člověk komunikuje přes překladatele, což v mém případě byl často muž a pak je těžké to posoudit, pokud ale můj tlumočnick byl žena, šlo znát, že ženy byly uvolněnější.” (Markéta Kutilová)

“...ohledně toho jsem si vždy myslela, že jako žena – starší žena – mám lepší pozici a možnost dostat se k informacím, které mě zajímaly – tedy chování lidí – těch, kteří rozhodují a těch, kteří jsou obětmi.” (Pavla Jazairiová)

“Zdroje jsou sdílné, pokud je to v jejich zájmu - tedy pokud zaplatíte za rozhovor nebo pokud patříte k nějaké důležité rozhlasové či televizní stanici. Nemyslím, že by v tom hrála nějakou roli skutečnost, že jsem žena.” (Pavla Jazairiová)

“Ale i muži často raději mluví s ženou, pokud jsou v těžké situaci. Asi věří, že se žena dovede lépe vcítit do jejich problémů.” (Pavla Jazairiová)

→ **Ženství jako zbraň:** při rozhovorech respondentky popsaly jevy, jež se týkaly dosažených výsledků ve válce na základě toho, že jsou ženy. **Účinek ženství** byl pozorován záměrně i nezáměrně, v rámci **jiných metod**, jak dosáhnout stejného výsledku jako muži, a byl umožněn pomocí **genderových výhod**.

“Když nám řekli, že ten vrtulník nepoletí, a my měly ty nervy na pochodu, Lence se stalo, že se prostě rozbrečela. Všichni viděli plačící křehkou blondýnu a seběhla se tam půlka letiště. Oni ale netušili, že Lenka pláče vzteky; mezi tím brekem trousila nadávky, ale jak nikdo nemluvil česky, pojali to tak, že chudinka trpí a podobně. Dodatečně jsme se dozvěděly od toho velitele, že ten vrtulník byl vlastně stopnutý z jejich strany, protože doufali, že si to rozmyslíme. To byla jedna snaha o ochranu, ale když té Lence vytryskly slzy, tak se tam objevil jakýsi velitel pákistánského batalionu, který říkal, že jestli chceme, okamžitě zorganizuje jednotku a pojedeme pozemní cestou.” (Olga Šilhová)

“...a ti velcí, tlustí, ruští a jiní zahraniční kameramani přestali brát ohled na to, že jsem žena a normálně mě odstrčili. Já jsem ten záběr musela vybojovat jinými metodami – že jsem se s Chazbulatovem seznámila a laškovala jsem s ním, on si mě pak pozval dovnitř a tam jsem s ním natočila rozhovor.” (Petra Procházková)

“V Kongu jsme například vzhled a to, že jsme ženy, využívaly v tom směru, že jsme tam potřebovaly pomoc s dopravou, a samozřejmě tam pak fungovalo to, že jsme ženy.” (Olga Šilhová)

→ **Jiné jevy:** jevy, které jsme v rámci vlivu na profesionální postoj nemohli zařadit mezi ostatní kategorie, ani netvořily kategorie nové, jsme zastřešili tímto názvem. Jisté genderové zabarvení se objevilo v rámci samotné vyhocené situace, když byla identifikována **válkou jako přirozeností mužů**:

“Já si myslím, že válka jako vůbec je věc mužů... Vím, že ti kluci se trochu té válce cítili, jako když si hrají na vojáky – odmalička si kluci hrají s dřevíčky, píchají do sebe, střelí na sebe ratatata. Holky si většinou spíš hrají s panenkami a dělají si věnečky, tak je to od dětství dané a tak to je i v té válce. Tam vidíte ten velký genderový rozdíl, vidíte, že ty kluky-zpravodaje – nechci jim křivdit, ale trochu je to baví.” (Petra Procházková)

Genderová profesní vhodnost zase odkazovala k tomu, že rovnoprávnost nespočívá v tom, že všechny profese jsou vhodné pro ženy.

“Já jsem o tom hodně přemýšlela, jednak jestli je to vhodná profese, pak jsem si řekla “všechny jsou vhodné”, pak jsem si zase říkala “no ale horník ne”, tak proč by ta rovnoprávnost žen měla spočívat v tom, že všechny profese jsou vhodné pro ženy... Ale tahle krizová žurnalistika pro ženu vhodná je.” (Petra Procházková)

Gender jako ovlivňující faktor byl zahrnut také do kategorií, které jsme nazvali **přínos** (zde byl vyjádřen obecný přínos rozdílnosti muže a ženy ve všech odvětvích lidské činnosti), **odolnost** (názor, že ženy se vyrovnávají s těžkými situacemi lépe než muži) a **dojmy**:

“Myslím si tedy, že ženy – ale nejen ve válce, ale v jakémkoliv oboru lidské činnosti – vidí věci jinak. Muž a žena jsou dva póly, které se vyvažují. Ať už kdekoliv působí muž či žena, já to vidím jako přínos, protože to každý podá ze svého pohledu.” (Olga Šilhová)

“Ale někdy mám zase pocit, že se s tím ty ženy srovnávají líp než muži. Když jsme potom ukazovali náš film, to téma je hodně otřesné a někdy mi přišlo, že jsou z něj víc otřesení muži než ženy.” (Olga Šilhová)

“S tím historickým bráněním ženám jezdit do války... Mohl tam být i strach z toho, že když padne válečný zpravodaj muž, kterého někde vyšlete, je to sice hrozné, ale na okolí to působí míň, než když padne žena. Je to tím, že jich je tam míň.” (Olga Šilhová)

2.2.2.5. Styl reportování

Jedna z důležitých výzkumných otázek se snažila konfrontovat respondentky s tím, že v rámci válečné žurnalistiky existují tendence předpokládat, že ženy z války mohou reportovat jinak než muži (viz kap.1.5.5.): snažili jsme se tedy zjistit, zda novinářky samy vnímají případné genderové rozdíly a pokud ano, v jakých konkrétních jevech je vydělují. Ze získaných dat se tedy posléze vytvořila samostatná kategorie **styl reportování**, v jejímž rámci dřívějším seskupováním jednotlivých kategorií vznikly tři podkategorie, jež popisujeme níže. Nelze jednoznačně říci, že by se kategorie, jež by zahrnovala bezvýhradně tzv. ženský styl, dala považovat za standard a tedy za jev, s nímž by respondentky ve shodě souhlasily. Některé se proti genderovému vymezení ve stylu výrazně ohrazovaly, zatímco jiné s ním souhlasily. Pokud připustíme, že podle identifikovaných dat skutečně může existovat něco jako **ženský styl**, byl vymezen následujícími aspekty: **emotivnost**, **schopnost vhledu**, **plastičnost vidění**, **schopnost empatie** a **důraz na detail**. Při hodnocení dat se nám vydělila samostatná kategorie **emocí**, jež naznačovala možnost, že

emotivnost nemusí být rozlišována na základě ženských charakteristik, ale může být legitimní součástí obecného válečného zpravodajského stylu.

→ **Hodnocení genderového rozdílu reportování:** tato kategorie se vyrovnává hlavně s názory, jestli respondentky uznávají existenci genderových rozdílů. **Odmítání rozdílů** představuje postoj, kdy je jev popírán – identifikovali jsme zde také odmítnutí **potencionálního mateřství** jako důvodu, proč by žena jako potencionální matka mohla být emotivnější než muž.

“Proboha proč? Že máme jiný mozek? To si tedy naprosto nemyslím.” (Lenka Klicperová)

“To není o tom, že tam jedu jako žena, potencionální matka nebo něco takového, jedu tam truchlit nad sirotky a rozplývat se nad neštěstím. ... Ale já si myslím, že v tom opravdu asi není velký rozdíl, jestli o tom referuje muž nebo žena..” (Lenka Klicperová)

Souhlas s existencí genderové rozdílnosti v reportování je označen jako **uznání rozdílů**. Při **odmítání hanlivosti** pak vyvstává hypotéza, že tzv. ženský styl reportování by mohl být považován kvůli svému označení a statusu primárně za hanlivý.

“Docela určitě se styl mého reportování obecně liší. Víc si všímám detailů například, všedních situací, zejména v době neklidu a chaosu.” (Pavla Jazairiová)

“Asi bych se neurazila, protože jsem žena a je to v mém způsobu psaní, takže bych to nebrala ani nijak hanlivě, protože já zase dotyčnému muži říci, že píše jako chlap. Myslím si, že by to z toho mělo být vidět; na jakémkoliv materiálu by měla být znát osobnost toho autora a já se těžko budu stavět do pozice, že jsem muž.” (Olga Šilhová)

Při snaze zjistit, zda jedním z navrhovaných jevů, v němž se mohou rozdíly projevat, je větší emocionalita u žen, jsme se setkali s názorem, jehož podstatu jsme označili jako **emotivnost jako individualita**, jenž navrhoval, že spíše než na pohlaví záleží na jedinci samotném, na jeho založení.

“Záleží spíše na jedinci, i muži reportují emotivně.....Zato znám ženy, jež jsou chladné.” (Markéta Kutilová)

Emocionálnější ženský pohled jsme v případě, pokud je označen jako oprávněný, vymezili jako **legitimitu emocity**:

“Ano, určitě. Já myslím, že by takový měl být.” (Petra Procházková)

→ **Vyhrazení ženského stylu: ženský styl** představuje kategorii vymezenou ze získaných dat z názorů, že ženský styl jako jev žurnalistice skutečně existuje. Popisujeme zde konkrétní podkategorie, jež reprezentují zmíněné aspekty ženského stylu. Nejvíce frekventovaným jevem jsme identifikovali **emotivnost**. O emocích jako předpokladu ženského stylu jsme se už zmiňovali také v předchozí kategorii, která se v tomto bodě v jistém smyslu prolíná s kategorií vyhrazení ženského stylu.

“Řekla bych, že ano, že jsme to jako by zněžňovaly. Ten holčíčí pohled na tu válku – a vůbec pohled holčíčí – je emotivnější.” (Petra Procházková)

Dalšími důležitými jevy, které byly respondentkami zmíněny, jsou **schopnost vhledu a plastičnost vidění**:

“Ale to násilí je většinou nebaví a spíš si myslím, že ty holky dokážou za tím vidět ty tragické příběhy.” (Petra Procházková)

“Pokud teda pomínu nějaký ten fyzický hendikep, že je to fyzicky hodně náročné, když někdy musíte ujít hodně dlouho pěšky a nosit těžké věci – já jsem vláčela patnáctikilovou kameru, dvanáctikilový satelitní telefon, když nebyl ještě tento – tak si myslím, že to vhodné je právě pro tu plastičnost toho vidění. Ženy to přece jenom vidí trochu jinak než ti muži a nakonec čtenáři taky nejsou jen muži.” (Petra Procházková)

Identifikovaná schopnost v jisté chvíli zapomenout na kariéru a vcítit se do lidských osudů byla označena kategoriemi **schopnost empatie a kariérní lhostejnost**:

“Myslím, že žena prostě v některých chvílích najednou dá přednost tomu lidství a ženství a té lítosti a je třeba méně objektivní, ale více emotivní než ten muž. Dokáže v těch situacích zapomenout na kariéru, že to děláte kvůli penězům kariéře, což dělá každý, i ty holky, a ta žena má ten práh, kdy na to zapomeně, níž.” (Petra Procházková)

→ **Emoce**: samostatná kategorie emoce byla vytvořena pro rozlišení emotivnosti jako charakteristiku ženského stylu reportování a emotivnosti jako možnou legitimní součást válečného zpravodajství. Při zjišťování, jestli ženy mohou být ve svých reportech emotivnější než muži, došlo k položení hypotéz, jestli emoce obecně mají místo ve válečné žurnalistice. V analyzovaném

materiálu jsme našli data, která odkazovala k tomu, že emoce jsou legitimním způsobem, jak lze teoreticky přispět k zastavení války. Tento jev jsme nazvali **emoce jako zbraň**.

“Nepředpokládám, že válečný zpravodaj nebo někdo, kdo píše o válce, píše z toho důvodu, aby válka pokračovala a pokud chce svým dílem přispět k tomu, aby se věci na místě změnily, tak hledá tu nejlepší cestu, což je podle mě, když na lidi naválí emoce.” (Olga Šilhová)

Při analýze se také objevilo se odmítnutí vlivu emocí kvůli **absenci prostoru** v médiu a upřednostňování **výpovědí** jako cíle. Výpověď samotná je tak dostatečně emotivní, je tedy možné mluvit o **svědectví jako působení emocí**.

“Ale já si myslím, že v tom opravdu asi není velký rozdíl, jestli o tom referuje muž nebo žena, protože pokud děláte tiskovou žurnalistiku, tak tam stejně nemáte na ty emoce moc prostoru, protože tam jde o fakta, o výpovědi... Stačí dát jednu výpověď nějakého uprchlíka, která je tak emotivní, že už se k tomu stejně nic dalšího nemusí přidávat.” (Lenka Klicperová)

Odmítání subjektivity je také spojeno s **novinářskými schopnostmi**, které při výpovědích hrají význačnou roli.

“A pokud já dělám ty reportáže... Samozřejmě, já mám na to v měsíčníku víc prostoru, ale já se taky snažím stavět na tom, že to nejsou moje dojmy a pocity, ale že to jsou výpovědi těch konkrétních lidí. Je to ale podle mě otázka toho, jak to člověk dokáže barvitě vylíčit a jaké má nadání, jazykové schopnosti, postřeh, zaměření na detail... Nevím, jak do toho ty emoce členit.” (Lenka Klicperová)

Síla syrovosti odkazuje k vlastnostem výpovědí, jež pak už nepotřebují přidávat další aspekty:

“Jasně, ukážete ty příběhy v takové syrovosti, v jaké se vám na tom místě objevují, a to je podle mě mnohem silnější než to obalovat stylem 'ježišmarjá, podívejte se, jaká to je hrůza, pojd'te pomoci.'” (Lenka Klicperová)

Jev emocí souvisí také s žurnalistickým ideálem snahy o objektivitu. Při identifikaci textu jsme objevili pojetí objektivitu, které jsme nazvali **objektivita jako výsledek snahy**, který odkazuje ke konstruování objektivitu ne ze strany novináře, jak je zvykem, ale ze strany příjemce: novinář je tedy tohoto úkolu zbaven a odpovědnost přechází na samotného příjemce.

“Objektivita je podle mě na straně toho čtenáře, že on se zajímá o to, jaká je objektivní situace a udělá k tomu

maximum. Proto si musí sehnat z různých zdrojů různé informace...” (Petra Procházková)

2.2.2.6. Ženská témata

Vzhledem k tomu, že s pojmem tzv. ženských témat se ženy setkávaly už od počátků jejich vstupu do profese (viz výše) a vytvoření kategorie těchto témat bylo podle některých názorů jednou z přímých snah ženy “izolovat” od témat považovaných za prestižní a vhodné pouze pro muže – politika, ekonomika – jednou z otázek položených novinářkám bylo, zda jsou toho názoru, jestli rovněž ve válečném zpravodajství existují jevy, jež by se daly označit za **ženská témata**. Kategorie se také vydělila ze snah zjistit, zda se díky přítomnosti žen ve válce mohou měnit zpravodajská témata. Jako významný aspekt zde působila případná **nezávislost** novinářky na volné noze, jenž naznačil, že při výběru témat ze své vlastní volby ženy k tzv. ženským tématům skutečně mohou inklinovat, protože je problematika žen jednoduše zajímá. Může zde také působit faktor, že k nim z hlediska svého pohlaví má **lepší přístup** než muž. Podle dat by se dalo naznačit, že ženská témata ve válce se díky identifikované **inklinaci k utrpení** budou také týkat hlavně utrpení žen ve válce. Na druhé straně se ale podle názorů na vymezení statutu válečného zpravodaje, který už nejezdí reportovat na válečnou frontu a více se zajímá o **příběhy z druhé linie**, které jsou spojovány spíše s následky války a mohou mít vliv na průběh změn ve válce, dá namítnout, že gender zde až tak velkou roli hrát nemusí. Zároveň ale nelze opominout názory respondentek, že muž má tendenci psát o technických detailech války (kolik se např. vystřílelo kulek a dopadlo bomb), zatímco žena raději píše o lidských příbězích.

Objevilo se potvrzení redakčních snah o tematické selektování v oblasti neválečné žurnalistiky:

“Já jsem dělala v příloze Lidových novin a když jsem vyjížděla do Ruska, tak se šířila taková aureola, povědomí, že vůbec ty ženy-zahraničářky pak mají děti a nemůžou nikam jezdit, ať radši dělají kulturu, módu...” (Petra Procházková)

Našli jsme naopak i výrok, jež výskyt redakčních snah o tematické genderové vyhranění od novinářky popíral a jež jsme nazvali **neselektivitou organizace**. Odmítnutí selektivních snah redakce mohla doprovázet **vlastní volba**. Jako novinářky na volné noze se některé respondentky setkávaly v rámci své **nezávislosti** přirozeně s **výběrem témat**.

“Redakce ode mě nikdy nic podobného nepovažovala, nikdy jsem se s takovým přístupem nesetkala.” (Pavla Jazairiová)

“Ne, to byla moje vlastní, přirozená volba.” (Markéta Kutilová)

“Vzhledem k tomu, že my si tato témata s Lenkou vybíráme – Lenka je zaměstnaná v Lidé a země, kde si dělá svou práci, já si dělám svou jinou práci – v zásadě nám do toho nikdo nemůže moc mluvit.” (Olga Šilhová)

“V současné době jsem novinář na volné noze, to znamená, že si témata vybírám a nikdo mě nemůže nutit do toho, že právě třeba budu psát nějaké pěkné věci o módních novinkách, což by mě absolutně nebavilo.” (Olga Šilhová)

Kategorie **muž jako aspekt** pak zohledňuje názor, že ženská témata nejsou vyčleněna, protože nezohledňují muže, jenž je při popisovaných jevech také přítomen.

“Ani ne, protože na druhou stranu – máte tam ty muže, kteří znásilňují, tam se tedy nutně prolínají oba aspekty. A pokud to chceme zastavit, tak si to musí přečíst i ti muži.” (Lenka Klicperová)

Ve většině případů ženy s výskytem ženských témat souhlasily a při popisu toho, co podle nich představuje, bylo často zmiňováno **znásilňování** a **ženská obřízka**. Dalším identifikovatelným jevem pak byla **inklinace k utrpení**, která indikuje představu, že ženská témata se týkají toho, co je spjato s žensky vnímaným smyslem pro utrpení. V rámci válečného zpravodajství byla také vydělena témata, jež se netýkala přímo reportování bezprostředně z válečné fronty, a byla označena jako **příběhy z druhé linie**.

“Ano, alespoň z mojí zkušenosti jsou to téměř vždy ženy, kdo reportují zejména o utrpení civilistů, zejména žen a dětí.” (Markéta Kutilová)

“Mě už spíš teď lákají taková ta témata, která jsou v té válce, ale jakoby za první linií. Točila jsem třeba film o veřejných popravách a půl roku jsem sledovala osud jedné ženy v Čečensku, která byla odsouzena k smrti a měla být právě veřejně popravena, a to se sice také odehrávalo ve válce, ale mně to už v tom zákopu nepřipadá vlastně důležité a zajímavé. ... Mě právě zajímají ty příběhy žen. Vždycky jsem se tomu věnovala a chtěla bych se tomu věnovat dál – chování lidí, zvláště žen, v nějakých extrémních situacích.” (Petra Procházková)

Pokud připustíme, že utrpení a pohnutí jako kategorie může souviset s ženským výběrem, můžeme vydělit kategorii **legitimity HLP** (hluboce lidský příběh), jež naznačuje, že ženy ve válečném zpravodajství mají tendenci se věnovat lidským příběhům. V této souvislosti tak vzniká i kategorie, jež odkazuje k **genderovému pohledu** na válečná témata.

“Takovéto zpravodajství o tom, kam se hnula která fronta, právě ty holky moc nebaví. To spíš ty kluky, kteří jsou víc techničtější. Takže já jsem spíš dělala tato HLPěčka (hluboce lidský příběh – pozn.aut.) a vidím to jako legitimní.” (Petra Procházková)

“Vychází to přesně z té ženské empatie a z toho, jak cítí žena. Řekla bych, že muž má logicky tendenci psát o tom, kolik se vystřílelo kulek a jaké jsou ztráty, a zpravidla nejde tolik po lidském příběhu.” (Olga Šilhová)

“Mě nebavilo počítat mrtvoly, nálety a bomby; mě prostě bavilo třeba zjišťovat, co ta žena dělá, když jí zabijí toho muže partyzána, nebo co ty děti...” (Petra Procházková)

Jedním z důvodů, proč se ženy mohou zajímat o ženská témata, byl identifikován **lepší přístup**: díky svému pohlaví se novinářka dostane snáze k ženským zdrojům, je tedy svou přirozeností jakoby “předurčena” k tématům, které se týkají žen.

“Zvlášť pokud se budu zabývat ženskými problémy, protože to jsou věci, které muž nikdy nepochopí, a navíc mám tu ohromnou výhodu, že se jako žena můžu dostat i k takovým otázkám, jako byla například ta ženská obřizka, ke kterým se muž absolutně nedostane a ani s ním o tom ty ženy nebudou mluvit.” (Olga Šilhová)

ZÁVĚR

Cílem práce bylo identifikovat jevy, jež novinářky vnímají v oblasti válečného zpravodajství v souvislosti s možnými genderovými stereotypy a vytvořit sebepojetí v rámci profese. Oblasti, na které jsme se tedy primárně zaměřovali, se týkaly genderové problematiky. Pokusem odpovědět na výzkumnou otázku, jak vnímají novinářky gender v rámci své profese, jsou předchozí stránky této analýzy. Naší snahou bylo zde popsat hlavní jevy v odpovědích respondentek a najít možné genderové souvislosti v rámci vytvořených kategorií. Vzhledem k volbě metody nebylo naší ambicí vytvářet nebo potvrzovat teorie, které bychom mohli následně dokázat (například podle procentuálního zastoupení jevů dospět k obecným tvrzením), spíše jsme se snažili nechat vyjít najevo to, co je v této oblasti významné. Proto se tedy – se zohledněním toho, že data jsou výsledkem odpovědí jednotlivců, kteří svým názorem mohou, ale nemusejí reprezentovat širší skupinu, a jejichž pohled na konkrétní aspekty genderu v profesi se často velmi výrazně liší – můžeme pokusit shrnout, jak se podle našeho usuzování gender v profesi obecně vymezil.

I když jsme v datech pozorovali snahy respondentek vliv genderu v některých jevech naprosto odmítat, přesto nelze říci, že by pohlaví v rámci válečné žurnalistiky roli vůbec nehrálo. Vzhledem k tomu, že válka je jako fenomén stále charakterizovaná jako doména mužů, zdá se logické, že novinářky jsou vymezovány díky genderu už jen na základě příčinné pozornosti, již ve válce vyvolávají. Zmiňovaná pozornost je tedy jakýmsi základem, jež se odrážela hlavně v rámci chování mužů k ženám: vykazovala jak negativní, tak pozitivní rysy. Pokud respondentky vliv genderu v profesi přiznávaly, jeho celkové vyznívání bylo spíše pozitivní než negativní: novinářky oceňovaly zvláště výhody, které jim jejich ženství ve válce může přinášet – ohledy, tendence jim pomáhat či lepší přístup ke zdrojům. Nevýhody či negativní jevy jako například obtěžování či možnou diskriminaci si buď nepřipouštěly, nebo určitou mírou dokonce očekávaly. Navzdory tomu, že určitý vliv genderu v rámci profese byl uznán, zároveň se objevilo výrazné odmítnutí v rámci profesionality: což naznačovalo, že konotace mezi genderem a definováním profesionality mohou být kontextuálně přítomné. Toto v nás tedy vyvolalo myšlenku, že může existovat vědomé či nevědomé vnímání toho, že ženy mohou být kvůli svému pohlaví podceňovány jako profesionálky, na jehož základě došlo k tak vymezené reakci.

Jednou ze základních linií, jež jsme měli v úmyslu sledovat, byly možné genderové stereotypy ve válečném zpravodajství: v rámci kvalitativní analýzy však nemůžeme vyvozovat jednoznačné a přesvědčivé závěry, které nám dovolí konstatovat, jaké tyto stereotypy případně jsou a jak se projevují. Místo toho se pouze omezíme na návrh, že respondentky při své práci vnímaly v

určitých rysech genderová očekávání, která jim byla přisuzována. Závěrem můžeme tedy také říci, že celou profesí válečného zpravodajství tak při našem výzkumu pronikal jev, který jsme identifikovali jako ústřední – genderové zabarvení, jež se konkrétním způsobem projevovalo spíše než genderovými stereotypy genderovým vlivem.

Protože genderovou problematiku považujeme za jev, jemuž v žurnalistice není dosud věnována dostatečná pozornost, doufáme, že naší prací jsme alespoň částečně mohli přispět k většímu porozumění – a také vyvolávání dalších otázek, které povedou k dalším výzkumům – vlivu pohlaví v rámci novinářské profese.

RESUMÉ

The aim of the diploma thesis was to identify phenomenons, which women journalists perceive in connection with possible gender stereotypes on the field of war news, and to form self-perception in their profession. We tried to answer the research question how women journalists perceive their gender within framework of their profession by previous pages of this analysis. In view of qualitative method of the analysis our aspiration was not to create or confirm some theories, we rather allowed to emerge the objects which are interesting in this area.

Although we observe while analyzing our data that women journalists refused an impact of gender on some phenomenons, we can not state zero impact within framework of war journalism at all. Was is define as men domain, therefore we assume that women journalists are seen according to their gender just because of the attention they evoke at war. As lons as women journalists admitted gender influence in their profession it was rather positive than negative: they appreciated mainly some advantages of their feminity at war – consideration, help and better access to their sources, especially to women. They did not often acknowledge, or even expect in some extent, negative features or disadvantages as sexual harrasment or possible discrimination. As a result, we would say that women journalists perceived the gender expectations which were imputed to them in some outline.

POUŽITÁ LITERATURA:

- Alexander, S. (1988) *A Woman Undone. Ms.*, 17(3), pp.40-45
- American Society of Newspapers Editors (2000) *A Call to Leadership*. Reston, Va. American Society of Newspapers Editors, on-line. Dostupné z: <<http://www.asne.orf/index.ccfml>> (Přístup 20.února 2010)
- Associated Press (1994) *Associated Press Stylebook and Libel Manual*. New York: The Associated Press
- Beasley, M. H., Gibbons, S. J. (1993) *Taking Their Place: A Documentary History of Women and Journalism*. Washington: The American University Press
- Beasley, M., Theus, K. T. (1988) *The New Majority: A Look at What the Preponderance of Women in Journalism Education Means to the Schools and to the Professions*. Lanham: University Press of America
- Bleier, R. (1987) *A Polemic on Sex Differences in Research*. In Christie Farnham (ed) *The Impact of Feminist Research in the Academy*, Bloomington: Indiana University Press, pp. 111-130
- Botes, J. (1996) *Journalism and Conflict Resolution*. In *Media Development*, 43(4), pp.6-10
- Bruin, M.de, Ross, K. (2004) *Gender and Newsroom Cultures. Identities at Work*. New Jersey: Hampton Press
- Burt, E. (ed.) (2000) *Women's Press Organizations, 1881-1999*. Westport: Greenwood Press, pp. xvii-xxxi
- Carruthers, S. L. (2000) *The Media at War*. Basingstoke: Macmillan Press
- 3. Chambers, D., Steiner L., Fleming, C. (2004) *Women and Journalism*. London, New York: Routledge
- 4. Christmas, L. (1997) *Chaps of Both Sexes? Women Decision-makers in Newspapers: Do They Make a Difference?*. London: BT Forum/Women in Journalism
- 5. Conciatore, J. (1995) 'Longtime Reporter Katie Davis Accuses NPR of Gender Bias', *Current*, 1 May, on-line. Dostupné z: <<http://www.current.org/rad/rad601d.html>> (Přístup 17.března 2010)
- _____ (1996) 'NPR Settles Discrimination Suit with Ex-reporter Katie Davis', *Current*, 15 January
- Covert, C. L. (1981) 'Journalism History and Women's Experience: A Problem in Conceptual Change', *Journalism History* 4: 2-6
- Creedon, P. J. (ed.) (1993) *Women in Mass Communication*. Newbury Park: Sage

Publications

- Creswell, J. W. (1998) *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing among Five Traditions*. Thousand Oaks: Sage Publications
- Crisell, A. (1997) *An Introductory History of British Broadcasting*. London: Routledge
- Daly, E. (1999) 'Reporting from the Front Line', in S. Glover (ed.) *Secrets of the Press: Journalists on Journalism*, London: Allen Lane, Penguin, pp. 272-280
- Delano, A. (2000) *No Sign of a Better Job: 100 years of British Journalism'*, *Journalism Studies* 1(2): 261-272
- Delano, A., Henningham, J. (1995) *The News Breed: British Journalists in the 1990s*. London: London Institute
- Dick, S. J. (2001) 'Marcia Yockey: A Force of Nature in Evansville, Indiana', in M. E. Beadle and M. D. Murray (eds) *Indelible Images: Women of Local Television*. Ames: Iowa State University Press
- du Bois, P. (1982) *Centaurs and Amazons: Women and the Pre-history of the Great Chain of Being*. Ann Arbor: University of Michigan Press
- Edwards, J. (1988) *Women of the World: The Great Foreign Correspondents*. Boston: Houghton Mifflin
- Elwood-Akers, V. (1988) *Women War Correspondents in the Vietnam War 1961-1975*. Metuchen: Scarecrow Press
- Gallagher, M. (1995) *An Unfinished Story: Gender Patterns in Media Employment*, Reports on Mass Communication, 110, Paris: UNESCO
- Gamson, W. A. (1984) *What's News: A Game Simulation of TV News*. New York: Free Press
- Goldstein, J. (2001) *War and Gender: How Gender Shapes the War System and Vice Versa*. Cambridge: Cambridge University Press
- Gorelick, S. (1991) *Contradictions of Feminist Methodology*. *Gender Society* 5(4), pp. 459-477
- Gerbner, G. (1978) *The Dynamics of Cultural Resistance*. In Gaye Tuchman, Arlene Kaplan Daniels, James Benet (eds) *Hearth and Home: Images of Women in the Mass Media*, New York: Oxford University Press, pp.46-50
- Hallin, D. C. (1986) *The "Uncensored" War: The Media and Vietnam*. Oxford: Oxford University Press
- Halper, D. L. (2001) *Invisible Stars: A Social History of Women in American Broadcasting*. Armonk: M. E. Sharpe
- Hann, M. (2001) "Media Studies? Do Yourself a Favour – Forget it", *Guardian*, 3

September: p.4

- Hendl, J. (2008) *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál
- Henningham, J. P., Delano, A. (1998) *British Journalists*, in D. H. Weaver (ed.) *The Global Journalist: News People Around the World*, Cresskill: Hampton Press
- Higgins, M. (1955) *News is a Singular Thing*. Garden City: Doubleday
- Hosley, D. H., Yamada, G. K. (1987) *Hard News: Women in Broadcast Journalism*. Westport: Greenwood Press
- Jordan, E. (1938) *Three Rousing Cheers*. New York: Appleton-Century
- Kaufman, S. J. (1992) *Developing Administrative Leadership Among Women in Journalism and Mass Communication Education Programs: A Conceptual Model*. Nepublikovaná doktorská práce, Indiana State University, Terre Haute. In Pamela Creedon (1993) *Women in Mass Communication*, Newbury Park: Sage Publications
- Keeble, R. (2001) *The Newspapers Handbook*. London: Routledge
- Knightley, P. (1982) *The First Casualty: The War Correspondent as Hero, Propagandist and Myth Maker*. London: Quartet
- Kruglak, T. E. (1955) *The Foreign Correspondents: A Study of the Men and Women Reporting for the American Information Media in Western Europe*. Geneva: Librairie E. Droz
- Kurth, P. (1990) *American Cassandra: The Life of Dorothy Thompson*. Boston: Little, Brown
- Lee, A. J. (1976) *The Origins of the Popular Press, 1855-1914*. London: Croom Helm
- Leonard, T.C. (1995) *News for All: America's Coming-of-Age with the Press*. New York a Oxford: Oxford University Press
- Logie, I. M. R. (1938) *Careers for Women in Journalism*. Scranton: International Textbook Company
- Low, F. H. (1904) *Press Work for Women: A Text Book for The Young Woman Journalist*. London: L.Upcott Gill; New York: Charles Scribner's Sons
- Martin, C. (1988) 'Women War Correspondents in Vietnam: Historical Analysis and Oral Histories'. In M.H. Beasley, S.J. Gibbons (1993) *Taking Their Place: A Documentary History of Women and Journalism*, Washington: The American University Press
- Marzolf, M. (1977) *Up From the Footnotes*. New York: Hastings House
- _____(1983) 'American "New Journalism Takes Root in Europe at the End of the Nineteenth Century', *Journalism Quarterly* 61(3): pp. 529-536
- McLaughlin, G. (2002) *The War Correspondent*. London: Pluto

- McNair, B. (1998) *The Sociology of Journalism*. London: Arnold
- Melin-Higgins, M., Djerf Pierre, M. (1998) *Networking in Newsrooms: Journalists and Gender Cultures*,
- Moore, M. (1993) *A Woman at War: Storming Kuwait with the U.S. Marines*. New York: Charles Scribner's Sons
- Morrison, D., Tumber, H. (1988) *Journalists at War*. London: Sage
- Olin, C. (1906) *Journalism*. Philadelphia: Penn Publishing
- Procházková, P., Pazderka, J. (1998) *Novinářka na Divokém východě/Petra Procházková*. Praha: Portál
- Rakow, L. F. (1986) *Gender Research in Communication. Journal of Communication*, 36(4), pp.11-26
- Reilly, T. (1981) 'Jane McManus Storms: Letters from Mexican War, 1846-1848', *Southwestern Historical Quarterly*, lxxxv: pp.24-44
- Ridley, Y. (2001) *In the Hands of the Taliban: Her Extraordinary Story*. London: Robson Books
- Rinehart, M. R. (1948) *My Story*. New York: Rinehart & Co.
- Roosevelt, E. (1949) *This I Remember*. New York: Harper & Brothers
- Ross, K. (2000) *Women at the Top 2000: Cracking the Public Sector Glass Ceiling*, *King-Hall Paper No.9*. London: Hansard
- _____(2001) 'Women at Work: Journalism as En-gendered Practice', *Journalism Studies*, 2(4): 531-544
- Rouvalis, C., Schackner, B. (2000) 'Female Correspondents Recall their Historic Role Reporting from Vietnam', on-line. Dostupné z: <http://www.Post-Gazette.com/magazine/20000330namwomen2.asp> (Přístup 30.dubna 2010)
- Sanders, M., Rock, M. (1988) *Waiting for Prime Time: The Women of Television News*. Urbana: University of Illinois Press
- Savitch, J. (1982) *Anchorwoman*. New York: G. P. Putnam's Sons
- Sebba, A. (1994) *Battling for News: The Rise of the Woman Reporter*. London: Hodder & Stoughton
- Seib, P. (2002) *The Global Journalists: News and Conscience in a World of Conflict*. Oxford: Rowan and Littlefield
- Shingler, M., Wieringa, C. (1998) *On Air: Methods and Meanings of Radio*. London: Arnold
- Shuman, E.L. (1903) *Practical Journalism: A Complete Manual of the Best Newspapers Methods*. New York: D.Appleton and Company

- Skálová, H. (ed.) (2008) *Genderovou optikou: zaměřeno na český vzdělávací systém*. Praha: Gender Studies, o.p.s. Online. Dostupné z <http://www.genderstudies.cz/download/vzdelavani.pdf> (Přístup 27.dubna 2010)
- Smetáčková, I. (ed.) (2007) *Příručka pro genderově citlivé vedení škol*. Praha: Otevřená společnost
- Sims, M. (1985) *Women in BBC Management*. London: BBC
- Smith, A. (1979) *The Newspaper: An International History*. London: Thames & Hudson
- Stasio, M. (1998) 'When Death is Constant Companion', *On The Issues*, Spring 7:2.
- Steeves. H. L. (1987) *Feminist Theories and Media Studies. Critical Studies in Mass Communication*, 4(2), pp.95-135
- Strauss, A., Corbinová, J. (1999) *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert
- Sutton, A. A. (1948) *Education for Journalism in the Univeted States from Its Beginnings to 1940*. Evanston: Northwestern University Press
- Štrobová, A. (2007) *První dámy*. Praha: Štrob, Širc & Slovák
- Tehranian, M. (1996) *Communication and Conflict. In Media Development*, 4(3), pp.3
- Thumim, J. (1998) "'Mrs.Knight Must Be Balanced": Methodical Problems in Researching Early British Television', in C. Carter, G. Branston and S. Allan (eds) *News, Gender and Power*. London: Routledge, pp. 91-104
- Tomis, L. (2004) *Srovnání válečného zpravodajství Michala Kubala a Petry Procházkové (z hlediska volby slovní zásoby a syntaktických konstrukcí)*. Praha: Univerzita Karlova
- Traynor, I. (2001) 'Taliban Offer £30,000 a Head to Kill Reporters', *Guardian*, 30. října
- Tuchman, G. (1978) *Hearth and Home: Images of Women in the Mass Media*. New York: Oxford University Press
- Tumber, H. (2009) *Covering War and Peace*. In Karin Wahl-Jorgensen, Thomas Hanitzsch (eds) *The Handbook of Journalism Studies*, New York, London: Routledge
- Tumber, H., Palmer, J. (2004) *Media at War: The Iraq Crisis*. London: Sage.
- Tunstall, J. (1993) *Television Producers*. London: Routledge
- van Zoonen, E. A. (1992) *The Women's Movement and the Media: Constructing a Public Identity. European Journal of Communication*, 7, pp.453-476
- _____ (1998) "'One of the Girls": The Changing Gender in Journalism', in C. Carter, G. Branston a S. Allan (eds) *News, Gender and Power*; London, New York: Routledge, pp. 33-46
- Von Mehren, J. (1994) *Minerva and the Muse: A Life of Margaret Fuller*. Amherst:

University of Massachusetts Press

- Wackwitz, L., Rakow, L. F. (2007) *'Got Theory?'* In P. Creedon (ed) *Women in Mass Communication*, Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage
- Weaver, D. H. (1997) *'Women as Journalists'*, in P. Norris (ed) *Women, Media and Politics*, New York, Oxford: Oxford University Press, pp. 21-40
- Weaver, D. H., Wilhoit, C. G. (1986) *The American Journalist: A Portrait of U.S. News People and Their Work*, Bloomington: Indiana University Press
- _____ (1996) *The American Journalist in the 1990s: U.S. News People at the End of an Era*. Mahwah: Erlbaum
- Wells, M. (2002) *Interview with Lyse Doucet in 'Shooting Star'*, *Guardian*, G2, 8 January: 3-4
- Wilkes, R. (2001) *'Inside Story: A Woman of No Little Importance'*, *Telegraph.co.uk*, on-line. Dostupné z <<http://www.telegraph.co.uk/property/propertyadvice/propertymarket/3290232/Inside-story-a-woman-of-no-little-importance.html>> (Přístup 25.dubna 2010)
- Witt, L., Paget, K. M., Matthews, G. (1994) *Running as a Woman: Gender and Power in American Politics*. New York: Maxwell Macmillan International

Internetové zdroje:

<http://www.strategie.cz>

<http://www.hermesmedia.cz>

<http://www.hermesmedia.cz>

<http://is.muni.cz>

<http://is.cuni.cz>

<http://www.iwmf.org>

<http://www.clovekvtisni.cz>

<http://femisphera.com>

<http://www.rozhlas.cz>

<http://www.svet.czsk.net>

<http://www.lidezeme.cz>

<http://www.femisphera.com>

<http://www.clovekvtisni.cz>

<http://www.super.cz>

<http://www.berkat.cz>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Studenti vysokých škol podle oborů (tabulka)

Příloha č. 2: Statistika novinářů zabitých ve válce (graf)

Příloha č. 3: Následky práce v krizových situacích (text)

Příloha č. 4: Rozhovor s Lenkou Kabrhelovou (text)

Příloha č. 5: CD s přepisy rozhovorů s respondentkami – Lenka Klicperová, Olga Šilhová, Petra Procházková, Markéta Kutilová, Pavla Jazairiová (text)

PŘÍLOHY

Priloha č. 1: Studenti vysokých škol podle oborů

VZDĚLÁNÍ

EDUCATION

3 - 11. Studenti vysokých škol podle skupin oborů v akademickém roce 2008/09

Number of students of universities by fields of study in academic year 2008/09

Pramen: ÚIV

Source: IIE

Vysoká škola Fakulta <i>Fields of study</i>	Studenti k 31. 12. 2008 <i>Students</i> 31. December 2008		Poprvé zapsaní v roce 2008 <i>New enrollees in 2008</i>		Absolventi v roce 2008 <i>Graduates in</i> 2008	
	ženy <i>Women</i>	muži <i>Men</i>	ženy <i>Women</i>	muži <i>Men</i>	ženy <i>Women</i>	muži <i>Men</i>
Vysoké školy celkem <i>Universities, total</i>	203 263	166 356	46 398	35 822	41 631	31 522
Přírodní vědy a nauky <i>Natural sciences</i>	11 964	16 162	2 563	3 387	2 425	2 897
Technické vědy a nauky <i>Technology</i>	21 628	62 349	5 043	13 977	4 841	13 110
Zemědělsko-lesnické a veter. vědy a nauky <i>Agriculture, forestry and veterinary</i> <i>medicine</i>	7 996	5 876	1 937	1 434	1 680	1 124
Zdravotnictví, lékař. a farmac. vědy a nauky <i>Health services, medicine and pharmacy</i>	19 277	7 495	3 997	1 172	3 393	851
Humanitní a společenské vědy a nauky <i>Humanities and social science</i>	39 727	20 652	9 148	4 181	6 951	3 194
Ekonomické vědy a nauky <i>Economic sciences</i>	55 460	35 922	13 751	8 110	12 445	6 485
Právní vědy a nauky <i>Law and legal science</i>	8 852	7 317	1 759	1 206	1 327	1 066
Pedagogika, učitelství a soc. péče <i>Pedagogy, tutorship and social care</i>	37 512	10 105	7 317	1 765	7 779	2 250
Vědy a nauky o kultuře a umění <i>Culture and art</i>	5 457	3 600	947	649	955	612
Vojenské vědy a nauky <i>Military sciences</i>	.	.	.	.	.	.

VZDĚLÁNÍ
EDUCATION
3 - 17. Mezinárodní srovnání - podíly studujících žen (ISCED 5-6) v jednotlivých oborech, 2007
International surveys - ISCED 5-6 female students by field, 2007

Pramen / Source: Eurostat, 24/07/2009

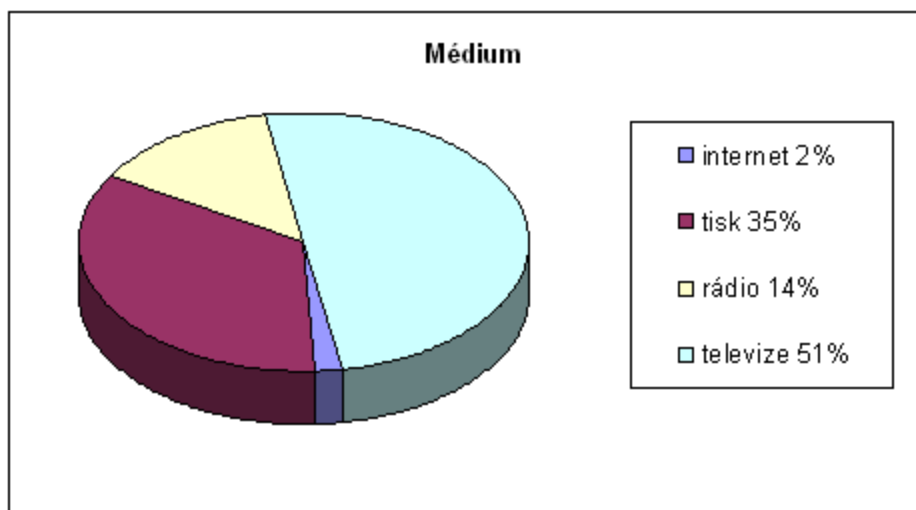
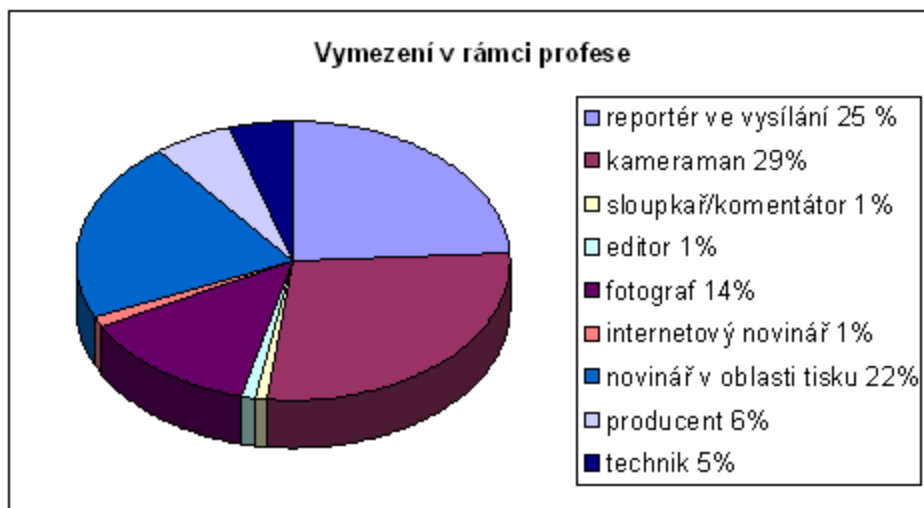
v % z celkového počtu studentů daného oboru

As % of the total students at relevant field

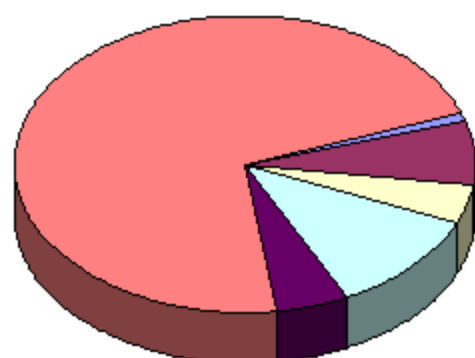
Země	Celkem Total	Pedagogika Education	Humanitní a umělecké obory Humanities and arts	Sociální vědy, obchod a právo Social science, business and law	Přirodní vědy, matematika a práce na počítači Science, mathematics and computing	Strojrenství, průmysl a stavební obory Engineering, manufacturing and construction	Zemědělství a veterinární péče/ lékařství Agriculture and veterinary	Zdravotnictví Health and welfare	Služby Services	Country
EU 27	55,2	75,5	66,1	58,2	37,5	24,7	48,0	73,5	52,1	EU 27
z toho:										incl.:
Belgie	54,9	71,6	55,9	53,7	29,9	20,1	52,0	73,5	50,4	Belgium
Bulharsko	53,7	69,1	64,6	60,6	46,8	31,1	41,3	67,5	46,1	Bulgaria
Česká republika	54,7	76,1	65,8	62,0	32,9	24,7	57,5	75,0	41,6	Czech Republic
Dánsko	57,6	70,8	62,3	50,7	35,4	33,3	54,2	80,3	21,8	Denmark
Estonsko	61,1	91,5	73,9	65,8	37,6	26,1	52,3	89,6	52,1	Estonia
Finsko	54,0	80,1	71,0	61,9	39,7	18,9	51,9	84,2	70,7	Finland
Francie	55,3	74,5	68,5	61,1	35,9	24,1	38,2	70,7	42,0	France
Irsko	55,2	77,0	63,4	56,1	42,6	17,1	45,6	79,0	46,7	Ireland
Itálie	57,2	85,6	72,1	57,4	50,3	28,8	45,6	65,5	48,5	Italy
Kypr	50,1	85,6	74,1	45,4	35,2	18,6	9,1	62,1	47,8	Cyprus
Litva	60,0	78,0	72,8	69,0	32,0	24,1	49,3	83,6	43,5	Lithuania
Lotyšsko	63,9	84,2	79,0	68,1	30,3	21,0	49,5	87,3	53,7	Latvia
Maďarsko	58,3	73,9	66,4	65,3	28,2	18,6	45,0	75,5	59,8	Hungary
Malta	57,4	79,6	58,3	57,5	34,8	29,2	11,1	68,1	67,0	Malta
Německo	49,7	69,9	66,4	48,8	35,0	18,2	46,9	73,4	48,6	Germany
Nizozemsko	51,5	74,1	54,1	46,9	16,2	15,2	50,5	73,6	48,7	Netherlands
Polsko	57,4	72,9	70,6	62,1	36,3	27,1	52,8	73,6	49,2	Poland
Portugalsko	54,0	82,4	58,6	58,3	48,3	25,1	56,0	76,6	47,6	Portugal
Rakousko	53,7	74,8	66,7	55,4	34,4	22,9	63,7	66,6	46,5	Austria
Rumunsko	56,1	88,3	67,3	62,2	56,8	30,4	37,6	68,3	39,3	Romania
Řecko	50,4	61,7	69,3	55,4	37,2	25,9	45,3	66,5	48,8	Greece
Slovensko	58,9	76,1	60,6	63,6	36,6	29,2	42,7	82,2	43,6	Slovakia
Slovinsko	58,3	80,9	73,0	66,5	33,6	24,7	57,1	79,0	48,5	Slovenia
Spojené království	57,2	75,0	61,5	54,9	37,2	20,4	59,5	77,0	78,5	United Kingdom
Španělsko	54,0	78,1	60,3	58,8	33,8	28,1	46,5	74,5	56,2	Spain
Švédsko	59,9	75,9	62,6	61,1	43,2	28,1	59,3	80,4	60,6	Sweden
Další země										Other countries
Chorvatsko	54,1	91,3	69,7	64,0	41,8	26,5	46,0	73,1	25,3	Croatia
Island	64,1	83,5	65,8	59,8	38,1	32,0	46,2	85,0	77,8	Iceland
Japonsko	45,6	69,2	66,5	35,5	24,8	11,6	38,4	59,4	80,0	Japan
Lichtenštejnsko	31,8	-	40,0	29,8	-	39,0	-	21,4	-	Liechtenstein
Makedonie	54,5	74,3	68,4	56,8	40,6	32,4	32,9	73,6	34,9	Macedonia
Norsko	60,2	73,9	62,3	57,2	35,5	24,9	58,4	80,4	47,3	Norway
Spojené státy	57,3	79,4	57,8	56,2	38,6	16,2	49,7	79,7	53,0	United States
Švýcarsko	47,6	70,6	59,5	47,1	29,3	14,5	49,2	70,2	50,0	Switzerland
Turecko	42,6	52,9	49,4	44,5	39,2	19,4	47,0	60,8	31,3	Turkey

Příloha č. 2: Statistika novinářů zabitých ve válce

Zdroj: <http://cpj.org/killed>

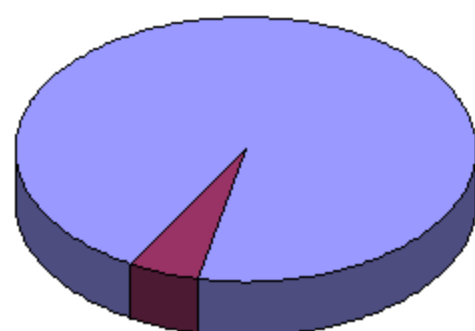

Novinářské oblasti

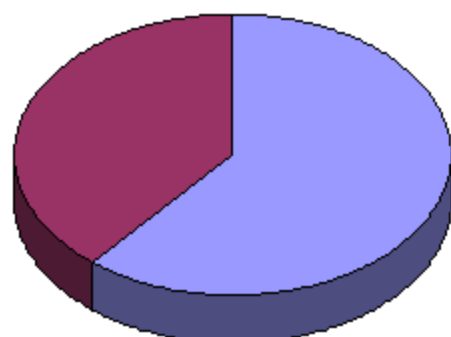
- obchod 1%
- kultura 8%
- lidská práva 5%
- politika 13%
- sport 6%
- válka 83%

Pohlaví

- muži 95%
- ženy 5%

Lokálnost

- domácí 61%
- zahraniční 39%

Příloha č. 3: Následky práce v krizových situacích

Zdroj: Šindelářová, B., Vymětal, Š. (2006) *Novináři a neštěstí*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, Themis

1. I takhle se můžete cítit:

Jen po ránu, když vstává z postele, je na Capovi vidět, že tragédie a neštěstí, u kterých byl, na něm zanechaly stopy. Jeho tvář je šedá, jeho oči pohaslé a mysl zastřená po noci plné hrozných snů. Tady stojí muž, jehož kamera se zaostřovala na tolik smrti a zla. Tady je muž plný bolesti a lítosti, na kost odhalený.

Irwin Shaq, novinář, o Robertu Capovi, válečném zpravodaji

2. Válka, krize, náročné situace, adrenalin – na tom se můžete stát závislími, být při tom, být u toho, když se mění dějiny, pomáhat, ukazovat, zvládat zdánlivě ty nejextrémnější situace. Jenže pak je tu i další realita, do které se musíte vracet. Musíte se naučit balancovat, vyvažovat, odreagovávat se, vypovídat se, ventilovat své pocity.

Když jsem přijela z Bosny a seděla s kamarádkami na kafi, tak jsem měla pocit, že plkaj o úplných banalitách, protože já jsem přijela z něčeho doopravdického. Akorát že pak si člověk uvědomí, že to jejich plkání je taky doopravdické. Je to pro ně stejně důležité, jako pro některé lidi přeběhnout silnici za kulometné palby.

Jitka Obzinová, novinářka

Je to podobné jako u vojáků. Stanete se jakoby závislími na krizi, cítíte, že musíte být přítomni na místech, kde se něco děje, na horkých místech, uvnitř konfliktů, hned po katastrofách. Problém, který vidím u novinářů, je ten, že se nedokáží uzemnit. Nedokáží se vrátit například z války do normálního života. Se svými rodinami se nudí, nedokáží fungovat v normálním prostředí. Ve válce máte cíl, záměr, vaše mysl se soustředí. Když se vrátíte, máte problém. Nemáte se kam zacílit. Všechno vám připadá bezcenné, nevýrazné. Rodina netuší, co se s vámi děje. Nedokáží pochopit, že doma máte problém, když už se nic neděje. Pamatuji si na jednu historku se svou malou dcerkou. Byli jsme na dvorku a ona se rozběhla na trávník. No a mně se spojilo trávník – miny. Vyskočil jsem a strhnul ji k zemi. Vyděšeně na mě koukala a ptala se: „Tatínku, my hrajeme nějakou hru?“. Tyhle věci a návyky se vám prostě zautomatizují.

Per Annar Holm, novinář, Aftenposten, Norsko

3. Všichni, kdo zažijí traumatizující zážitek, jsou jím ovlivněni. Novináře nevyjímaje. Někteří nepocítí žádné problémy, podle studií však čtvrtina válečných novinářů trpí některým z příznaků posttraumatické stresové poruchy.

Reportéři, fotografové, technici, editoři, kameramani a zvukaři často pracují ruku v ruce se záchranáři. Jejich posttraumatické stresové reakce jsou nápadně podobné těm, které sledujeme u policistů a hasičů, kteří pracují s následky tragédií. Novinářům se ale nedostává mnoho podpory. Zatímco záchranářům je často nabízen debriefing, novinářům je zadáno další téma na reportáž.

Al Tompkins, Institut pro výzkum médií

Nejvíce ohroženi jsou: zranění, děti, ženy, senioři, osamělí, lidé s dalšími traumaty, tělesně postižení, psychiatrickí pacienti, cizinci a také bezmocně přihlížející svědkové. Zvýšené riziko určitých potíží v budoucnu existuje u povolání, která se opakovaně zabývají nehodami, katastrofami a kriminalitou. Patří sem zdravotníci, policisté, hasiči, vojáci a novináři. Je obvyklé, že psychika těchto profesionálů je při akci přepnutá na tzv. automatického pilota (zúžené vědomí bez emočního prožitku a doprovodu, věcné chování a plnění úkolů). K vyplavování hrůzných vzpomínek a obrazů pak dochází později, po ukončení akce. Může také dojít ke sčítání negativních dopadů traumatických zážitků z předchozích mimořádných událostí.

Příloha č. 4: Rozhovor s Lenkou Kabrhelovou

Rozhovor s Lenkou Kabrhelovou

16.května, Praha - Moskva

Lenka Kabrhelová je zahraniční zpravodajka Českého rozhlasu, která působí v Rusku a postsovětských republikách. Čtyři roky pracovala v české redakci BBC World Service, v letech 2004 až 2005 jako zpravodajka české redakce BBC v Londýně. Poté, co BBC zavřela český servis, se vrátila do zahraniční redakce ČRo 1 – Radiožurnálu jako redaktorka a moderátorka pořadů Třetí svět, ale hlavně Radioforum.⁴² Přinášela informace z válek například v Gruzii, Čečensku a Angole. Z časových důvodů jsme nezařadili následující rozhovor do celkové analýzy sebepojetí válečných zpravodajek v profesi, ale kvůli jeho zajímavosti a cenným informacím ho nabízíme alespoň v příloze.

Ve kterých válečných konfliktech jste jako novinářka působila?

Ve válce Ruska s Gruzii o Jižní Osetii – srpen 2008. Několikrát jsem reportovala z poválečných zón (případně zón “skrytého” konfliktu, násilných nepokojů): ruský severní Kavkaz – Čečensko, Ingušsko - 2008, 2009 (poválečná zóna, region nacházející se v podstatě v nevyhlášené “občanské válce”; Kyrgyzstán 2010 (násilné protivládní demonstrace); Angola – 2007 (40ti letá občanská válka skončila v r. 2002, země tehdy byla na prahu rekonstrukce a potýkala se s řadou bezpečnostních problémů).

Jak jste se dostala k referování z války nebo o válce? Spíše náhodou nebo jste do války byla přímo vyslána? Pokud vyslána, setkala jste se s překážkami nebo pochybami, že jako žena tam nemůžete jet/nebudete tak užitečná jako muži/nezvládnete to apod.?

Do války jsem byla přímo vyslána, Gruzie spadá do prostoru, za nějž je zodpovědný zpravodaj v Moskvě. Problémy, na které jsem narážela, když jsem do Gruzie odjížděla, byly spíše organizační a spojené s tím, že malé mediální organizace na takové situace nebývají vždy připraveny. S překážkami, které máte na mysli, jsem se nesečkala, nebo alespoň rozhodně ne v otevřené podobě – odkrytě o pochybách spojených s tím, že jsem žena, nikdo nemluvil, byť v podtextu možná několikrát zaváhání bylo cítit. Je potřeba to ale vnímat v kontextu – konflikt mezi Gruzii a Ruskem

---

⁴² <http://www.lideazeme.cz>

vypukl pouhé čtyři dny poté, co jsem na zpravodajském postu v Moskvě začala. Tím pádem je podle mne pochopitelné, pokud nadřízení v Čro měli obavy například o moji bezpečnost atd. (jakkoli mi je nedali nahlas najevo).

Válečné zpravodajství bylo vždy spíše doménou mužů, měla jste pocit, že kvůli tomu jste podceňována jako profesionálka-žena?

Ne, viz předchozí odpověď – nebo rozhodně ne v otevřené podobě. Spíš až zpětně – z hodnocení, z některých komentářů okolí jsem měla pocit, že dotyčný byl překvapen tím, že žena-novinářka může fungovat profesionálně a bez problémů ve válečné zóně. Sama jsem to přičítala vždy spíš tomu, že válečné zpravodajství jako takové v českých médiích v podstatě neexistuje, pakliže se do konfliktu novinář dostane, je to výjimka – tím spíše když je to žena.

Máte pocit, že vaše pohlaví má vliv na práci, kterou děláte, na vaši profesionalitu?

Sama za sebe takový pocit v žádném případě nemám, profesionalita přece není věc pohlaví, ale osobního nastavení, vlastností a přístupu k práci a životu obecně. Mezi klasická klišé patří, že ženy novinářky se zabývají více “emocionálními” aspekty témat, případně sociálními, společenskými problémy – že mají tzv. “ženský přístup”. Osobně si myslím, že to je skutečně klišé a stereotyp ve vnímání novinářské práce. To, jaká témata si člověk pro reportování vybírá, závisí na mnoha okolnostech (agenda setting - relevance pro publikum daného média, kulturní prostor atd.). To, jak je zpracovává, je pak dáno především osobním nastavením – pohlaví má podle mne minimální vliv.

Setkala jste se při své profesi se sexismem – ať už v jakékoliv formě? Pokud ano, tak v jaké?

Ano – rozdělila bych to na dvě části, možná dokonce i na tři. První je samotné prostředí “zpravodajů” – obecně je to profese, které dominují spíše muži – alespoň tady v Moskvě. Pochopitelně mezi nimi se sexisté asi najdou, sama jsem takovému přístupu ale vystavena ze strany kolegů nikdy nebyla – většinou jde o novináře ze západních médií, kteří mají hranici nastavenou úplně jinak, než např. jejich čeští nebo východoevropští kolegové. Druhá část je mediální organizace, která mě vyslala – tedy Český rozhlas, potenciálně český mediální prostor – v tom ohledu viz předchozí odpovědi - sama jsem se s otevřeným sexismem nesetkala, ale latentně přítomný je. Třetí – v mém případě nejvýraznější oblast – postsovětský prostor. Region, který zpravodajsky pokrývám, je notoricky známý pro sexismus. Ze strany místních jsem se s takovým přístupem tudíž setkala mnohokrát - podobu měl nejrůznější – od narážek na ženy obecně, až konkrétně na moji osobu (žena by měla sedět doma, proč nejsem doma s manželem, kde je můj manžel a jak to, že mne do tak nebezpečné situace pustí atd..).

Setkávala jste se s narážkami na svůj vzhled nebo sexuálními nabídkami?

Ano – v tomto případě ale nemám na mysli dobu konfliktu Rusko- Gruzie, spíš obecně své působení v Rusku. Postsovětský prostor je “rájem” mužských šovinistů, podobné výpady vůči ženám jsou tu v podstatě běžné, byť na druhou stranu musím zdůraznit, že já sama jsem se s otevřenou sexuální nabídkou nesetkala – pakliže nepočítám v humoru laděné návrhy na svatbu na Kavkaze (kde patří k tradici “unést” nevěstu, jež pak nemá jinou možnost, než se vdát).

Setkala jste se s projevy sexismu ve své profesi už dříve, než jste začala přinášet informace z války? Pokud ano, byly “jiné” či “slabší” než ty, se kterými jste se případně setkala pak jako válečná novinářka?

Setkala během reportážních cest na Blízký východ (byla jsem 2x v Jemenu) a částečně i z Afriky. Projevy byly založené na stereotypech o rozdělení ženských a mužských rolí a pochopitelně se lišily od těch, s nimiž jsem se setkala v postsovětském prostoru - což je dáno podle mne především jiným geografickým prostorem. Základ je ale myslím v konečném efektu podobný – laicky analyzováno – v obou případech jde o tradiční společnosti založené na “tradičním” pojetí mužských a ženských úloh, svou roli hraje i vliv islámu (teď mám na mysli Blízký východ a převážně muslimský Severní Kavkaz). Jižní Kavkaz – Gruzie – je křesťanský, byť ono “tradiční” pojetí rolí se tu projevuje také velmi silně.

Setkala jste se někdy s názorem, že jako žena nemáte ve válce co dělat?

Ne, nebo si alespoň nepamatuju, že by mi někdo z respondentů, se kterými jsem v Gruzii mluvila, něco takového řekl.

Pozorovala jste někdy u sebe případně potřebu jakoby se vyrovnat mužům; dokázat, že jste v novinářině stejně dobrá nebo lepší než oni?

Ne, ne v negativním smyslu – negativním se vymezování vůči mužům. Přestože český mediální prostor je do velké míry maskulinní, sama jsem takovou potřebu necítila, ani necítím. Spíš se v pozitivním slova smyslu snažím inspirovat zajímavými osobami – nejen žurnalisty či žurnalistkami, které kolem sebe vidím a s nimiž přicházím do kontaktu – obecně intelektuálně, názorově zajímavými lidmi. Pohlaví v tom pro mne nehraje až takovou roli.

Válečné reportérky se dříve setkávaly s odporem oficiálních míst, aby reportovaly z války: např. byla často použita výmluva, že na frontě nejsou žádné ženské toalety, tak tam nemohou

jet; setkala jste se vy s nějakou podobnou kuriozitou nebo jakýmkoliv druhem oficiálního odporu?

Ne, Gruzie “mediální část” války velmi dobře zvládla (možná si vzpomenete, řada článků se o tom napsala v roce 2008 během a těsně po konfliktu), úřady vycházely všem novinářům více méně vstříc. Přímo v místech, kde se bojovalo, jsem se pochopitelně s omezeními setkala – vojáci na některá místa novináře nepouštěli - ale pravidla platila shodně pro ženy novinářky i muže novináře.

Jak se k vám chovali ve válce muži – kolegové, zdroje, velitelé, editoři?

Obecně velmi vstřícně, kolegiálně - kolegové zpravodajové přímo na místě v rámci možností až galantně. Několik výjimek, co se týče velitelů nebo zdrojů - ale byly logické, v době konfliktu vládne obrovský stres, napětí, lidé zažívali velmi traumatické situace, byli pod permanentním tlakem – všechny ne úplně vstřícné reakce pro mne byly velmi pochopitelné a nemyslím, že by v případě mužů- kolegů byly zásadně jiné. Obecně co se týče postoje respondentů k novinářům mužům a ženám jsem v Gruzii nezaregistrovala až tak velké rozdíly, resp. situace se vyrovnávaly (měla jsem možnost posoudit, protože jsem se pohybovala s mužským kolegou – válečným zpravodajem). Zatímco například výše postavené vojenské zdroje, někteří vládní představitelé – muži – podle mne komunikovali lépe s mužem zpravodajem - “obyčejní” lidé, které válečný konflikt zasáhl, se mi zdáli otevřenější vůči mojí osobě. Důvodů je podle mne ale celá řada – od tradice, kultury (na Kavkaze, obecně v postsovětském prostoru se například nepodává ženě ruka při představování a přivítání, žena není považována za samozřejmého partnera, obzvláště když je v doprovodu muže), roli ale hrálo třeba také to, jaké médium novinář reprezentuje - přisuzovat vše jen gendrovým otázkám by podle mne bylo zavádějící.

Co mužská ochrana ve válce? Mají muži tendenci vás jako ženu chránit?

Viz výše – muži byli kolegiální a vstřícní, takže částečně možná ano. Ale obecně takové chování – pokud je někdo ochoten pomoci - spíš přičítám lidskému nastavení, ne tomu, že jsem žena. Jinak úplně obecně bych dodala, že ve válce, tak jak jsem ji poznala, má především každý tendenci chránit v první řadě sám sebe.

Chtěla od vás redakce, abyste se věnovala spíše tzv. “ženským tématům” ve válce (např. znásilňování, dopad války na děti apod.)?

Ne, témata “diktovalo” především aktuální dění, konkrétní události, o nichž bylo třeba reportovat. Redakce přicházela pochopitelně s návrhy témat, jinak ale – co se relevance týkalo - důvěřovala “svému” člověku v terénu – vše bylo výsledkem spolupráce, koordinace.

Jste toho názoru, že díky ženám-novinářkám ve válce se mění zpravodajská témata? Např. že se takto více mluví o válečném znásilňování apod.?

To můžu těžko posoudit – sama jsem se studiem přínosu žen-novinářek do válečného zpravodajství a jeho proměnami nikdy tak detailně nezabývala. Obecně ale asi ano – kontext, ve kterém publikum některé problémy vnímá (znásilňování atd.), se v posledních desetiletích velmi změnil – především díky působení a tlaku ženských organizací, na jejichž základě se mění i společenská poptávka.

Myslíte si, že vám někdy pomohlo to, že jste žena, k přístupu k informacím? Že by např. zdroje byly sdílnější?

Viz odpověď výše – v některých případech ano.

Dostala jste se jako žena k některým příběhům snáze: např. že by se vám ženy svěřily jako ženě snáze?

Ano, viz předchozí odpovědi.

Myslíte si, ženský styl reportování z války se liší? Bylo vám bylo řečeno, že vaše reportáže jsou odlišné od mužského stylu reportování? Že jsou např. více emocionální?

Ne, s takto srovnávacím hodnocením jsem se nesetkala. Obecně – na základě toho, co jsem poznala, si myslím, že se styl reportování v závislosti na pohlaví až tak neliší – rozdíly jsou dány spíše osobním nastavením, přístupem ke světu, stylem psaní, důrazem na některé stránky tématu atd. “Emocionálně” dokáží psát bez pochyb i muži, nemyslím že by to byla doména žen.

Myslíte si, že novináři by ve válce měli přinášet emoce?

Záleží na tom, čí emoce máte na mysli. Pakliže nejde o zvláštní pořad či stránky v novinách, kde se uplatňují více “pocitové” žánry příspěvků, myslím si, že v suchém zpravodajství emoce samotného novináře nemají co dělat. Co se týče emocí lidí – respondentů, s nimiž novinář na místě mluví, jejich emoce by se měl snažit reprodukovat v každém případě. Znovu ale – záleží na žánru – v reportáži či feature o osudech lidí postižených válkou je zachycení nálady, atmosféry, pocitů a dojmů respondentů klíčové. Ve zprávách, které mají přinést holá fakta plus kontext, myslím emoce nemají co dělat.

Měla jste strach, když jste věděla, že budete referovat z války a pak v ní? Jak jste s ním bojovala?

Strach jsem pochopitelně chvílemi měla. Nebylo ale moc času si ho připouštět – můj odjezd do

Gruzie byl velmi rychlý, poté v době konfliktu jsem pracovala až 20 hodin denně. Klíčem - aspoň pro mne – bylo (a stále je) především racionálně hodnotit a vážit bezpečnostní rizika – nepouštět se do zbytečně riskantních akcí, zároveň ale reportovat z míst, kde se události “dějí” – řídit se přitom především vlastním rozumem, zkušenostmi ale také intuicí, ale zároveň spolupracovat s ostatními, hodnotit a třídit informace.

Jak jste se vyrovnávala s možností znásilnění ve válce, které vám jako ženě může hrozit?

Po pravdě řečeno jsem o něčem takovém tehdy vůbec nepřemýšlela – viz výše - některá bezpečnostní rizika je samozřejmě třeba mít na paměti, ale není možné nad nimi obsesivně přemýšlet, to by pak nebylo možné vůbec pracovat. Samozřejmě jsem dodržovala základní bezpečnostní pravidla - nevydávat se do zjevně rizikových situací, neoblékat se vyzývavě, nechovat se vyzývavě a provokativně, ale otevřeně, sebejistě a nekompromisně, když dojde na problémy, které by k podobné situaci mohly vést. Jinak co se týče znásilnění, pokud bych to měla vzít do důsledků, kdybych o takové možnosti měla přemýšlet, nemohla bych do postsovětského prostoru vlastně jako zpravodajka vůbec odjet, případů násilí na ženách je tu obrovské množství.

Když jste začala reportovat ve válce nebo konfliktu, uvědomovala jste si nebo nějak řešila, že můžete být unesena?

Ano, znovu platí – je potřeba být o krok napřed (nebo se o to alespoň snažit) – nevyhledávat zbytečná rizika atd.

Přijala byste stejnou práci, kdybyste měla děti/malé dítě?

Obávám se, že nejsem schopná posoudit, malé dítě nemám.

Setkala jste se někdy s odsouzením, že jako žena a matka jste nezodpovědná, pokud riskujete život ve válce?

Ne, otevřeně mi nikdo něco takového neřekl.

Připravovala jste se před vaší cestou nějak na to, co vás čeká: absolvovala jste nějaké speciální kurzy, jak se chovat ve válce?

Česká média si podle mne obecně s bezpečností redaktorů příliš nelámou hlavu, speciální kurzy absolvuje jen minimum lidí, v Česku jsou navíc trochu nesmyslně organizované jako vojenské kurzy přežití v extrémních podmínkách. Těžko říct, jestli je to otázka nedostatku financí, nebo spíše toho, že je většinou výjimkou, když český novinář do nějakého konfliktu odjede. Sama jsem

obsáhlé bezpečnostní školení absolvovala v BBC, kde jsem pracovala před Českým rozhlasem – z něj jsem se snažila vycházet i v Gruzii.

Připadala jste si po vašich cestách ve válce nějak “jiná”, odlišná od ostatních, že už nepatříte tam, kam jste dřív patřila? Zažila jste syndrom vyhoření?

Důsledky stresu se na mě samozřejmě projevily – za syndrom vyhoření bych to neoznačila, ale rozhodně pro mne válka v Gruzii znamenala zásadní osobní i profesní zážitek .

Jak se novináři brání, aby se třeba nezhroutili z toho, co vidí okolo, skrývají se za cynismem apod.?

Jak kteří - záleží na osobním nastavení, zkušenostech, přístupu k práci, lidem okolo a životu vůbec. Cynismus je samozřejmě berlička, o kterou mnozí novináři opírají. Ti největší profesionálové, které jsem v Gruzii potkala, ale naopak čelí podobným situacím lidskostí, kolegiální, vyrovnaností – a pochopitelně zkušenostmi. Jinak ohledně cynismu – ze své osobní zkušenosti mám spíš pocit, že se týká samozřejmě novinářů na místě, ale zdaleka nejvíc cynicky k mnoha událostem přistupují “zpravodajská centra” – tedy samotné redakce, které jsou od ohniska dění tisíce kilometrů daleko.